

קנין הלכה

3

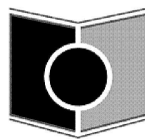
מראי מקומות

מס' 15

חודש אייר תשפ"א

יו"ד הלכות תערובות

סימנים קז, קח, קט

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש אייר תשפ"א
יו"ד סע' קז, קח, קט

סימן קז

סעיף א

מ"ז ס"ק ב' ג, ד מהתחלה עד ד"ה יש"ש

שפ"ד ס"ק ב עד "עיין מנחת יעקב"

סעיף ב

שפ"ד ס"ק ה, ז

סימן ק"ח

סעיף א

מ"ז ס"ק א, ב, ג, ד, ה ס"ק ה עד "ועיין בית לחם יהודה", ס"ק ו

שפ"ד ס"ק א מד"ה ודע עד הסוף, ס"ק ו, י, יא

סעיף ב

שפ"ד ס"ק יז, יח

סעיף ג

מ"ז ס"ק ז, ח

שפ"ד ס"ק כ

סעיף ד

שפ"ד ס"ק כא

סעיף ה

מ"ז ס"ק ט

שפ"ד ס"ק כד, כה

סעיף ו

מ"ז ס"ק י

שפ"ד ס"ק כו

סימן קט

סעיף א

מ"ז ס"ק א, עד ד"ה שאלה

שפ"ד ס"ק ג, ד, ה, ו, ט

סעיף ב

מ"ז ס"ק ג, ד

קנין הלכה

סימן קז

סעיף א

מקור הדינים שבשו"ע וברמ"א הוא בספר התרומה [סי' לה] ובסמ"ג [סי' קלב], ויסוד הדברים הוא עצה שנתנו הפוסקים במבשל ביצים או דגים אשר לפעמים נמצאים בהם ביצה אסורה או דג טמא, דאם בזמן הבישול יש שישים כנגד האיסור העלול להמצא, אל יוציא מרק מהקדירה עד שתצטנן שמא ישאר האיסור עם היתר שאין בו שישים ויאסרנו, ואח"כ עלול לערב את ההיתר הזה עם היתר נוסף ולאסור גם אותו.

ובמקרה שלא עשה כן אלא הוציא מהקדירה לפני שהתבשל הצטנן, ולכסוף התברר שהיה שם איסור בין ההיתר נחלקו הפוסקים אם אוסרין את הביצים או את הדגים בדיעבד, הריב"א וסיעתו אוסרין, ורבינו ברוך [בספר התרומה] וכן רבינו שמשון מתירין. והפוסקים ציירו כמה אופנים שונים של הוצאת ביצים או דגים מהתערובת, וביארו בכל ציור את טעמי האוסרים ואת טעמי המתירים וכמבואר להלן:

א] ביאור הב"י והרמ"א [בתו"ח] בציור בו נחלקו הריב"א ורבינו ברוך

הב"י והרמ"א [תורת הטאת כלל נא דין א] מבארים שהריב"א ורבינו ברוך איירי באופן שעירה את הדגים מהקדירה שבה נתבשל קימעה קימעה, ובכל פעם עירה את הדגים הרותחים עם חלק מהרוטב שבו נתבשל, עד שלכסוף הועברו כל הדגים מהקדירה לקערה, ולכסוף נמצא דג טמא בין הדגים הטהורים.

ובציור זה אם עירה את הדג הטמא מהקדירה בתחילה, כל זמן שעדיין נשארה כמות של שישים בהיתר כנגד הדג הטמא אין איסור, משום שבשעה שהדג הטמא היה בקדירה היו שישים נגדו, וכאשר ניתן הדג הזה בתוך הקערה [כשאין שישים נגדו כיון שלא עירו את כל הדגים בפעם אחת] אין הוא אוסר כיון שהוא בכלי שני, והריב"א ורבינו ברוך וסיעתם סוברים שכלי שני אינו אוסר כלל.¹

אמנם הריב"א חשש שמא הדג הטמא נשאר לכסוף בזמן שלא היה בקדירה שישים כנגדו, ונאסרו כל הדגים וכן הרוטב שהיו עמו, וכאשר עירה אותם אל הקערה נאסרים הדגים שבקערה, אף לאחר שמצא את הדג הטמא והוציאו מהקערה.

איסור זה של הדגים שבקערה יתכן בכמה אופנים:

א. הדגים שנאסרו משום שבלעו מהדג הטמא נתערבו בשאר הדגים וא"א להכירם.

ב. כאשר מערה מהרוטב האסור על הדגים שבקערה הרי הם אוסרים כדי קליפה, כדין עירוי מחם על צונן.²

בדעת המתירים את הדגים נאמרו כמה טעמים:

א. רבינו ברוך כתב דאין הדגים שבקערה נאסרים, והטעם משום שהדגים שנאסרו במלים ברוב הדגים שבקערה, וכדין

ביטול ברוב יבש ביבש.³ ולגבי החשש השני שהעירו יאסור את הדגים שבקערה כדי קליפה, כתב הש"ך דאכן גם

ביאורים והערות

- וגם סוברים דבדבר גוש הניתן בכלי שני אין דינו ככלי ראשון [עכ"פ באופן זה שניתן בכלי שני עם רוטב]. ונמצא שלפי הרשב"א ושאר הפוסקים שהובאו לעיל [סי' קה ס"ב] הסוברים דגם חום כלי שני מבליע ומפליט, גם אם עירה את הדג הטמא בתחילה אל הקערה הרי הוא אוסר את כל הדגים והרוטב שעירה עמו אם אין בהם שישים נגדו.
- והיינו דאף לרוב הפוסקים הסוברים שחום כלי שני הוא כצונן לענין דיני תתאה גבר, [דלא כהמנחת יעקב שנקט דכלי שני חם אינו כצונן לענין דיני תתאה גבר, ואם יתן עליו מכ"ר רותח יאסר כולו], מ"מ הוא כחם לתוך צונן דאוסר כדי קליפה.
- ואין לומר דהוי בריה או חתיכה הראויה להתכבד, שהרי את הדג הטמא כבר הוציא מהתערובת, ושאר הדגים אינם אסורים מחמת עצמם רק מחמת האיסור שנבלע בהם, ובכה"ג אין דין בריה ולא דין חהר"ל [כמבואר לעיל סי' ק וקא].

קנין הלכה

רבינו ברוך מודה דצריך לקלוף את הדגים.⁴

ובאופן שלפני העירוני האחרון, כשלא נשארו שישים בקדירה כנגד הדג הטמא עירה את כל הרוטב לכלי אחר, ורק את הדגים עירה לקערה, אין הדגים האלה אוסרים את הדגים שבקערה, משום שאין האיסור הבלוע בהן יוצא מהם בלי רוטב חם של כלי ראשון, והרוטב שבקערה הוא רוטב של כלי שני.⁵

וכך ביאר התורת הטאת את שיטת רבינו ברוך דלפי אוקימתא זו אין הדגים שלמטה אסורים כלל, וא"צ קליפה. וכתב הסמ"ג [הובאו דבריו בב"י] שטעם זה של ביטול ברוב שכיה בדגים, שרגילים לבשל הרבה ביחד, ואף אם בסוף העירוני נשארו בקדירה עשרים או שלושים דגים עם הדג הטמא ונאסרו, מ"מ בקערה יש כמות גדולה של דגים שישים בהם כדי לבטל הדגים כדין ביטול יבש ביבש, אבל בביצים לא שכיה לבשל כ"כ הרבה, ואם נאסרו עשרים או שלושים ביצים אין די ביצים של היתר לבטלן. [משא"כ לפי שאר טעמי ההיתר המובאים להלן גם ביצים שרו].

ב. רבינו שמשון [הובאו דבריו בסמ"ג] כתב טעם אחר להיתר, דמעיקרא לא חיישינן כלל שנשאר הדג הטמא לבסוף כשאין שישים נגדו, הואיל ואמרינן דאיסורא ברובא איתא, ואמרינן דבודאי יצא האיסור עם הדגים הראשונים ולא נאסרו הדגים כלל.

וכתב הש"ך [ס"ק א] דסברת הר"ש שייכא רק כאשר יש רוב בהיתר שעירו מן הקדירה לעומת מה שנשאר לבסוף ועלול להיאסר אם היה בו האיסור, דאמרינן שהאיסור היה ברוב שעירו מן הקדירה ולא נשאר לבסוף ואסר, וכיון שאם נשארו נ"ט דגים לבסוף היה הדג הטמא אוסרם, א"כ סברת איסורא ברובא איתא, שייכת רק אם יש שישים דגים בנוסף על הנ"ט שנשארו בסוף, והיינו דבעינן שיהא בכלל התבשיל קרוב לק"כ כנגד הדג הטמא, ורק בכך"ג שייך להיתר מדין איסורא ברובא איתא. וכתב הש"ך שלפ"ז נמצא שהיתר הר"ש שייך רק בדגים ולא בביצים, דלא שכיה לבשל כמות כזו של ביצים.

ג. הרמ"א כתב בדעת המתירים שהוא משום "דלא מחזקינן איסורא" לומר דנשאר האיסור לבסוף ואסר את הדגים שנשארו בסוף הקדירה. והמקור ללשון זה הוא בדברי מהר"א [הגהות שערי דורא סי' נא, הובא בד"מ ס"ק ג] שכתב דמשום חששא אין לאסור מספק. ולכאורה זו סברה חלוקה מסברת רבינו שמשון הנ"ל, דהר"ש תלה זאת כדין רוב דאיסורא ברובא איתא, ומהר"א כתב בסתמא דאין לחוש, ומשמע שזה אף באופן שאין רוב. אמנם הד"מ כתב על זה שהוא כסברת הר"ש, וכן כתב הט"ז [ס"ק ד] והגר"א [ס"ק ד]. והמנחת יעקב [כלל נ אות ו] כתב דסברת מהר"א

ביאורים והערות

[גם אין לשאול שלא יהא בכך"ג דין ביטול יבש ביבש שמא יבשלם ויתנו טעם זה בזה, וכדין תערוכת מין בשא"מ יבש ביבש דבעינן שישים שמא יבשלם, דהא מצד הדגים המתירים שנאסרו (ויש דין חנ"ג) הוי מין במינו, ומצד טעם הדג הטמא שבהם, אף אם ננקוט דהוי מין בשאינו מינו מ"מ יש שישים נגדו בקערה, כשם שהיה שישים נגדו בקדירה].

4. הט"ז [ס"ק ד] הביא את דעת היש"ש [פ"ז חולין סי' מד] שכתב דאין לאסור מחמת העירוני של הרוטב האסור, כיון שרוטב זה שנשאר בסוף הוא מועט והוא בטל בשישים ברוטב שבקערה. [ומבואר ביש"ש דאף דמאן דס"ל דיש חנ"ג בלח והרוטב נעשה נבילה, מ"מ יש שישים נגדו]. ולפ"ז באופן שידוע שאין שישים בקערה נגד הרוטב הזה נאסר כל מה שבקערה. [וכן אין לומר דרוטב זה של העירוני יהא דינו ככ"ר לפלוט טעם מהדגים שנאסרו בקדירה ולהבליעו בדגים שבקערה משום שאין כח בעירוני זה להפליט ולהבליע].

ועיין ש"ך [סק"א] שהביא מהתורת הטאת שכתב שהעירוני יאסור עד שישים, ויהא מותר כשיש שישים נגדו, והש"ך תמה בדגים אין העירוני נבלע אלא כדי קליפה, וא"כ לא מהני לצרף כל הדגים לשישים, וגם אין צריך לצרף דרק הקליפה נאסרת [כשאין שישים ברוטב שבקערה עם הכדי קליפה של הדגים].

5. ומה שמצאנו בעלמא שהעליון החם אוסר את התחתון הצונן כדי קליפה אף כשאין רוטב, היינו כשהוא אסור מחמת עצמו, ולא כשהוא אסור מחמת איסור הנבלע בו, שאין הבלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב [ובעינן רוטב חם של כלי ראשון].

קנין הלכה

חלוקה מסברת הר"ש, ונפק"מ כשאין רוב וכנ"ל.⁶

ד. טעם נוסף להיתר כתב התורה חטאת והובא בש"ך [ס"ק א], דכשם שהתיר [סי' צח] תערובת מין במינו שנשפך ממנה ואין ידוע אם היו שישים כנגד האיסור, דכיון שידוע שהיה רוב א"כ בטל האיסור מן התורה ורק מדרבנן הצריכו שישים, וכשיש ספק אם היה שישים ה"ז ספק דרבנן ולקולא, וה"נ יש ספק אם הדג הטמא נשאר באחרונה או לא נשאר, ויש להקל בספק.⁷

והש"ך [ס"ק א] דן בדברי התו"ח האלו, דהא דין נשפך הוא קולא רק במינו דהוי ספק דרבנן ולא באינו מינו, והאריך הש"ך לדון אם דג טמא חשיב מינו לגבי דג טהור או אינו מינו, ואח"כ דן דאף אם הוי אינו מינו מ"מ ציר דגים טמאים אינו אסור מהתורה רק מדרבנן, וכן ביצה שנתרקם בה אפרוח או נמצא בה דם אין איסורה אלא מדרבנן ושייך לומר בזה ספיקא דרבנן לקולא. ושוב חזר הש"ך לדון דציר דגים היוצא ע"י בישול חמור טפי ואסור מן התורה, וכתב דזו סברת הפוסקים שלא התירו בנידון הנ"ל מדין ספיקא דרבנן, וכעין דין נשפך הנ"ל.

ה. טעם נוסף להיתר כתב התורה חטאת [הובא בש"ך ס"ק א] דיש לדמות ציור זה של דגים או ביצים לנידון שבסי' קיא, דאם יש שתי קדירות שבכל אחת מהן ל' זיתי היתר, ונפל כזית איסור לאחת מהן ואין יודעים לאיזה מהן נפל, דשרינן אם סוף הקדירות להתערב יחד, דכל מה שנכנס בספק מצטרף לשישים. וה"נ אף את"ל שהדג הטמא נשאר בסוף ואסר כמות מסויימת של דגים, מ"מ כעת נתערבו כל הדגים בקערה ואין ידוע אלו מהן היו עם הדג הטמא לבסוף, ולכן מצטרפין כולן לבטל את הפליטה של הדג הטמא.

אמנם הש"ך כתב דהיתר זה שייך רק במין במינו דליכא למיקם אטעמא, דאז שייך לומר שהכל נכנס בספק, אבל במין בשאינו מינו אין הכל נכנס בספק כיון שאפשר למיקם אטעמא, ומאריך הש"ך לדון אם דג טמא חשוב מינו דדג טהור או אינו מינו, ולגבי ביצת אפרוח פשוט להש"ך דחשיב אינו מינו דשאר ביצים.

להלכה: כתב הרמ"א דהעיקר כדעת המתירין [והיינו שבדיעבד אם לא המתין עד שיצטנן אין לאסור, אך לכתחילה גם הרמ"א מודה דראוי להמתין עד שיצטנן]. והתורה חטאת כתב שגם מלשון השו"ע יש ללמוד דס"ל להתיר בדיעבד, מדלא כתב אלא הוראה לכתחילה להמתין עד שיצטנן ולא כתב לאסור בדיעבד.

ולענין טעם ההיתר כתב הרמ"א את טעמו של מהרא"י דלא מחזקינן איסורא, והבאנו לעיל שהפוסקים נחלקו בדעת הרמ"א אם עיקרו כסברת הר"ש דאיסורא ברובא איתא, או דהוי סברא בפ"ע דלא מחזקינן איסורא, א"נ דהוי כנשפך, והנפק"מ דאם הוא כסברת הר"ש כתב הש"ך דאין להתיר אלא כשיש כמות גדולה של היתר [וכפי שנתבאר לעיל שהוא כמאה ועשרים כנגד האיסור] ואין זה שכיח בבישול ביצים, ואם ההיתר משום סברת מהרא"י או מחמת דהוי כנשפך, יש להתיר גם בביצים. הש"ך נקט להיתר מחמת הסברא הנוספת הנמצאת בתו"ח דהוי כנשפך, ולכן עד כמה שהאיסור דרבנן כגון מין במינו, א"נ ביצת אפרוח, יש להתיר אף כשאין שישים, וגם אין להצריך קליפה משום דתלינן שהאיסור לא נשאר לבסוף באופן שלא היו שישים נגדו. אמנם במקום שיש לחוש לאיסור תורה לא היקל הש"ך, אלא כתב לסברת רבינו ברוך של ביטול ברוב ואין זה שייך בביצים, וגם בדגים יש לאסור כדי קליפה משום שהעירוי שנשאר לבסוף נבלע בהן [אא"כ יש שישים נגדו].

ביאורים והערות

6. גם בספר יד יהודה כתב שהרמ"א פסק כהר"ש ולא מטעמיה, דהר"ש הצריך רוב והרמ"א התיר אף בלא רוב.
7. הט"ז [ס"ק ד] כתב לחלוק על היתר זה של הרמ"א, דלא דמי למה שהתיר [סי' צח] כנשפך, ודימה זאת הט"ז לספק טריפה שנתערב מין במינו דאין מתירין מחמת ספיקא דרבנן לקולא כיון שהספק נולד בדאורייתא ורק אח"כ נתגלגל לדרבנן. אמנם דבריו צריכים ביאור, והש"ך הסכים מסברא לתו"ח, רק הקשה משום דהוי מין בשאינו מינו.

קנין הלכה

הט"ז [ס"ק ד] פסק כהיש"ש שהוקל רק מצד סברת רבינו ברוך שהדגים שנאסרו בטלים ברוב. ונתבאר לעיל שהיתר זה של רבינו ברוך אינו מצוי בביצים, וגם יש להצריך שיהא שישים נגד הרוטב שנשאר לבסוף בעירוי האחרון.

החכמת אדם [כלל סא ס"ג] פסק כהיתר של רבינו ברוך ולא הביא כלל את הסברא דהוי כנשפך, ולכן הצריך לקלף כל הדגים.⁸ [ובמוסגר נוסף בחכמ"א שהרמ"א פסק כרבינו שמשון שלא מחזקינן איסור ואמרינן כל דפריש מרובא פריש, ולפי סברא זו אין הדגים צריכים קליפה].

ב] עוד ציור בו נחלקו הריב"א ורבינו ברוך

הש"ך [ס"ק א] מבאר שהמחלוקת בין ריב"א לרבינו ברוך היא באופן שעירה מתחילה את כל הרוטב שבדגים לכלי אחר, קודם שעירה את הדגים לקערה, וחייש ריב"א שבזמן העירוי כשנתמעט הרוטב, נשאר הדג הטמא במקום שבו נשאר רוטב, ואין שישים נגדו, ורוטב זה הנמצא עדיין בכלי ראשון מוליך את טעם הדג הטמא לכל הדגים שעמו ברוטב. וסובר ריב"א דמעתה אוסרים הדגים האלו את שאר הדגים הנמצאים מחוץ לרוטב ונוגעים בהם, ולפעמים גם מתערבים הדגים שלמעלה ושלמטה באופן שכל הדגים נוגעים בדגים שנאסרו.

ורבינו ברוך סבר שנגיעה זו של דגים שאינם ברטב אינה אוסרת, שאין הבלוע יוצא מהדגים בלי רוטב.⁹ ואי משום שנתערבו דגים שנאסרו בדגים שלא נאסרו, הרי זו תערובת יבש ביבש ובטלי האסורים ברוב וכשהעביר את הדגים לכלי שני אין שם רוטב לאסור, וגם אם היה רוטב הרי זה בכלי שני ואין כלי שני אוסר.

להלכה: הט"ז והש"ך נקטו להקל בזה כרבינו ברוך. [ועיין לעיל ציור א שבאיסור דרבנן מיקל הש"ך מטעמים נוספים, ואף כשאין רוב לבטל האיסור מ"מ שרי].

נטל את הביצים או הדגים בכף

כתב הט"ז [ס"ק ה] שאם נטל את הביצים אחת אחת בכף ואח"כ נמצאה אחת מהן אסורה יש להחמיר, דיש לחוש שמא הביצה האסורה יצאה ראשונה ונאסרה הכף ואסרה את כל הביצים שאחריה. וכבר נתפרש דין זה בשערי דורא [סי נא ס"א] ובאו"ה [כלל כו דין ט].

ומה שנחלק הט"ז על האו"ה בענין הכלל של ספיקא דרבנן לקולא, שהאו"ה נקט שלא נאמר כלל זה אלא כאשר יש ספק אם יש כאן איסור, אך במקום שהאיסור ידוע והספק הוא מצד אחר, כגון כג"ד שהספק הוא אם הביצה האסורה יצאה תחילה ואסרה את הכף או שיצאה לבסוף, בזה לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, והט"ז חולק וסובר שגם בכה"ג אמרינן סד"ר לקולא. וכתב בפמ"ג דהלכה כהט"ז, ואף שבנקה"כ הצדיק את דברי האו"ה, מ"מ ההלכה כהט"ז שגם בכה"ג אמרינן סד"ר לקולא.

ביאורים והערות

8. ואולי נקט החכמ"א בפשיטות דרג טמא הוי מין בשאינו מינו ואוסר מן התורה ולכן אין להתיר מטעם דהוי כנשפך, או דסובר כסברת הט"ז [ס"ק ד] שאין בזה היתר דנשפך כלל.

9. ובטעמו של הריב"א, כתב הב"ח דס"ל דכיון שאנו נוקטים דין חנ"ג, א"כ ה"ז כאילו הדג שבלע טעם איסור נעשה עצמו איסור, והטעם שלו עצמו אוסר וטעם זה יוצא בלי רוטב, ור"ב סובר דאין הנאסר אוסר במקום שהאוסר אינו יכול לילך. והיד יהודה פירש בטעמו של הריב"א דס"ל דנהי שעירה לבסוף את כל הרוטב לכלי אחר, מ"מ נשארה לחלוטית מאותו רוטב שנאסר, ולחלוטית זו נוגעת בכל הדגים ונבלעת בהן ואוסרתן כדי נטילה.

קנין הלכה

דג טמא ביחס לדג טהור

עייין ש"ך [ס"ק א] שנקט שדג טמא חשיב אינו מינו לגבי דג טהור, דרחוק הוא שיהא מעמו שוה למעם דג טהור. ובהגהת רע"א הביא שבעל הבית מאיר הביא ראיה דהוי מין במינו בטעמא, מרש"י בחולין [דף צז.]. שפי' דמה שאמרו בגמ' דכשנמצאה כילכית [דג טמא] באילפס יטעמנו קפילא איירי באילפס של בשר, ולמה לא פירש באילפס של דגים מהורים שהוא מצוי טפי, אלא מוכח דס"ל דדג טמא חשיב מינו של דג טהור.

ציר דגים היוצא ע"י בישול

בגמ' [חולין דף צט:]: איתא דציר דגים הוי זיעה בעלמא, ואינו אוסר מן התורה רק מדרבנן. וכתב הש"ך [סי' קז סוף ס"ק א] דנראה דמיירי בציר היוצא ע"י מליחה, אך על ידי בישול יוצא עיקר הטעם וה"ז אוסר מהתורה. והביא ראיה מדברי המהרא"י בהגהות שער דורא [סי' כ] שכתב דכמו כן ציר היוצא ע"י כבישה אוסר מהתורה, אמנם המעיין שם יראה דלא מיירי בכבישה במשקין אלא מיירי שכבשן זה עם זה במכבש, שבוה יוצא עיקר לחלוחית הבשר.

ובפתחי תשובה [סי' פג ס"ק ה] הביא את תשובת הנוב"י [סי' כו] שהאריך בתחילה להוכיח שאף ציר היוצא ע"י בישול אינו אוסר מהתורה, והסיק דלענין בישול יש להחמיר כדאורייתא הואיל ומוכח מהרבה כראשונים דס"ל הכי, אך לענין כבוש אין זה אלא איסור דרבנן.

בדינו של הרמ"א שהכלי אינו נאסר

כתב הרמ"א [ומקורו בדברי הסמ"ג המובא בב"י] דאף להחוששים לאסור הביצים או הדגים, מ"מ הכלי אינו טעון הגעלה, דהעמידנו על חזקתו שלא נאסר.¹⁰

ובתשובות מהרי"ל [סי' קנא - הובא בש"ך ס"ק ב] נשאל מאי שנא המאכל דאסרינן ליה ולא מוקמינן ליה אחזקה, מהכלי דמוקמינן ליה אחזקה, וכתב מהרי"ל דנראה שלא התירו את הכלי אלא אחר מעל"ע שכבר נפגם טעמו ואינו אוסר אלא מדרבנן מטעם גזירה אטו בן יומו, ובמאכל לא שייך ענין זה, דכל שבלע המאכל טעם, הוי איסור תורה גם לאחר מעת לעת. עוד כתב מהרי"ל דגבי ביצים אי אפשר שלא נאסרו חלק מהן, וא"א להעמיד כולן על חזקה משום דהוי כרתתי דסתרי, וכדין ב' שבילין בבאו שניהם להשאל בבת אחת.

סעיף ב

עיקרו של הסעיף עוסק בזבובים וכיוצ"ב שנפלו לתבשיל, דס"ל להשו"ע ולרמ"א להלכה דאין הם אוסרים בפליטתם משום שהם פוגמים בתבשיל, והש"ך [ס"ק ז] לא היקל אלא בהפסד מרובה. ולעיל [סי' קד ס"ג] הארכנו להביא את מחלוקת הראשונים והפוסקים בדין זה.¹¹

ביאורים והערות

10. בעיקר דברי הסמ"ג שהעמיד הכלי על חזקתו שלא נאסר, עייין לעיל [סי' צו ס"א וסי' קה ס"א] שהבאנו מחלוקת הראשונים והאחרונים אם כאשר יש ספק על מאכל אם נתערב בו איסור, שייך לומר חזקה דמעיקרא שלא נאסר, שהרי המאכל עצמו אינו נאסר, ואסור לאוכלו רק מחמת האיסור המעורב בו. ועייין עוד בהגהות רע"א [על הט"ז יו"ד סי' א ס"ק ו] שכתב דנראה מסברא דלא שייך לומר אוקי כלי אחזקתיה, שהרי חרסי הכלי עדיין מותרים והספק הוא על מה שנבלע בהם, ולבליעה זו אין חזקה היתר, ולכאורה בדברי הסמ"ג הנ"ל מבואר דגם בכלי שייך להעמיד על חזקה. [וע' בקובץ השאלות והתשובות הנוגעות למעשה תשובה ג].
11. ומה שצייין הפת"ש [ס"ק ב] לדברי הרדב"ז, הרדב"ז כתב בסתמא שהזבובים אוסרים, ולבסוף סיים דכל זה אם תמצית הזבובים משביח, אבל אם הוא פוגם חד בתרי סגי.

קנין הלכה

בדברי הש"ך ס"ק ד

מה שכתב [הש"ך] דאין משערין בכלי בשישים, כוונתו שאין אומרים שהאיסור הנבלע עתה בכלי יתבטל ברוב ההיתר הבלוע מכבר בכלי, וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ד] שהטעם משום שלא ידוע לנו כמה היתר בלוע בכלי, ועוד כתב שלא ידוע לנו אם טעם האיסור הנבלע עתה מתפשט בכל הכלי.

בדברי הש"ך ס"ק ה

מה שכתב דכלי עין ומתכות ישנים אמרינן בהו חנ"ג, הכוונה שההיתר הבלוע בהם נעשה נבילה מכח האיסור הנבלע עתה, והיינו דוקא כשההיתר הוא בן יומו שאל"כ אין הוא אוסר כלל. ועיין בש"ך [לעיל סי' צח ס"ק כא] שנקט להלכה דבמקום הפסד מרובה אפשר להקל כהפוסקים שאין בלוע בכלי נעשה נבילה. ועיי"ש עוד שנקט להלכה דכלי חרס חדש אינו נעשה נבילה כלל, וכדעת היש"ש והב"ח, ודלא כהרמ"א שם. [וה"ה דבכלי חרס ישן שאינו בן יומו אין הבלוע שבתוכו נ"נ].

בדברי הש"ך ס"ק ז

מבואר בדברי הש"ך [בשם האו"ה כלל כו דין ב] דאמרינן לחומרא שהכף היוצאת עתה מהתבשיל דינה ככלי ראשון, ולכן היא בולעת מהזבוב ומהתבשיל שהוצא עתה עמו. ועיין בט"ז לעיל [סי' צב ס"ק ל] שהאריך בדין זה של הוצאה בכף אי חשבינן להכף ככלי ראשון. ובמקרה שלא השהה את הכף בקדירה והוציאה קודם שנתחממה לחום יד סולדת בו, כתב הפמ"ג [ש"ד סי' צד ס"ק ח וציין לדבריו בהגהת רע"א] דמסברא נראה שאין לתבשיל שבה דין כ"ר, [אף אם היד סולדת בתבשיל שהוצא עתה מהקדירה, דמ"מ הכף צוננת], ואין הוא נאסר מהזבוב אף כשאין בו שישים נגדו, אך הניח בצ"ע דהפוסקים [כאן] לא חילקו בזה וכתבו בסתמא שהתבשיל נאסר. 13.

ביאורים והערות

והפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] כתב דרק בנמחה גופן של הזבובים בעינן שיהא ההיתר רוב, אך אם לא נמחה גופו רק פלט טעמו אין הזבובים אוסרים אף אם הם רוב. והטעם לזה כתב בתורת הבית הקצר [בית ד, שער א, דף טו:] דהוא משום שאיסור הפליטה הוא מדין טעם כעיקר, וטעם שאינו משיבא רק פוגם אינו בגדר טעם כלל. וטעם נוסף כתב שם בתוה"כ, דאף כאשר הזבובים הם רוב, מ"מ פליטתם היא מועטת והיא בטילה ברוב ההיתר.

12. וכתב הפמ"ג דבסתם תחיבת הכף לתבשיל הרי היא בולעת עתה ממנו, ולכן אף אם היא חדשה הרי הבלוע שבה נעשה נבילה, ואם החזיר את הכף עם הדג הטמא לתבשיל בעינן שישים נגד הדג הטמא ונגד הכף, ולכן העמיד את דברי הש"ך באופן שנטל את הדג הטמא מלמעלה ולא תחב הכף בתבשיל.

13. תוספת עיון

עיין ש"ך [ס"ק ו] שכתב וז"ל משמע דאפילו הוחזר [מעט התבשיל שבכף] לקדירה עם הכף, אינו צריך אלא שישים נגד מעט התבשיל אם הוא יותר מן האיסור, דנ"נ וכו' עכ"ל, ודייק בספר עצי לבונה [הובא בהגהת אמרי בינה] שאם מעט התבשיל הוא כשיעור הדג הטמא, אין נפק"מ בזה שמעט התבשיל נ"נ כיון שבלא"ה צריך שישים כנגד שיעור הדג הטמא שנבלע בכף. ומבואר דאין צריך ב' פעמים שישים, כנגד מה שנבלע מהדג בכף וכנגד מעט התבשיל שנאסר.

וכתב העצי לבונה דהטעם הוא משום שטעמו של מעט התבשיל שנ"נ אינו כטעם הדג הטמא הבלוע בכף, ובכה"ג אין מצרפין את שני האיסורין אלא אדרבה מבטלין הם זא"ז כמבואר לקמן [סי' צח ס"ז]. והנה בסי' הנ"ל [צח] איירי בשני איסורים שונים כחלב ודם, ורק בזה מפורש שאין הם מצטרפים אם הם משני טעמים שונים, אך אם יהיו שני מיני פירות מאיסור אחד הרי הם מצטרפין לאיסור אף שהטעמים שלהם שונים, ובעינן שישים כנגד שניהם. ולפי"ז מבואר דהעצי לבונה דן את הדג הטמא ואת מעט התבשיל שנאסר ונ"נ מחמתו

קנין הלכה

סימן קח סעיף א

גמ' פסחים סוף דף עו. אמר רב וכו' ער המשנה בע"ב.

בגמ' נחלקו רב ולוי אם ריח של מאכלות אסורות נחשב איסור אכילה, ואם נכנס ריח זה במאכל ה"ז כמו שנבלע טעם האיסור במאכל, או שריחא לאו מילתא ואין הריח נחשב כלל כמאכל אסור או כטעם של מאכל אסור. 14

ולהלכה נחלקו בזה הראשונים:

- א. רש"י [פסחים דף עו: ד"ה אמר] פסק כלוי דריחא לאו מילתא, והביא בן גם מתשובת הגאונים, וכן פסקו הר"ף [חולין דף לב. מדפי הר"ף] והרמב"ם [פמ"ו מאכ"א הל"ג] והרשב"א. 15
- ב. ר"ת [תוס' פסחים עו: ד"ה אסרה] פסק כרב, 16 וכן כתב הטור בדעת הרא"ש [פ"ז חולין]. 17

דין ריחא מילתא לכתחילה

כתב הר"ף [חולין דף לב.]. דאף ללוי דס"ל ריחא לאו מילתא מ"מ לכתחילה אסור, ולכן אסור לכתחילה לצלות בשר שחוטא עם בשר נבילה. וכן כתב הרמב"ם [פמ"ו מאכ"א הל"ב], וכן פסק השו"ע. 18

וכתב הב"י דמטעם זה כתב הרמב"ם [פ"ט הכ"ג] דפת שאפאה עם הצלי אסור לאוכלה בחלב, וכן פסק השו"ע להלכה [סי' צז ס"ג] דלענין בשר בחלב אף אחר שכבר נאפה הוי כלכתחילה כיון שיכולין לאכול את הפת עם מאכלים שאינם מאכלי חלב, וכ"כ

ביאורים והערות

כשני מיני איסור שונים, ולכן נקט דאינם מצטרפים משום שגם הטעם שלהם אינו שוה].
ובספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה אבל] הביא שנחלקו בזה האחרונים, דדעת החוות דעת [סי' צח ס"ק ח] שהאיסור ומה שנעשה נבילה מחמתו חשיבי כשם אחד של איסור, והרי הם מצטרפים לאיסור אף שאין טעמם שוה, ורע"א [חולין דף צו: על תוס' ד"ה אם] נקט דהווי כב' מיני איסור שונים.

14. לענין דברים האסורים בהנאה, יש לדון ולאסור את הריח אף את"ל דלאו מילתא הוא דסו"ס נהנה ממנו, ונהי דלא חשיב כאוכל ושותה את הריח, ולכן לא נאסר במאכלות אסורות [כגון ריח בשר נבילה או ריח יין תרומה לזרים] מ"מ יש כאן הנאה, ויבואר נידון זה בע"ה להלן [סעיף ה].

15. עיקר ראייתם של רש"י והגאונים והר"ף לפסוק כלוי הוא מהגמ' [ע"ז דף סו:], דפליגי אביי ורבא בכת תיהא [להלן סעיף ה] אי ריחא מילתא, דורבא סבר דריחא לאו מילתא, וקיי"ל כרבא לגבי אביי. והר"ף הוסיף עוד דמסתבר דרב אזיל לשיטתו דמין במינו אוסר במשהו, ולכן אסור ריח בשר נבילה שנבלע בבשר שחוטא, דריח אינו נחשב אלא משהו, וכיון שאנן קיי"ל דמין במינו בשישים אין מקום לאסור ריח.

16. ראייתו של ר"ת היא מהגמ' [שם] בביניתא דאיטויא בהדי בישרא דאסירא למיכל בכותחא.

17. ברא"ש לא מפורש שפסק כר"ת, אלא שהביא את דעתו באחרונה [וכבר העיר בזה הב"י].

18. וזה דלא כשיטת הרמב"ן [מלחמות פסחים דף יט. בדפי הר"ף] שכתב דלפי לוי שרי ריח לכתחילה, ולמד כן מהירושלמי [פ"י תרומות ה"ב].

קניין הלכה

הש"ך [שם ס"ק ד] והרמ"א בסעיף זה.¹⁹ [והרמ"א כתב דהיינו אם יש לו פת אחר, אך אם אין לו פת אחר שרי].²⁰ ולהלן יבואר באיזה אופן שרי גם לכתחילה לצלות בשר היתר עם בשר איסור.

פת שנאפה עם בשר

כתב הרמ"א דאם אפה פת עם בשר אסור לאוכלו עם חלב אם יש לו פת אחר, ומקור הדין הוא בגמ' פסחים [דף עו:]: בפת שנאפה עם הצלי דאסור לאוכלו עם מאכלי חלב.

ועיין בכו"פ [ס"ק ו] שכתב דמה שהתיר הרמ"א לאוכלו עם חלב כשאין לו פת אחר, היינו כאשר יש לו מאכל חלב שא"א לאוכלו בלי פת, ואין לו פת אחר.

והב"ח והגר"א [ס"ק ט] חלקו על הרמ"א, ועיין בהגר"א שנקט דכיון שבגמ' סתמו לאסור לאכול עם חלב וגם הרמב"ם והרי"ף נקטו כן בפשיטות, משמע דס"ל דאין לאוכלו עם חלב גם כשאין לו פת אחר, דאכתי הוי כלכתחילה כיון שיכול לאכול את הפת הזו בלי חלב.²¹

להלכה: כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ב] שהסומך על הרמ"א לא הפסיד, וגם החכמת אדם [כלל סב דין ד] העתיק כהרמ"א שאם אין לו פת אחר מותר לאוכלו בחלב.

קנייית פת שאפה נכרי עם איסור

כתב הרמ"א שאם נכרי אפה פת עם איסור אין לקנותו ממנו אלא אם אין לישראל פת אחר. ומקור הדברים הוא בכ"י [בשם האגור בשם תשובות מהרי"ל החדשות סי' פג].

הפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] הביא את קושיית האחרונים שהקשו דהא קונים לכתחילה שמן ודבש מנכרי על סמך היתר של נמל"פ, ולא אמרו שזה דוקא כשאין הישראל מוצא לקנותם מישראל, והיינו דאחרי שהנכרי כבר בישל בכליו ה"ז כדיעבד, וכן הקשה הגר"א [ס"ק ט]. ותירץ הפמ"ג דנידון דריחא שאני, שבזה יש אוסרין אף דיעבד וסוברים דריחא מילתא, ולכן החמירו לא לקנות אם יש לו פת אחר, משא"כ בנמל"פ שכל הפוסקים מתירין. ובשפתי דעת [ס"ק ו] הביא הפמ"ג בשם המנחת יעקב [כלל לה אות ב] חילוק אחר, דפת שאני שהחמירו בה טפי משום שהוא מאכל עיקרי וחשוב ועל הלחם יהיה האדם.

ביאורים והערות

19. הר"ן כתב דמה שאסרו בגמ' [פסחים דף עו:]: בדג שנצלה עם בשר שלא לאוכלו בחלב אינו מחמת האיסור לכתחילה אלא משום דמיחזי כאוכל בשר בחלב, [משא"כ בבשר שחוטה ונבילה שאינו אוסר את הנבילה], א"נ דגזירה מיוחדת היא בדין בשר בחלב.

20. ועיין להלן בהמשך הסעיף שנביא בזה דברי הכו"פ. ועיין בפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] שהקשה למה לגבי ריחא כתב הרמ"א שאם יש לו פת אסור לקנות לכתחילה פת מהנכרי [שנאפתה עם בשר איסור], ואילו לגבי נמל"פ לא אמרינן הכי וקונים לכתחילה מנכרי מאכל שנתבשל בכלי שאינו בן יומו, ואין אומרים דכיון שנמל"פ אסור לכתחילה לכן אל יקנה מנכרי תבשיל כזה כשיש לו תבשילים אחרים. ותירץ הפמ"ג דנידון דריחא שאני, שבזה יש אוסרין וסוברים דריחא מילתא, משא"כ בנמל"פ להלכה כל הפוסקים מתירין לכן שרי לקנות לכתחילה. ובש"ד [ס"ק ו] כתב הפמ"ג טעם אחר לחלק בין האיסור לכתחילה לקנות מגוי פת שנאפתה עם בשר איסור, לבין ההיתר לקנות מגוי מאכל שנתבשל בכלים של איסור אשר הוא נמל"פ, ומקורו במנחת יעקב [כלל לה אות ב] דבפת החמירו טפי משום שהוא מאכל עיקרי וחשוב.

21. גם לפי הטעם השני של הרי"ף שכתב דכיון שיכול לאוכלו בלי חלב הוי כמו דשיל"מ, אין להתיר לאכול עם חלב אף כשאין לו פת אחר, וכן לפי הטעם של הר"ן שהובא לעיל [הערה 19] דמיחזי כאוכל בשר בחלב.

קנין הלכה

האיסור של ריחא מילתא

הכרתי ופלטתי [ס"ק ו] הסתפק האם ריחא מילתא אסור מהתורה [דהיינו אם לדעת רב דאסר ריחא, א"נ אף להפוסקים כלוי בדברים שגם הם אוסרים כגון בדבר חריף, וכדלקמן אי הוי איסור תורה]. ודן להוכיח מתום' [ע"ז דף סו:]: דס"ל שאין בזה איסור תורה, ויש מהאחרונים שדחו את ראייתו. והפמ"ג [מ"ז ס"ק א] כתב דנראה שבחריף האיסור הוא מהתורה.²²

בגדר איסור הריח

בתום' [ע"ז דף סו:]: מכואר דלמאן דס"ל ריחא מילתא, תקולט את הריח בפיו הוי כאוכלו. ולפ"ז משמע דריח הנקלט במאכל הוי [למ"ד ריחא מילתא היא] כאיסור הנותן טעם כהיתר, וכך מכואר בלשון הרמב"ן [מלחמות פסחים דף יט.]. וברשב"א [תוה"א בית ד שער א דף טו:]: ובר"ן [חולין דף לא:].²³

סוגים שונים של תנורים

הראשונים חילקו בין תנורים של זמן הגמרא שהיו קטנים לבין תנורים של זמנם שהיו גדולים, [ולהלן יבואר מהו שיעור תנור גדול] וכן חילקו בין תנור פתוח לבין תנור סתום. וזה לשון תום' [ע"ז דף סו: ד"ה אביי] "אבל בתנורים גדולים שלנו אין לחוש לריחא ובלבד שלא יהא פי התנור סתום", והטעם משום שבתנור גדול אשר פיו פתוח ההבל מתפשט לצדדים ויוצא לחוץ, ואינו נכנס לתוך המאכל של ההיתר.

מלבד חילוקים אלו בסוג התנור מכואר בפוסקים שיש חילוק בין אם המאכלים כחושים או שאחד מהם שמן, וכן יש חילוק בין מאכלים מכוסים לבין מאכלים שאינם מכוסים, וכן יש חילוק בין מאכלים חריפים לאינם חריפים, וכפי שיבואר כל זה להלן:

חילוקי הדינים שנתבארו בפוסקים בענין התנורים הם:²⁴

תנור קטן וסתום לגמרי

השו"ע אסר לכתחילה והתיר בדיעבד, והרמ"א אסר בזה גם בדיעבד פרט במקום הפסד מרובה.²⁵

ביאורים והערות

22. ובספר בדי השולחן הביא מחידושי החת"ס [ע"ז דף סו:]: שלמד מדברי הבה"ג שריחא מילתא אינו אסור מהתורה אלא מדרבנן.

23. תוספת עיון

דין ריחא בדרבנן

עיי' בפמ"ג [מ"ז ס"ק א] שהביא את דברי האו"ה [כלל לט דין יז] שכתב דנוהגין להקל בכחל שלא לחוש בו לריחא, משום שבדרבנן לא גזרו ריחא. ומטעם זה גם אין לחוש לזה שאחרי הפרשת חלה נותנין את החלה בתנור עם שאר הפת, דחלה בזה"ז דרבנן ולא גזרו בריחא. ומזה למד הכנה"ג על פת גויים שאין לחוש בה לריחא [מלבד הטעם דפת היא דבר כחוש].

והפמ"ג הקשה ע"ז מדברי המהרא"י שדן בצליית כבד, אף שדם שצלאו אינו אסור אלא מדרבנן, וכן דייק מהשערי דורא. ומסיק הפמ"ג דכתנור סתום לגמרי דאסרינן בדיעבד [אם לא בהפ"מ] יש לאסור בדיעבד גם בדרבנן, ולגבי תנור פתוח דאסרינן לכתחילה היה מקום לדון ולהתיר בדרבנן אף לכתחילה, אך מ"מ הרמ"א לא חילק.

גם החכמת אדם [כלל סד דין א] כתב את כל דיני ריחא גם לגבי איסור דרבנן.

[ולענין מה שנהגו ליתן את החלה בתנור, כתב בספר שערי דורא (מובא בפמ"ג) שהוא משום ששניהם כחושים].

24. הדינים דלהלן הם במאכלים שאחד מהן שמן ואינם מכוסים, ואין אחד מהם חריף, ולהלן יתבארו שאר פרטי הדינים.

25. מקורו של הרמ"א הוא בדברי האו"ה [כלל לט דין ו], שכתב דתנור קטן וסתום לגמרי גרוע יותר מתנורים של זמן הגמרא שהיו פתוחים. [והגרא"י (ס"ק י) כתב שהאוסרים דימו זאת לפת חמה המונחת על פי חבית פתוחה של י"נ אשר גם לוי מודה בה לאיסור, כמבואר להלן סעיף ד].

קנין הלכה

תנור קמץ ופתוח

בדין זה נקטו השו"ע והרמ"א שלכתחילה אין לצלות בתנור קמץ אפילו אם הוא פתוח לגמרי, ובדיעבד אין איסור אף אם הוא פתוח רק במקצת, כגון שפתוח במקום של נקב העשן, או שפתוח במקצת מן הצד.

תנור גדול ופתוח לגמרי

השו"ע אסר לכתחילה והתיר בדיעבד. ובדעת הרמ"א כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ב] דדינו כתנור קמץ ופתוח לגמרי שאסור אף בדיעבד, חוץ במקום הפסד מרובה.

תנור גדול ופתוח לגמרי

השו"ע התיר בזה לכתחילה. ובדעת הרמ"א כתב הש"ך [ס"ק ג] שגם הוא מתיר לכתחילה, [ומה שכתב הרמ"א שנהגו לאסור לכתחילה בגדול היינו בפתוח רק קצת]. והיד יהודה [ס"ק ז] כתב שהרמ"א אסר לכתחילה אף בפתוח לגמרי.

תנור גדול ופתוח קצת

בש"ך [ס"ק ג] מבואר שהרמ"א פירש בדעת השו"ע שבזה יש איסור לכתחילה ומותר בדיעבד, וכן דעת הרמ"א עצמו. ובפר"ח [ס"ק ד] משמע שנקט שלהשו"ע שרי בזה לכתחילה, והרמ"א אסר לכתחילה והתיר בדיעבד [אף שלא במקום הפסד, כן כתב הפמ"ג כמ"ז ס"ק ב].

תנור גדול - שיעורו

הב"י [סי' צז] הביא את דברי הסמ"ק שכתב דתנור המחזיק יב עשרונים של מצות הוא תנור גדול.²⁶ וכתב הפמ"ג [סי' צז ש"ד ס"ק ה] שיש בזה ג' שיטות:

- א. בתשובת יד אליהו נקט דדי בכך שנפח כל התנור הוא יב עשרונים.
- ב. הכו"פ [ס"ק ג] נקט שאם אפשר להדביק בכל דופני התנור שיעור יב עשרונים הרי זה תנור גדול, וכן העתיק לדינא החכמ"א [כלל סב דין א].
- ג. הפר"ח [קו"א סי' צז] והמנחת יעקב נקטו דבעינן שבקרקע התנור יהא שיעור זה וכן פסק הפמ"ג שם.

שניהם כחושים

כגמרא פסחים [דף עו:]: הובאה הסוגיא של ריחא מילתא באופן שהאיסור או ההיתר שמנים, וכתב הרשב"א בתוה"א [בית ד שער א דף יד:]: דמבואר מזה שבשניהם כחושים שרי. וכתב הש"ך דמשמע מהרשב"א דשרי אף לכתחילה, והביא דכן כתב מהרא"י וכן פסק התורת חמאת, אך בהמשך דבריו כתב התו"ח דטוב להחמיר לכתחילה מאחר שהב"י חלק על דינו של מהרא"י. והש"ך תמה על התו"ח והסיק דשניהם כחושים שרי לכתחילה וכן נקט המ"ז [ס"ק א], וכן נקטו להלכה הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ה] והחוו"ד [קיצור הדינים שבסוף הסימן אות ו].

והבית מאיר כתב לדייק בלשון הרי"ף שגם בשניהם כחושים אסור לכתחילה, שהרי הרי"ף כתב על הדין המבואר כגמ' בפת

ביאורים והערות

26. עשרון הוא שיעור חלה דהיינו מג ביצים וחומש, ולפי"ז שיעור יב עשרונים הוא תקיח ביצים וכו' חומשים. והביני"א [אות סב] נתן שיעור נוסף ע"פ שיעור לחם הפנים, [כל חלה של לחם הפנים היתה שני עשרונים] ולפי"ז השיעור הוא ג' מאות טפחים מעוקבים.

קנין הלכה

שנאפה עם הצלי שהאיסור הוא לכתחילה, ולא כתב דמיירי כשהצלי היה שמן, ומשמע שבכל ענין אסור לכתחילה.²⁷ וכדברי הב"מ כתב גם היר יהודה [ס"ק ב].

אמנם כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק א] דלדין דאין אנו בקיאים בין כחוש לשמן אין להתיר אלא בדברים שלא שייכא בהן כלל שמנונית, כגון פת, וכעין מש"כ הרמ"א לעיל [סי' קה סעיף ט].²⁸

אכילת פת שנאפתה עם בשר

בסימן צו [ס"א] נתבאר דפת שנילושה עם שומן בשר אסורה באכילה אף בפני עצמה, גזירה שמא יאכלנה עם חלב, [ורק אם אפו כמות מועטת או שיש לפת צורה מיוחדת שניכר שהיא בשרית אז לא גזרו], ודנו הפוסקים אם גזירה זו נאמרה אף לענין ריחא.

והנה במקום שנקטו דריחא אסור לכתחילה ושרי דיעבד פשוט שאין הגזירה הזו קיימת, דאם נאסרנה באכילה אף בפ"ע הוי איסור דיעבד. ומה שנחלקו הפוסקים הוא במקום שאנו אוסרין ריח אף בדיעבד [כגון בתנור סתום לגמרי שלא בהפסד מרובה א"נ תחת המחבת]:

- א. הש"ך [ס"ק יא] כתב לאסור, והביא הפמ"ג דכך מבואר גם בתורת חטאת [כלל לה דין ה].
- ב. הפר"ח [ס"ק י] והמנחת יעקב [שם אות ה] תמהו על הש"ך וכתבו שהגזירה הנ"ל לא נאמרה בריחא.²⁹

להלכה: הפמ"ג [ש"ד ס"ק יא] והחכמת אדם [כלל סב דין ו] נקטו כהש"ך, והיר יהודה [אות יד] נקט להקל בזה.

כשהאיסור או ההיתר מכוסים

כתבו התוס' [פסחים דף עו: ד"ה אסרה] דמותר לאפות לחם עם פשטידא ואין דינו כפת שנאפתה עם בשר צלי, והטעם משום שהבשר שבפשטידא מכוסה בכצק ולכן אין ריחו מתפשט אל הפת שבתנור. [ודימו זאת תוס' לשתי קדירות, שמבואר בגמ' (פסחים שם) שאין הריח מגיע מזו לזו]. וכן כתב גם הרשב"א, וכן פסק השו"ע דאף לכתחילה מותר לאפות במכוסים, אף בתנור קטן וסתום.

והש"ך [ס"ק י] הביא את דברי האו"ה [כלל לט אות ג] שכתב דלכתחילה טוב להחמיר בזה, ונחלקו בדיון זה האחרונים:

ביאורים והערות

27. ומה שנקטו בגמ' בתחילת סוגיא דריחא, דמיירי כשאחד מהן שמן, היינו משום שרק בזה אסור רב אף בדיעבד, אך לענין איסור לכתחילה י"ל דבכל גוונא אסור.

28. והנה ר"ת במרדכי [חולין סי' תרעו] כתב דלפת אין ריחא ולמד זאת מלחמי תודה שהיו אופין את החמץ עם המצות ביחד, ולא חששו שהחמץ יתן ריח במצה, ולמד מזה המנחת יעקב [כלל לה אות יא] שאף כאשר הפת כלולה בשמן ג"כ אין בה ריח. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] דנראה דזה דוקא בשמן דמיקרי כחוש, אך בפת משוחה בשומן דינה כשמן ויש לה ריחא.

29. המנ"י הביא תוס' [פסחים דף ל. ד"ה ואפילין] שכתבו דלא גזרו גזירה זו בריחא, והפמ"ג [ש"ד ס"ק יא] דחה ראייה זו, די"ל דתוס' לשיטתם שפסקו כרב דלהלכה ריחא מילתא, ולכן הוקשה להם מהגמ' [דף עו:]: בפת שנאפתה עם הצלי למה נאסרה רק לאוכלה בחלב ולא נאסר לאכלה אף בפ"ע, ולכן הוכרחו לתרץ שהגזירה הנ"ל לא נאמרה בריחא. אך להרי"ף הפוסק דריחא אסור רק לכתחילה אין קושיא, דמה שלא אסרו בגמ' לאכול את הפת אף בפני עצמה הוא משום דהתם לא אסרו ריחא אלא לכתחילה, ואם יאסרו לגמרי הוי דיעבד, ומעתה י"ל דבמקום שאסרו ריחא אף בדיעבד יהא אסור לאכול את הפת אפילו בפני עצמה, וכהש"ך.

קנין הלכה

- [א] הדגו"מ כתב שיש להחמיר בן לכתחילה בכל מאכל, דכן מבואר בספר או"ה.
 [ב] הפמ"ג [ש"ד] ורע"א כתבו דרק בדבר חריף החמירו בן, דכן משמע מהתורת הטאת.
 עוד כתבו הפמ"ג ורע"א שרק לגבי כוסיו בצק כתב האו"ה דטוב להחמיר, ³⁰ אך בכוסיו כלי גם הוא מתיר לכתחילה, ³¹ ³².

דין ריחא בדבר חריף

כתב המרדכי [ע"ז סי' תרסו] שבמקרה שההיתור הוא דבר חריף ³³ הרי הוא שואב אליו את ריח האיסור בכמות מרובה ונאסר אף בדיעבד, ³⁴ ולכן בצל שצלאו עם דבר איסור נאסר דשואב טובא. ולמד זאת המרדכי ממה שאמרו בגמ' [ע"ז דף סו:]: דבפת חמה וחבית פתוחה אסור, שהפת החמה שואבת אליה את ריח האיסור [וסובר המרדכי שדין זה של פת חמה אתי גם אליבא דרבא דס"ל ריחא לאו מילתא], ועל פי זה כתב הרמ"א דכאשר ההיתור הוא חריף אמרינן ריחא מילתא, [והיינו כשההיתור והאיסור מגולים ולא שכשואחד מהן מכוסה].

איסור חריף

בספר או"ה [כלל לט' דין כ] הביא בשם המרדכי [ע"ז שם] דגם כאשר האיסור הוא דבר חריף וההיתור אינו חריף אמרינן ריחא מילתא ונאסר גם דיעבד, וכן הביא הרמ"א.
 והמנחת יעקב [כלל לה אות יא] כתב לפקפק על דין זה שלא נמצא בן במרדכי, ומהגמ' בפת חמה אין ללמוד אלא להיתור חריף.

ביאורים והערות

30. וכתב היד יהודה הטעם משום שעלולים להווצר בבצק סדקים.

31. תוספת עיון

היד יהודה [ס"ק א] הקשה דבציור שהאיסור מכוסה בבצק, נמצא שהבצק כולו בולע ממנו אם הוא שמן וא"כ תאסור פליטה זו של הנבילה הבלועה בבצק את ההיתור, שהרי היא אינה מכוסה, [וכעין מה שדן מהרא"י שהדם הבלוע בכבוד יאסור מדין ריחא, אף שאינו בעין רק בלוע בכבוד], ועיי"ש מה שכתב. ובספר בדי השולחן [ד"ה בשר כשירה, עמ' מ] דן לומר דשמא אין פליטת דבר גוש הבלועה בגוש אחר מעלה ריח, ומה שדן מהרא"י בדם הבלוע בכבוד, הוא משום שממשות הדם בלועה בכבוד, ולא רק פליטתו.

עוד העיר בספר בדי השולחן [ביאורים ד"ה ואם, עמוד מד] דבמקרה שההיתור מכוסה בבצק והאיסור אינו מכוסה נמצא שריח האיסור נכנס בבצק, וכיון שהבצק נוגע בהיתור ילך ריח האיסור מן הבצק אל ההיתור. ולמד מזה שריח הנבלע באוכל הוא קלוש ואינו נותן טעם במאכל אחר אף שהוא ריח של איסור שמן. [ובמקרה שיש בכלי של ההיתור רוטב והוא מכוסה בבצק, כבר העיר רע"א בהגהתו על הרמ"א שהרוטב הנבלע בבצק יוליך את הריח הבלוע בבצק אל ההיתור].

32. וכתבו הפוסקים דבעינן שלא יהא בכלי המכסה שום נקב, ואם יש בו נקב יש לכסותו.

33. לגבי מאכל שחלק ממנו חריף וחלק אינו חריף כתב בשעה"צ [סי' תמוז ס"ק ו] שהדבר תלוי ברוב, דאם רובו חריף דינו כחריף, ולמד זאת מדברי הרמ"א [סי' צה ס"ד] שכתב הגדרה זו בדין חריף לענין נ"ט בר נ"ט. אמנם בהגהת אמרי ברוך [לבעל הברוך טעם] תמה על זה, דלכאורה לא תלוי ברוב אלא עד כמה חריפות מורגשת בתבשיל, וכלשון הט"ז [סי' קג ס"ק ט]. גם היד יהודה [סי' צה ס"ק יט] כתב דהכל לפי הענין.

34. וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ג-ד] שבדין זה יש איסור גם בתנור גדול ופתוח לגמרי ואף בהפסד מרובה. [והט"ז [ס"ק ה] הביא את דעת הרש"ל שבגדול ופתוח לגמרי אין איסור אף בדבר חריף, והחכמ"א [כלל סב דין ה] פסק להקל כהרש"ל במקום הפסד מרובה].
 עוד כתב הפמ"ג [שם] שדין דבר חריף לגמרי נאמר גם כאשר שניהם כחושים. [ובתשובת מיימוני כתב דריחא דחריף בכחוש אוסר רק כמו בנגיעת צלי כחוש, דהיינו כדי נטילה או כדי קליפה, לכל מ"ד כדאית ליה, ולא הובאו הדברים בפמ"ג].

איסור שאינו חריף שנתבשל בדבר חריף כמו חומץ, כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ג] שבמג"א [סי' תמוז ס"ק ד] משמע שאין בזה איסור, מדטרה למצוא דוגמא של איסור חריף בחמץ רק בבארשט [העשוי מסובין שהחמיצו] ולמה לא אמר בפשיטות בחמץ שנתבשל בחומץ. אך הפמ"ג עצמו כתב דנראה לאסור בזה.

קנין הלכה

והפר"ח [ס"ק ח] היקל לדינא, והובא בפמ"ג [מ"ז ס"ק ה]. ולדינא הפמ"ג נקט כהרמ"א דגם איסור חריף אוסר, אך כתב דבמקום הפסד מרובה וצורך גדול צ"ע, ופיים דהמצדד [להיתר] אין גוערין בו. והחכמ"א [כלל סב דין ה] היקל בזה במקום הפסד מרובה אף בתנור קטון וסתום.

דבר חריף שנתבשל בקדירה

התורת חטאת [כלל לה דין ב] הביא דין חריף באיסור חריף "שנצלה". ודייק מזה המנחת יעקב [שם אות ח] דאם האיסור החריף "נתבשל" אין הוא אוסר, והוסיף עוד דע"י בישול בטילה חריפות האיסורין. וכתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] שבמקרה שלא נתבשל הדבר החריף במים אלא בחומץ, שהוא עצמו דבר חריף, לא קיים הטעם השני של המנ"י [שבטילה חריפות במים], אך אכתי יל"ע דאפשר שכיון שהאיסור בקדירה, אולי דופן הקדירה מפסקת וכמבואר בש"ך [ס"ק טז], וכתב הפמ"ג דיש לצדד ולהקל בהפסד מרובה ודבר חשוב.

איסור והיתר שנאפו יחד תחת המחבת

כתב הרמ"א [בשם האיסור והיתר] שאם נאפו איסור והיתר תחת המחבת, [והיינו שאין מקום לריח לצאת] ה"ז אוסר דיעבד, ומשמע שלא היקל אף בהפסד מרובה. אמנם הגר"א [ס"ק טז] העיר דתחת המחבת לא גרע מתנור סתום לגמרי, וכיון שהרמ"א התיר בסתום לגמרי במקום הפ"מ, היה צריך לכאורה להקל גם כאן.³⁵ אמנם משמע שלענין מעשה לא נחלק הגר"א על הרמ"א, וכתב בחזו"א [סי' לה סוס"ק א] שהטעם הוא משום מוגדר מילתא.

איסור והיתר שנאפו תחת המחבת בזה אחר זה

הרמ"א הביא את התשובות מיימוניות [סי' ה] שהתיר בזה, והש"ך [ס"ק יב] העתיק את לשון התשובה "כי לא נמצא ריחא ופיטום לכלי שיחזור ויפלוט לאוכל, רק שלא יגע ממש" עכ"ל. ועיין בפת"ש [ס"ק ב] שכתב שבתשובת חינוך בית יהודה משמע שדייק מלשון זו שהכלי עצמו בולע ריח ונאסר, ואם יכשלו בו או יאפו תחתיו מאכל שיגע בו, יאסר המאכל.³⁶ וכך דייק גם רע"א בהגהותיו, אך רע"א הקשה דבסוף דברי הרמ"א לא משמע כן, שכתב דאם המחבת הזיע משני המאכלים ה"ז אוסר, ולמה לא סגי בהזיע מהמאכל השני, דזיעה הוי כרוטב והיא מוליכה לאוכל את הריח הבלוע בכלי, אלא חזינן שהכלי אינו בולע כלל מהריח, והניח רע"א בצ"ע.³⁷

ועיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יב] שלכתחילה אין לאפות איסור והיתר בזאח"ז תחת המחבת, ולא כתב טעם לדבר, ואולי טעמו דיש לחוש שיגעו במחבת ויאסרו.

ביאורים והערות

35. וכתב הגר"א שהאו"ה לשיטתו שאסר בתנור סתום אף בדיעבד, ודימה זאת לפת חמה וחבית פתוחה, לכן אסר בכל גווני גם תחת המחבת. ותוס' [ע"ז דף סו: ד"ה רבא] שהם מקור הדין של אפייה תחת המחבת לא כתבו איסור אלא אליבא דרב.

36. עיין בשו"ת חינוך בית יהודה דבאופן שאנו אוסרים באוכל מסויים מחמת ריח, גם הקדירה שבה המאכל נאסרת, והובא בגליון מהרש"א. אמנם בספר יד יהודה [אות טו] הוכיח דלא כהחב"י, ממש"כ הרמ"א לעיל בסמוך דאם ההיתר מכוסה בבצק אין הוא נאסר, ולמה לא נימא שהבצק נאסר מחמת הריח והמאכל בולע ממנו, כמו שכתב החב"י שהכלי בולע מהמאכל, אלא חזינן דמאכל שבלע ריח אינו אוסר מאכל או כלי אחר.

37. והמנחת פתים נקט לדינא דרק אם שניהם נגעו במחבת יש איסור, ולא סגי בנגיעת המאכל השני.

קנין הלכה

אפה תחת המחבת בזה אחר זה והזיע המחבת

כתב הרמ"א שאם המחבת הזיע משני המאכלים נאסר מאכל ההיתר שנאפה לבסוף, והיינו שמתחילה בלעה המחבת מזיעת האיסור ואח"כ נפלט האיסור אל ההיתר ע"י זיעת ההיתר. ועיין ד"מ [ס"ק ג] שלמד דין זה של זיעה מדברי הרא"ש [המובאים בס' צב] לגבי מחבת שבתוכה חלב שהעמידה בכירה מתחת לקדירה בשרית, דיש בזה איסור, וכן מס' צג שמבואר שכיסוי הקדירה אוסר משום הזיעה. אמנם כתב הד"מ שבדרך כלל אין לחלוחית זיעה בפשטידא ובפלאדין, ואינו דומה לקדירה.³⁸

ברברי הרמ"א שכל מה שנכנס בספק מצטרף לשישים

עיקרו של דין זה הוא כסימן קיא, ששם הביא הטור את דעת הרשב"א שאם יש ב' קדירות שבכל אחת שלושים זיתים, ונפל כזית איסור לאחת מהן ואין ידוע לאיזה מהן נפל, הרי אנו מקילים ואומרים דבטל בשישים, משום שכל הנכנס בספק מצטרף לשישים. והפוסקים האריכו שם בדינים אלו וכתבו כמה וכמה סייגים בדין זה. וכאשר נאפה איסור בתנור עם כמה חתיכות היתר אשר בין כולן יש שישים, אין כאן את הדין הכללי של ביטול בשישים, דיש לחוש שמא הריח נבלע בחתיכה אחת טפי מאשר בחברתה, ואין כאן רומב שיולך את הבליעה בשוה, ומ"מ דמי להיא דסי' קיא, דכל החתיכות הנכנסות בספק מצטרפות לשישים.

וכתב הט"ו [ס"ק ו] שזו קולא מיוחדת בדין ריחא, ואמנם הש"ך [ס"ק יג] דייק מדברי הרמ"א [בר"מ ובתו"ח ובתשובה סי' קלב סי"ג] שלא הילק בין דין ריחא לשאר איסורין, וכשם שלא היקל הרמ"א שם אלא במקום הפסד מרובה כן לא היקל כאן אלא בהפסד מרובה.³⁹ ופשוט דאין מקום לדין זה אלא לענין דיעבד, דלכתחילה אין לאפות איסור עם היתר ולהסתמך על הביטול, דאין מבטלין איסור לכתחילה.

וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יג] דעל כרחנו נאמרה קולא זו בדברים האוסרים בדיעבד אף בהפסד מרובה, כגון בדבר חריף או באפייה

ביאורים והערות

38. תוספת עיון

כתב התורת חטאת [כלל לה דין ו] דמאכל יבש הנאפה תחת המחבת אינו מעלה זיעה. והקשה המנחת יעקב [אות כא] דבטור [סי' תנא] איתא דכיסוי של ברזל שמניחין על חררה שנאפית על הכירה צריך ליבון, משום שברוב פעמים נוגעת בו, ועוד שהכיסוי מזיע מהבל החררה, ומבואר שגם במאכל יבש יש זיעה. ותירץ המנ"י: [א] אפשר שבנידון הטור שאני כיון שהשתמש בו חמץ כל השנה לכן חיישינן לקצת זיעה אף בלי רוטב. [ב] ועוד דהתם הנידון הוא לכתחילה אם בעי ליבון והגעלה, ואין דנים לאסור דיעבד. [ג] ועוד דן לומר דאפשר לענין חמץ בפסח האוסר במשהו חיישינן שמא יש קצת זיעה.

חשש זיעה בתנור אפיה

עיין בשו"ת מנחת יצחק [ח"ה סי' כ] שהאריך בזה והביא את ג' תירוצי המנחת יעקב שהובאו לעיל בסמוך. וכתב שבזמננו שרגילים להשתמש בתנורים גם למאכלים שיש בהם רוטב, יש חשש זיעה בתנורים, ועיי"ש במה שהביא מדברי האחרונים בזה. וסיים דלמי שאינו יכול לקנות תנורים נפרדים לבשר ולחלב יש להקל מחמת הדחק להכשיר את התנור בין אפייה לאפייה ע"י ליבון קל, והיינו כשינקה את התנור שלא יהא בו בשר בעין, וגם הרשת שעליה מניחים את הקדירות בתנור תהא נפרדת לבשר ולחלב, [ויש לעיין בימינו שהתנורים מצופים אמיל שיש לחוש שדינם כחרס וא"א להכשירם].

וע"ע בתשובת אג"מ [יו"ד ח"א סי' מ] שכתב לדייק מהרמ"א דסתמא אין לחוש לזיעה, [אמנם דברי הרמ"א נאמרו רק במאכלים יבשים, ולא במאכלים שיש בהם רוטב], אך לענין מעשה כתב שלא לבשל בתנור קדירות מגולות.
39. אמנם בספר איסור והיתר נחלק על הרשב"א [שבס' קיא], אך לגבי ריחא היקל משום קולא דריחא.

קנין הלכה

תחת המחבת, דבתן אמרינן דאם יש שישים בצירוף כל החתיכות יש להקל.

עוד כתב שם הפמ"ג דאף שבסימן קיא לא הקלו לצרף את כל הנכנס בספק אלא במין במינו שאין הטעם נרגש, ולא באינו מינו, הכא לענין ריחא יש לצדד לצרף אף באינו מינו.⁴⁰

דין ריחא לגבי חמץ בפסח

הפוסקים נחלקו אם ללוי דם"ל ריחא לאו מילתא אמרינן דמשהו מיהו איכא:

- א. הרי"ף [חולין דף לב. בדפי הרי"ף] כתב דהלכה כלוי, דרב שאמר ריחא אויל לשיטתו דמין במינו אוסר במשהו, וכיון דקיי"ל דמב"מ בשישים ה"נ ריחא שרי. ומבואר דם"ל דלכו"ע ריחא הוי משהו.⁴¹
- וכן הביאו הפוסקים [ד"מ ס"ק א, ש"ך ס"ק יד] מתוס' [ע"ז דף סו: סוד"ה רבא], דאף למ"ד ריחא לאו מילתא משהו מיהא איכא, ואם אפו בפסח מצות בתנור ונמצאה חיטה וחמץ באחת המצות כולן אסורות.⁴²
- ב. בתשובת מהרי"ל [סי' קפו] כתב דלמ"ד ריחא לאו מילתא אין אפילו משהו, ושרי גם בחמץ בפסח.⁴³

להלכה: הרמ"א הביא את שתי הדיעות וכתב דיש להקל במקום הפסד, וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ו] דהיינו במקום הפסד

ביאורים והערות

40. תוספת עיון

בסי' קיא נאמרו הגבלות נוספות בהך קולא דכל הנכנס בספק מצטרף, ויש לעיין אם הגבלות אלו נאמרות גם לענין נידון דידן בריחא. (א) כתב הרמ"א [שם] דאין מצרפין את הקדירות אלא כשהן שייכות לאדם אחד, שעומדות להתערב, ויש לעיין אם דין זה נאמר גם בענין ריחא.

(ב) הש"ך [שם ס"ק יח] כתב בשם היש"ש דגם בקדירות של אדם אחד אין מצרפין, אם אלו מאכלים שלא נוח לו לערבן יחד. (ג) הרמ"א [שם] כתב דאין להקל למעשה לצרף את הקדירות לשישים אלא באופן שאכן אוכל את ב' המאכלים שבקדירות בתערובת, ופירש בכנה"ג דהיינו שמערבן באופן שיש רוטב, והטעם של האיסור אכן מתפורר בכל התבשיל ובטל בשישים. וכתב בספר בדי השולחן שבנידון ריחא לא משמע כלל ברמ"א דלא התירו אלא באופן שמערב את כל החתיכות יחד עם רוטב ואוכלן. אמנם הגר"א כתב [שם] שאין זו אלא חומרא ואינו מעיקר הדין.

(ד) הש"ך [שם] כתב שאם בקדירה אחת יש שישים ובקדירה האחרת שלושים אין מצרפין את הקדירה שיש בה שישים, דהיא אינה נכנסת בספק, שהרי אף את"ל שהאיסור נפל בה הרי היא מותרת שיש בה שישים לבטלו, וה"נ לכאורה בנידון ריחא לא יצרפו חתיכות שיש בהן עצמן שישים נגד האיסור.

חתיכה אחת מכוסה ואחת אינה מכוסה

כתב החכמת אדם [כלל סב דין ה] דאם בין החתיכות של ההיתר יש חתיכה מכוסה בכלי או בבצק, אין היא מצטרפת לשישים כיון שהריח לא נכנס בה.

חתיכה אחת חריפה ואחת אינה חריפה

כתבו הפמ"ג והחוו"ד [ס"ק ח] דאם בין חתיכות ההיתר יש חתיכות חריפות וחתיכות שאינן חריפות, אין מצרפין את שאינן חריפות לשישים, והטעם משום שאנו חוששים שמה החתיכות החריפות שואבות אל עצמן את ריח האיסור, ושאין חריפות אינן שואבות שהרי במקום הפסד מרובה אנו מתירין בדיעבד את החתיכות שאינן חריפות אף בתנור סתום לגמרי.

41. עיי"ש עוד ברי"ף [דף לב:]: דמה שאסרו בפת שנאפתה עם בשר לאוכלה בחלב הוא משום דהוי כדבר שיש לו מתירין, שאפשר לאוכלה בלא חלב, וכיון שדשיל"מ לא בטל אף באלף גם ריחא הוי כאחד מאלף ולא בטל.

42. בספר יד יהודה [ס"ק כ] תמה דלא נתבאר בתוס' אלא דלרב דס"ל דריחא מילתא, אמרינן דאף בדבר שאינו שמן ואין בו פיטום משהו איכא, אך לא מפורש דלמ"ד ריחא לאו מילתא מיקרי משהו.

43. הד"מ [ס"ק א] הביא דכן מבואר גם במרדכי [פסחים סי' תקע], אמנם הש"ך [ס"ק טו] כתב שאין מדברי המרדכי ראיה.

קנין הלכה

מרובה, והוסיף דמיידי בתנור קטן ופתוח קצת.

ונתבארו בפוסקים כמה חילוקי דינים בדין זה של מצות שנאפו בתנור שנמצא בו חמץ או חיטה המוצה:

- א. תנור קטן וסתום לגמרי, נחלקו בו הפוסקים:
 - א. המג"א [סי' תמוז ס"ק ד] כתב דיש לאסור את כל המצות אף במקום הפסד מרובה. דכיון דאף בשאר איסורין אין מתירין בזה אלא במקום הפ"מ, לכן בחמץ מחמירין טפי ואסור לגמרי, וכן הביא הפמ"ג [כאן בש"ד ס"ק יח].
 - ב. דעת רוב האחרונים [חק יעקב שם, כו"פ סי' קח, מקור חיים, חמד משה, גר"ז וחי"א] דבמקום הפסד מרובה או בשעת הדחק כגון לצורך שמחת יו"ט יש להקל, ומשמע במשנ"ב דכן יש להקל.
- ב. תנור קטן ופתוח קצת כתב הרמ"א דיש להקל בחמץ בפסח במקום הפסד מרובה, והעמידוהו האחרונים [מג"א, הובא בדגמ"ר ובפמ"ג] בפתוח קצת.⁴⁴
- ג. תנור גדול וסתום לגמרי כתב הפמ"ג דמשמע במג"א [הנ"ל] דיש להתיר במקום הפ"מ. והטעם משום שיש דיעות בפוסקים שבשאר איסורין שרינן תנור גדול אף כשהוא סתום לגמרי, ולכן מקילינן גם בחמץ במקום הפ"מ.
- ד. תנור גדול ופתוח קצת מותר בדיעבד אף שלא במקום הפסד, כיון שבשאר איסורין יש מתירין אף לכתחילה.
- ה. תנור גדול ופתוח לגמרי כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יד] דה"ז מותר לכתחילה אף בחמץ, דכל מה שמותר בשאר איסורין לכתחילה ה"ז מותר גם בחמץ.

דין ריחא בחמץ בבישול

כתב המג"א [סי' תמוז ס"ק ד] דבבישול יש להתיר אף בחמץ, עכ"פ דיעבד, והיינו שאף בתנור קטן וסתום לגמרי אין לאסור את החמץ המונח בתבשיל בתוך קדירה.⁴⁵ ועיין במשנ"ב [סי' תמוז ס"ק ט] ובשעה"צ [ס"ק ה] דמשמע שנקט כן לדינא.

דין ריחא בחמץ חריף

כתב המשנ"ב [סי' תמוז ס"ק י:]:

- א. אם ההיתר חריף ה"ז נאסר אף כשהתנור גדול ופתוח.
- ב. אם האיסור חריף הביא בשעה"צ [ס"ק ז] מחלוקת הפוסקים, הרמ"א, הא"ר והגר"ז אסרו, והחק יעקב והמקור חיים התירו.⁴⁶

דין ריחא בחמץ כשהמאכל מכוסה

ברמ"א מבואר שאם האיסור או ההיתר מכוסים אין חוששים לריחא אף לגבי חמץ בפסח.

ביאורים והערות

44. ולא התפרש מה הדין בתנור קטן ופתוח לגמרי. והמג"א [סי' תמוז ס"ק ד] כתב לגבי תנור גבוה, אף שאין בו יב עשורנים, דאם יש לו נקב מהצד מלבד הפתח אפשר שיש להקל במקום הפסד. ונחלקו האחרונים בביאור דברי המג"א, הדגמ"ר הגיה בדבריו דאפשר שיש להקל אף שלא במקום הפסד מרובה, והמחה"ש לא הגיה אלא פירש שבכה"ג יש להקל במקום הפסד קצת אף שאינו הפסד מרובה.
45. אף שהרמ"א [ס"ב] הביא מחלוקת בבישול ולא התיר אלא בהפ"מ, כתב המג"א דקאי רק על חמץ הטמונים בתנור זמן מרובה כהטמנה בשבת, שריחם רב והוי כצלי, [עיי' להלן סעיף ב].
46. וכבר הובאה מחלוקת זו לעיל, ועיי"ש שהחכמ"א [כלל סב] כתב לאסור אם לא במקום הפ"מ.

קנין הלכה

דין ריחא מילתא בפסח כשהמאכלים כחושים

בתוס' [ע"ז דף סו: סוד"ה רבא] נקטו דחיטה וחמץ שנמצאו בתנור בו נאפו מצות, אוסרים את המצות. ומבואר דאף שגם האיסור וההיתר כחושים מ"מ נקטו תוס' שאסור. ועיין בש"ך [ס"ק טו] שכתב דהמרדכי ועוד ראשונים שחלקו על תוס' חלקו מטעם זה דשניהם כחושים.

ובמה שהחמיר הרמ"א להלכה בדין ריח בחמץ [אם לא במקום הפ"מ] משמע שהחמיר כהתוס', והיינו אף בכחושים. אמנם המשנ"ב [סי' תמוז ס"ק ט] העתיק דין ריחא מילתא רק באופן שהאיסור או ההיתר שמנים, ומשמע דלא אסר כלל בכחושים, וצ"ע.

ומה שציין הרמ"א [להלן סי' קיח סעיף יא] שיש להזהר שלא יבשל ישראל קדירה שלו בסמוך לקדירה של גוי, כתבו בזה הפוסקים שני טעמים:

א. הט"ז [שם ס"ק יב] הביא בשם המרדכי שהחשש הוא שמא יתחלפו לו הקדירות ויטעה ויקח מקדירת הגוי. ומקור החשש הוא בגמ' [פסחים דף עו:] שאין צולים שני פסחים כאחד, וכאשר עושה ישראל סימן בקדירה שלו אין חשש זה קיים.

ב. הש"ך [ס"ק לו] כתב שהחשש הוא שמא ינתזו ניצוצות מקדירות הנכרי לקדירות הישראל, ואם הקדירה מכוסה אין חשש זה קיים, וכן אם אין רוטב בקדירת הנכרי. והגר"א [שם ס"ק לה] הביא את שני הטעמים.⁴⁷

סעיף ב

מקור הדין שאין ריחא כבישול בקדירה הוא בגמ' [פסחים דף עו:]: שמבואר דאפילו לרב דס"ל ריחא מילתא, מ"מ אם התיבות הבשר הן בשתי קדירות ה"ז מותר. עוד מבואר בגמ' דאף כשאין התיבות הבשר מונחות בקדירות אלא נצלות בשיפור, מ"מ אם הן נחשבות כמונחות בב' קדירות ה"ז מותר, ופירש"י דמיירי שיש תל גדול של גחלים או של אפר בין שני השיפורים, ותל זה מפסיק וגורם שלא ילך ריח מזה לזה. ונמצא דלפי פשטות הגמ' עצם ההפסק של הגחלים או של דפני הקדירה הוא הגורם שלא ילך הריח ויאסור [אף כשאין הקדירות מכוסות מלמעלה].

אמנם הרשב"א [תורת הבית הקצר בית ה' שער א דף יא] כתב דההיתר בשתי קדירות הוא משום "שאין ריח המתבשלים גדול כ"כ" והביא הטור לשונו. ומזה משמע שטעם ההיתר הוא משום שבבישול אין ריח מרובה, משום הרוטב של הבישול. והב"י [סי' קיח]

ביאורים והערות

47. תוספת עיון

דין ריחא בדברים האסורים מחשש סכנה

בגמ' פסחים [דף עו:]: איתא דאסור לאכול דג שנצלה עם בשר משום דקשה לצרעת.

והרמ"א [יו"ד סי' קטז ס"ב] הביא בשם האו"ה דלכתחילה אין לצלות דג עם בשר אך בדיעבד שרי, וטעמו משום דלענין דיעבד נקטינן דריחא לאו מילתא. והש"ך [שם ס"ק א] הביא שנחלקו בזה הפוסקים:

[א] היש"ש [פ"ז חולין סט"ו] הביא את דברי הרמב"ם שהתיר לצלות דגים עם בשר אף לכתחילה, דס"ל דאין סכנה בריחא, וכך נקט הרש"ל להלכה. ופירש"י היש"ש שבגמ' (פסחים) איירי שצלה את הדג עם הבשר באופן שנגעו זה בזה.

[ב] הבאר שבע נחלק עליו וסובר דאסור אף בדיעבד, וכפשטות הגמ' דחמירא סכנתא מאיסורא. וכדברי הבאר שבע נקטו שם הפר"ח [ס"ק ד] והפרי תואר [סק"ג]. [וכתב הפרי תואר שרק אם אחד מהם שמן יש לחוש לריחא ולא בשניהם כחושים, והוסיף דהמחמיר ה"ז משובח]. וכ"כ החכמת אדם [כלל סח דין א], אמנם כתב החכמת אדם שבתנור גדול או שאחד מהם מכוסה אין אין לחוש.

וכתב הט"ז [סי' קטז] שאם אפה פת עם בשר מותר לאוכלו עם דגים, שאין בה אלא ריחא, והעתיקו החכמת אדם [הנ"ל].

קנין הלכה

[זו] תמה על הרשב"א דבגמ' משמע שהעיקר תלוי בהפסק דופן הקדירה.

ונפקא מינה בצלי קדר, שאם ההיתר הוא משום הפסק דופן הקדירה ה"ז מועיל גם בצלי קדר, ואם ההיתר רק משום הרוטב אין להקל בצלי קדר.

ונחלקו בזה הפוסקים:

א. הש"ך [ס"ק טז] כתב שהעיקר כפשטות הגמ' וכדברי הב"י שההיתר הוא משום שדופן הקדירה מפסקת, וגם צלי קדר מותר.

ב. המג"א [סי' תמו ס"ק ד] נקט שהעיקר בדברי הרשב"א שהקולא בכישול הוא משום הרוטב, ולפי"ז צלי קדר הוי כשאר צלי. [ולענין פשט הגמ' בפסחים עיי"ש במג"א שנדחק].

להלכה: כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ד] כהש"ך, דגם צלי קדר שרי. והחכמת אדם [כלל סב דין ב] הביא את שתי הדיעות וכתב להקל בצלי קדר רק בהפסד מרובה.⁴⁸

והנה לפי הש"ך שההיתר משום שהדופן מפסקת, לכאורה די בזה שהאיסור בקדירה או שההיתר בקדירה, וא"צ שיהיו שניהם בקדירה.⁴⁹ ולפי המג"א שההיתר משום שלמתבשל אין ריח חזק, הכל תלוי באיסור, שאם הוא צלי בלי רוטב נאסר ההיתר אף אם הוא בקדירה עם רוטב, ואם הוא בקדירה עם רוטב לא נאסר ההיתר אף אם הוא נצלה בלי קדירה.⁵⁰

בדברי הרמ"א בכישול בתנור סתום

הרמ"א הביא די"א דאף בכישול בקדירה כדרך שמטמינים לצורך שבת יש לאסור אם התנור סתום לגמרי, וכן נקט הרמ"א לדינא אם לא בהפסד מרובה, ונחלקו הפוסקים בביאור דברי הרמ"א:

א. מסתימת דברי הט"ז והש"ך משמע שבכל ענין אסר הרמ"א בתנור קטן וסתום לגמרי, וכן משמע בדרכי משה [ס"ק ב].⁵¹

ב. המג"א [סי' תמו ס"ק ד] נקט דלא אסר הרמ"א אלא בקדירות המוטמנות לשבת העומדות זמן רב בתנור, דעינינו רואות שיש להם ריח חזק, אך בכישול לזמן קצר לא החמיר.⁵² והובאה שיטתו בפמ"ג [ש"ד ס"ק יז, יח] ובחוות דעת [קיצור הדינים בסוף אות ה], ובחכמת אדם [כלל סב דין ג].

ביאורים והערות

48. ולכאורה צ"ע דהא במקום הפסד מרובה שרינן אפילו צלי ממש ואפילו בתנור קטן וסתום, וא"כ מאי נפק"מ במש"כ החכמת אדם דבמקום הפ"מ סמכינן על הש"ך להתיר צלי קדר. ואין לומר דמיירי בדבר חריף, שבזה בצלי אסור אף בדיעבד, דבחכמת אדם [להלן דין ה] משמע שבחריף אסור אף בכישול בקדירה. וצ"ל דנפק"מ לענין צלי קדר תחת המחבת, שנתבאר ברמ"א [בס"א] דאסרינן אף בדיעבד ואף בהפ"מ, והכא בכישול דצלי קדר היקל החכמ"א במקום הפ"מ.

49. כ"כ בספר כנפי יונה, מובא בדרכ"ת [ס"ק ט].

50. גם זה בספר כנפי יונה [שם].

51. ועיין בגר"א שדימה דין זה של בישול בקדירה בתנור פתוח לגמרי, למש"כ הרמ"א [ס"א] די"א דגם צלי אסור בפתוח לגמרי, ועיי"ש [ס"ק י] שטעם האיסור הוא משום דמי לפת חמה וחבית פתוחה, דשואבת טובא, וה"נ בתנור סתום לגמרי.

52. לגבי שיעור זמן רב עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ה] שכתב שהוא כל הלילה.

קנין הלכה

הנפק"מ בין צלי ובין בישול בקדירה

לפי מה שאסר הרמ"א בתנור קטן וסתום לגמרי אף בבישול בקדירה, כתב הש"ך [ס"ק יז] שהנפק"מ היא כשהתנור פתוח קצת, שבצלי ה"ז אסור לכתחילה [ומותר בדיעבד] ובבישול ה"ז מותר לכתחילה, וכ"כ הגר"א [ס"ק כד].
 וכתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק יז] דלפי המג"א הנ"ל יש נפק"מ נוספת אף בתנור קטן וסתום לגמרי, כאשר הבישול הוא לזמן קצר ולא כהטמנה דשבת, שבצלי ה"ז אסור אף דיעבד אם לא בהפ"מ, ובבישול ה"ז מותר עכ"פ בדיעבד, כיון שאינו כהטמנה דשבת שהיא הטמנה של זמן ארוך.

דין בישול בתנור קטן וסתום בכחושים

עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק יח אות ה] ובחוו"ד [קיצור הדינים בסוף הסימן אות ו] שכתבו דאם שניהם כחושים אין איסור אף בתנור קטן וסתום לגמרי ואף בלי הפ"מ.

סעיף ג

מקור הדין הוא בתוס' ע"ז דף סו: ד"ה רבא, עיי"ש שכתבו דשמנונית האיסור ע"ג המרדה ולכן אסור ליתן עליה מאכל היתר כל היום.

וכתב היר"ד [פירוש הקצ"ר ס"ק לד] דמייירי שנתקנה המרדה, אך אם לא נתקנה ויש על גבו שמנונית בעין אין היא נפגמת אף כשעבר היום.⁵³

עיקר הדין המתחדש בסעיף זה הוא דמותר לכתחילה להשתמש במרדה של הנכרי אף שהוא בלוע מאיסור לאחר שעבר היום, שכיון שאינו בן יומו ואיסור השימוש בו הוא רק לכתחילה, הכא הוי כדיעבד כיון שהגוי לא ישמע לנו לעשות מרדה חדש בכל יום. [והיינו דכיון שהישראל צריך להשתמש בתנור ואין לו אפשרות אלא במרדה של איסור].

בבב"ר הט"ז ס"ק ז

הט"ז הביא מספר או"ה דאם הגויים הוציאו עוגות עם פשטידא של איסור, רק הפת הראשונה אסורה, שבה נתקנה ממשות האיסור שע"ג המרדה, ושאר הפת מותרת. והפמ"ג [מ"ז ס"ק ז] תמה דגם שאר הפת תיאסר מכח הבלוע במרדה, ותיאסר עכ"פ כדי קליפה, וציין הפמ"ג למג"א [סי' תנא ס"ק לז] שכתב כן, ובהגהות דגמ"ר [תניינא] כתב לחלוק על הט"ז בהבנת האו"ה, וס"ל שכל העוגות אסורות ואין די בכדי קליפה כיון שמדובר בבלוע שמן, ובלוע שמן יוצא מכלי ואוסר הכל.⁵⁴

ובעיקר מה שחילק האו"ה בין העוגה הראשונה לבין שאר העוגות, דנקט שהאיסור בעין הנמצא על גבי המרדה מתקנה כולו בפת הראשונה, כן מבואר גם במג"א [סי' תנא ס"ק לו] ד"ה כתוב בהג"מ, ועיין ביר"ד [ס"ק כד] שתמה על זה מהיכ"ת פסיק לן בפשיטות שכל האיסור נתקנה, וכך הביא גם בשעה"צ [סי' תנא ס"ק קלח] בשם הספר נהר שלום [שם].

ומה שכתב הרמ"א דבכל זמן שהיא בת יומה לא מהניא לה הגעלה או קליפה בכלי, מייירי במרדה של עין [ורק בו שייכא קליפה]

ביאורים והערות

53. לשון תוס' "אם שמנונית האיסור על המרדה אסור ליתן היתר עליה כל היום". ומשמע דאייירי באינו מקונה, ועיין ביש"ש שהעיר בזה וכתב דמשמע בתוס' דאיסור טוח ע"פ הכלי נפקע בלינת לילה, וכשיטת הר"ן [סוף מסכת ע"ז דף מ בדפי הרי"ף], אך ציין היש"ש שבתוס' [להלן ריש דף סא] מפורש דשמנונית הטוח על הסכין אינו נפגם גם כשאינו בן יומו.

54. ועיין בש"ך לעיל [סי' קה ס"ק כג] שדן אם בלוע שמן הנבלע בכלי אוסר כל האוכל הנוגע בכלי, או רק כדי קליפה או כדי נטילה, ועיי"ש עוד לגבי בלוע כחוש בכלי אי אוסר את האוכל כדי קליפה או כדי נטילה.

קנין הלכה

אך מרדה של מתכת ניתר בליבון, דכבולעו כך פולטו. [גם השו"ע (או"ח סי' תנא) שכתב בסתמא דאין למרדה הכשר מיירי במרדה של עץ, כמבואר שם במשנ"ב ס"ק קי].⁵⁵

סעיף ד

גמ' ע"ז דף סו: אמר רב מרי כתנאי עד דף פז. והא דידי נמו כפת חמה וחבית פתוחה. וכן בפסחים דף עו:

הראשונים נחלקו בדיון זה של פת על גבי חבית:

- א. הרי"ף [חולין דף לב.]. והרמב"ם [פמ"ו הלכות תרומות הי"ג] נקטו דלהלכה דקיי"ל ריחא לאו מילתא אין איסור גם כפת חמה של חיטים וחבית פתוחה [ורק כפת שעורים אסור, וכמו שנקט ר' יוסי במשנה].
- ב. תוס' [ע"ז דף סו: ד"ה רבא] והרא"ש [שם פרק בתרא סי' ח] נקטו דגם להלכה דקיי"ל ריחא לאו מילתא מ"מ יש מקרים של ריח חזק, ולכן פת חמה ע"ג חבית פתוחה ה"ז אסור.⁵⁶

להלכה: השו"ע נקט כאן כתוס' וכהרא"ש ולכן אסר כפת חמה ובחבית פתוחה אף שפסק לעיל [סעיף א] דריחא לאו מילתא. והפרי חדש [ס"ק יח] נקט כהרי"ף והרמב"ם להקל בדיון זה, אך הפמ"ג [ש"ד ס"ק כא] כתב דאנו אין לנו אלא דברי השו"ע והרמ"א.

החכמת אדם [כלל סב דין ט] כתב שלענין סתם יינם יש להקל במקום הפסד, ואף שאינו הפסד מרובה.

ומה שכתב השו"ע לאסור בשעורים מבואר בדברי ר' יוסי [במשנה דתרומות המובאת בסוגיות הנ"ל דע"ז דף סו: ופסחים דף עו:], וגם הרמב"ם פסק כן [הל' תרומות פמ"ו הי"ג].

ובביאור הא דהשעורים שואבות, כתב רש"י [פסחים דף עו:]: דשואבות הן את הריח. והגר"א [ס"ק יד] כתב דשואבות הן את עצם היין, ולא ריחא הוא, וכן כתב גם הפר"ח.

והנה בשו"ע איתא דהשעורים אסורות אף כפת חמה וחבית מוגפת, וכתב הש"ך [ס"ק כג] דה"ה דכפת צוננת וחבית פתוחה ג"כ אסור, [ומשמע דפת צוננת וחבית מגופה שרין]. והפר"ח נקט דגם בשעורים אין איסור אלא כפת חמה.

ביאורים והערות

55. כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק כ] דה"ה דמבשר לחלב לא מהניא הגעלה, וזה כעין מש"כ הש"ך [סי' קכא ס"ק ח] דכלי שבלע בשר ע"י האור לא מהניא לו הגעלה. אולם רע"א [הגהתו על הש"ך] כתב ד"ל דכיון שבשר הוא היתר, בהיתירא בלע וסגי בהגעלה גם בדבר שבלע ע"י האור. גם לענין חמץ שנבלע קודם הפסח בכלי ע"י האור דנו הפוסקים אי מיקרי היתירא בלע או איסורא בלע, ודעת רוב הפוסקים להחמיר בזה, [עיי' שו"ע סי' תנא ס"ד ובמשנ"ב שם ס"ק כח].

56. גם מה שאסרו חלק מהראשונים בתנור סתום לגמרי, וכך נקט הרמ"א [לעיל סעיף א] אם לא בהפסד מרובה, טעמא משום שיש בזה ריח חזק, ודימו זאת לפת חמה וחבית פתוחה. [ועיי' בגר"א (ס"ק ל) שנקט דכפת חמה אמר ג"כ שסותמת כל הפתח ואין מקום לרוח לצאת].

קנין הלכה

סעיף ה

גמ' ע"ז דף סו: האי בת תיהא וכו' עד דף סז. כפת חמה וחבית פתוחה דמי.

הראשונים פסקו כרבא דבת תיהא שריא, דאמרינן דריחא לאו מילתא. ונחלקו הראשונים אם מזה מוכרח דקיי"ל להלכה דריחא לאו מילתא גם במחלוקת רב ולוי [פסחים דף עו:].

- א. הרי"ף [חולין דף לב.] נקט דהא בהא תליא, דכיון שהלכה כרבא דריחא לאו מילתא ממילא קיי"ל כלוי ולא כרב.
- ב. תוס' [ע"ז דף סו:] נקטו דגם רבא יכול לנקוט כרב לענין צליית בשר עם בשר נבילה, ולא היקל אלא בנידון בת תיהא שהריח מזיק לו לפי שנכנס בגופו, ולכן בזה אמרינן דריחא לאו מילתא.¹

אופן ההרחה

- א. רש"י ותוס' [ע"ז] כתבו בסתמא דמריח את היין, ובסתמא מיירי שמריח בחוטמו [וכ"כ תוס' ע"ז דף יב: ד"ה אלא].
- ב. הרי"ף [שם דף לב.] בדפי הרי"ף] פירש שמריח בפיו, וכך הביא הב"י בשם הערוך. והשו"ע כתב דמותר להריח בפיו, וכ"כ הגר"א [ס"ק לא] דהשו"ע סובר דדוקא בפיו שרי, [וכפירוש הרי"ף בשם הרי"ף שנקט דאפי' מריח בחוטמו ה"ו אסור משום דנהנה מהריח, ורק כשמריח בפיו התירו]. והפר"ח [ס"ק כא] כתב דיש להתיר להריחו בת תיהא גם בחוטם, וכתב דגם דעת השו"ע כן, ומה שנקט להריח בפיו הוא לרבותא דאפילו בפיו שרי דלא אמרינן דהוי כאוכל, דאף באופן זה ריחא לאו מילתא.²

ביאורים והערות

1. הראש"ש [פ"ה ע"ז סי' ח] הביא את שתי הדיעות, ובדעת ר"ת לא כתב את הסברא הנ"ל שהריח מזיק לו אלא כתב דיש דרגות חלוקות של ריח, ובת תיהא הוי דרגה קלה יותר מריח בשר איסור.
2. תוספת עיון
הראשונים הקשו דיאסור להריח בבת תיהא, אף למ"ד ריחא לאו מילתא, דנהי דלאו מילתא הוא להיחשב כאכילה, מ"מ נהנה, ויין נסך [וכן סתם יינם מדינא דגמרא] אסור בהנאה. ונאמרו בזה כמה תירוצים:
א. תוס' [ע"ז דף סו: ד"ה אביי ודף יב: ד"ה אלא בתירוץ השני] כתבו דאין כאן הנאה לפי שהריח נכנס בחוטמו ובפניו ומזיקו. וכעין זה כתב הרמב"ן [דף סו:]. בתוס' [ע"ז דף יב:] כתבו במהלך הראשון שהטעם להא דלא מיקרי נהנה הוא משום שהיין אינו עומד להנאה זו, וממילא הוי הנאה שלא כדרך ושרי. אך כתבו לפקפק בתירוץ זה, די"ל דבאיסורי ע"ז נאסרה גם הנאה שלא כדרך כיון שלא כתיבא בהו אכילה.
ב. הרי"ף [שם דף לב.] בדפי הרי"ף] כתב דהטעם שאין בזה איסור הנאה הוא משום שהיין אינו מיועד להנאה זו, ולכן אין זה הנאה חשובה כלל.
ג. הרי"ף [שם] הביא את פירוש הרי"ף ששואף את הריח בפיו, וכתב שלפ"ז א"ש, דריח שאינו מריחו בחוטמו רק בפיו לאו מילתא היא ולא חשיב נהנה.
ד. הרי"ף [חולין דף לב.] בדפי הרי"ף] כתב דמיירי באופן שאינו מתכוין ליהנות מהריח [דלאו ברשיעי עסקינן], ואמרינן בזה דדבר שאינו מתכוין מותר. ואף שהוא פ"ד שיהנה, באיסורי הנאה מתירין גם בפ"ד.
להלכה: א. עיין בש"ך [להלן ס"ק כז] שכתב כמסקנת התוס' [ע"ז דף יב:] דבאיסורי ע"ז אין להתיר הנאה שלא כדרך, ומה שהתירו בת תיהא הוא משום שחוזק הריח נכנס בחוטמו ומזיקו. [ולגבי שאר איסורי הנאה הביא את דברי הראב"י (מרדכי פסחים סי' תקמו וסי' תקמה) דיש להתיר הנאה שלא כדרך, ואילו הרא"ש [פ"ב פסחים סי' ב] אסר הנאה שלא כדרך].
ב. הש"ך [יר"ד סי' קנה] העתיק את דעת הרא"ש שאין להתיר הנאה שלא כדרך אלא לצורך רפואה.

קנין הלכה

טעימת איסור

הרמ"א הביא את דברי הריב"ש שאסר לטעום דבר איסור אף באופן שאינו בולע אותו, וראייתו של הריב"ש היא מהסוגיא דבת תיחא שגם שם היו טועמין את ריח היין כמו שפירשו הר"ח והערך, וההיתר הוא משום דריחא לאו מילתא, ומשמע שבטעום את גוף האיסור ה"ז אסור. וכתב הריב"ש דאפשר שהטעם הוא משום גזירה שמא יבוא לבלוע מעט ויעבור על איסור חצי שיעור.

- ועיין לעיל [סי' צח ס"א] שהבאנו ג' אופנים של טעימה:
- א. לועס בפיו ובולע מעט, דמשמע בריב"ש דאסור מהתורה.
 - ב. לועס בפיו ופולט, כתב הריב"ש שאיסורו מדרבנן.
 - ג. לוחך את האיסור בלשונו, נחלקו בזה הפוסקים:
 - א. הפר"ח [סי' מב ס"ק ה] התיר, והובאו דבריו בפמ"ג [סי' צה מ"ז ס"ק טו].
 - ב. המהרש"ל [הובא בפמ"ג שם] אסר וכן משמע בש"ך [סי' מב ס"ק ב], וכ"כ המנחת יעקב [כלל פח אות א] והפמ"ג [ש"ד ס"ק כד].

טעימת איסור דרבנן

הפמ"ג [מ"ז ס"ק ט] הביא את שו"ת צמח צדק [ס"ק מז] שעסק בדין טעימת הבורית, וכתב דכיון דנפסל מאכילה אין בו אלא איסור דרבנן וממילא שרי. ומשמע שהתיר בכל איסורי דרבנן, וכך דייקו בדבריו הפר"ח [ס"ק כב] והפת"ש [סי' צח ס"ק א]. אמנם הנוב"י [תנינא יו"ד סי' נב] כתב שלא התיר הצ"צ בכל איסורים דרבנן אלא באיסור פגום. והפמ"ג ציין למש"כ בסי' צה [מ"ז ס"ק טו] שרק בטעימת בורית יש להתיר אבל בשאר איסורי דרבנן אסור.³

טעימת מאכל שיש בו ספק איסור

- הפוסקים נחלקו אם מותר לטעום מאכל שמסופקים בו אם הוא אסור או לא, כגון טעימת בשר אשר יש ספק אם נמלח, או טעימת כבד לידע אם יש בו טעם מרה:
- א. הט"ז [סי' צח ס"ק א] כתב דמותר ללחך הבשר בלשונו לידע אם נמלח. וכתב הפמ"ג [שם] דטעמו משום שטעימה אסורה רק מדרבנן, והו"ל ספיקא דרבנן ולקולא. וכתב הפמ"ג דמטעם זה אף אם מכניס את המאכל לפיו וטועמו ופולט שרי.
 - ב. הדרושה [סי' צח ס"ק א] אסר לטעום בשר לידע אם נמלח, וכן משמע בש"ך [סי' מב ס"ק ג] שהתיר טעימת כבד רק משום שברוב הפעמים יש בו טעם מרה.

ביאורים והערות

הרחת מאכלות אסורות שאינם איסור

בשו"ע [או"ח סי' רטז ס"ב] הובא דהמוס"ק [שהוא בושם שנוצר מדם חיה] מברכין עליו בורא מיני בשמים, ולמד מזה הבה"ל [שם] דאין איסור להריח בדבר האסור באכילה, [שהרי יש ראשונים שאסרו את המוס"ק באכילה], וזה אף בדבר שעיקרו עשוי להריח. וכ"כ הבה"ט [שם ס"ק י] בשם תשובות אמונת שמואל, וכן מבואר בדברי הרמ"א בסעיף זה שהתיר לזלף סתם יינם וליהנות מריחו, אף שיש בו איסור אכילה. אמנם הוסיף הבה"ל שבדבר שעיקרו לאכילה ויש בו ריח טוב מחמת טיב טעמו, מסתבר שאין להתיר לכתחילה להריח בו מחשש שמא יבוא לאוכלו.

3. וע"ע בסי' צו [ש"ד ס"ק י] שהפמ"ג ציין לתוס' יבמות [דף פט.] דמבואר דאסור לטעום פרי שהוא טבל [לידע אם הוא מר] אף שפירות אינם בכלל דגן תירוש ויצהר, ואין בהם דין טבל מהתורה.

קנין הלכה

נתינת סתם יינם בטבק

עיין בפת"ש [ס"ק ג] שהביא את דברי השעה"מ [פי"א מאכ"א ה"ג] שכתב דאף להסוברים דסתם יינן אסור בהנאה, מותר להריח בטבק שניתן בו סתם יינן משום דדמי לכת תיהא.⁴
ועוד התיר מחמת ספק שמא יש שישים בטבק כנגד היין, וכל כה"ג בודאי ריחא לאו מילתא היא.

זילוף יין

כתב הרמ"א דאסור לזלף יין נסך האסור בהנאה.⁵ ומותר לזלף סתם יינם הואיל ובזמננו נקטינן שאינו אסור בהנאה, כמבואר ברמ"א [ריש סימן קכג].

ומבואר בדברי הרמ"א שההיתר שנאמר להריח בכת תיהא [ולא לאוסרו מחמת ההנאה] אינו שייך בזילוף, והיינו משום שכל הטעמים שנאמרו שם לא שייכי הכא, דאין כאן ריח חזק שנכנס בחוטמו ומזיקו, ומריח בחוטמו ולא בפיו, ומתכוין ליהנות מהריח, וגם אין זו הנאה שלא כדרך כיון שהיין עומד לזילוף, וכפי שציין הגר"א [ס"ק לג] לגמ' פסחים [דף כ:]: שותין מלוג בסלע ומולפין מלוג בשתים.

ובהא דהתיר הרמ"א לזלף סתם יינן, עיין בש"ך [ס"ק כה] שתמה דהרמ"א [ריש סימן קכג] כתב דטוב להחמיר ולאסור לכתחילה בהנאה, וכן הקשה הגר"א [סי' קנה ס"ק כ].⁶

סעיף ו

מקור הדין הוא בתשובת הרשב"א [ח"ג סי' רלד] המובאת בב"י. טעמו של הרשב"א שמותר להריח בבשמים הוא משום שאין היין נותן בהן ריח, וגם זה שמריח בהן אינו מכיין לריח של היין אלא לריח הבשמים.
ועיין בהגר"א [ס"ק כ] שהקשה דמה בכך שאינו מכיין והרי פ"ר הוא שיהנה מהיין, וכתב הגר"א שכוונת הרשב"א שהיין אינו עומד להריח בו, וס"ל שזה טעם ההיתר גם בכת תיהא [וכמבואר בתורת הבית בית ה' סוף שער א דף מ:], והיינו שבכת"ג אין גם איסור הנאה.⁷

ביאורים והערות

- יש להעיר דלפי כמה מהראשונים אין זה דומה לכת תיהא, דלפי תוס' שטעם ההיתר בכת תיהא משום שהריח נכנס בחוטמו ומזיקו, אין זה שייך הכא. וכן הטעם שכתב הר"ן בדעת הר"ח [שההיתר משום ששואף את הריח בפיו] אינו שייך הכא שמריח בחוטמו. אמנם הטעם שכתב הר"ן עצמו [שהיין אינו מיועד למטרה זו] שייך הכא, שאין זה דומה לזילוף, ואין יין מיועד להנתן בתוך טבק. ולגבי הטעם של הר"ן [בחולין] שהוא משום שאינו מתכוין לריח, הכא לכאורה אין זה שייך שהרי היין ניתן למטרת ריח, ונהי שעיקר כוונתו לריח הטבק מ"מ מכיין גם לריח היין, ולכאורה אין דברי הר"ן נאמרים בכה"ג.
- ענין הזילוף הוא להזות טיפות של יין באויר הבית כדי ליהנות מהריח. ובהגהות אשר"י [פ"ה ע"ז סי' ח] כתב שהזילוף הוא ע"ג האש, וכן כתב הרמ"א [יו"ד סי' קנה ס"ג]. ועי"ש בהגהת רע"א שכתב שבמרדכי ובספר או"ה לא נזכר שהזילוף הוא ע"ג האש, וגם בתוס' [פסחים כ: ד"ה ראוי] משמע שהזילוף לא היה ע"ג האש.
- ובספר בדי השולחן כתב לתרץ שהרמ"א לא אסר [ריש סימן קכג] אלא לקנות לכתחילה ע"מ למכור ולהרויח, אך אם יש בידו סתם יינם [כגון שגבאו בחובו] מותר למכרו דהוי כדיעבד, וא"כ י"ל דבענין זה נמי מותר לזלפו.
- והחזו"א [סי' לה ס"ק ג] כתב דהרשב"א סובר כאן כסברת הר"ן בחולין [דף לב]. שהובאה לעיל [סעיף ה] שבאיסור הנאה אין איסור כשאינו מתכוין אף בפ"ר.

קנין הלכה

ברכה על בשמים אלו בהבדלה

נפסק בשו"ע [ומקורו ברשב"א שם] דאין לברך על בשמים אלו בהבדלה, וברשב"א כתב הטעם משום הקריבתו נא לפחתך. וכתב הפמ"ג [או"ח סי' רצו מ"ז ס"ק ו'] שהכוונה בזה משום שהבשמים מלוכלכים ביון, וגם אם היה יין של היתר קיים טעם זה.⁸ עוד כתב הפמ"ג [שם] שבדיעבד אם בירך על בשמים כאלו שנבלע בהן יין נסך, א"צ לחזור ולברך, דסו"ס הריח את הבשמים בהיתר ונתיישב צער הנשמה הכואבת מיציאת השבת.

ברכת בורא מיני בשמים על פלפלין

עיין במ"ז ובש"ך [נקה"כ] שנחלקו אם פלפלין הם בכלל בשמים לברך עליהם במ"ב. והמג"א [רי"ש סימן רצו] כתב דאף אם נימא דאינם בכלל בשמים, מ"מ יכול לברך עליהם ברכת הנותן ריח טוב בפירות, דלא גרע מפת חמה שמברך עליה ברכת הנותן ריח טוב בפת.

להלכה: המשנ"ב [סי' רצו ס"ק א] הביא את דברי החיי אדם שכתב דמותר לברך במ"ב על פלפל אנגלי שהוא בכלל בשמים, אך לענין שאר פלפלין הוי ספק ברכה, וכן לענין זנגביל.

סעיף ז

גם סעיף זה מקורו בתשובת הרשב"א [ח"ג סי' רלד] וטעם האיסור משום שבשמים אלו מיועדים להריח בהם, ולכן אסור להריח משום דנהנה מדבר האסור בהנאה. ועיין לעיל [סעיף ה] שהוכח דעת הראשונים באילו אופנים יש איסור הנאה במריח יין נסך או שאר בשמים האסורים בהנאה.

סימן קמ

סעיף א

מקור הדין של ביטול ברוב יבש ביבש הוא בגמ' חולין דף צט: ודף ק, שהקשו גבי גיד הנשה וגבי חתיכה של נבילה שיבטלו ברוב, [ותירצו שהגיד הוא ברירה והחתיכה ראויה להתכבד], ומשמע דבעלמא יש ביטול ברוב אף מיבש ביבש.

דין תערובת יבש ביבש מהתורה

מן התורה אין חילוק בתערובת יבש ביבש בין אם נתערב מין במינו או מין בשאינו מינו, ובכל גווני חד בתרי בטל.

דין תערובת יבש ביבש מדרבנן

מדרבנן יש חילוק בין תערובת מין במינו לתערובת מין בשאינו מינו:

א. מין במינו בטל חד בתרי, ולא החמירו בו חכמים.⁹

ביאורים והערות

8. עיי"ש ברשב"א שכתב דהיה מקום לאסור לברך על בשמים אלו בהבדלה מטעם נוסף דמאיסי לגבוה בגלל היין האסור המעורב בהן, וכמו שנסתפקו בגמ' [ע"ז דף מז.]. במשתחוה לדקל אי שרי ליטול ממנו לולב למצוה. אמנם סיים הרשב"א דבעיא זו לא איפשיטא לן, ואפשר שלהלכה קיי"ל להיתר בבעיה זו שהרי הרי"ף לא הביא דין זה, מ"מ טוב להזהר מחמת הטעם הראשון דהקריבתו נא לפחתך. ואכן הש"ך [ס"ק כו] הביא רק את הטעם הזה, והגר"א [ס"ק לז] הביא גם את הטעם השני, וכן הפמ"ג הביאו [מ"ז סוס"ק י.]. והמג"א [סי' רצו ס"ק א] כתב רק את הטעם דמאיסי לגבוה, וכן הגר"א [שם ס"ק ד] הביא רק טעם זה.

9. כן כתבו תוס' [דף ק. ד"ה בריה], הרא"ש [פ"ז סי' לז], הרשב"א [תוה"א בית ד שער א דף יז.]. והר"ן [דף לו.]. וברמב"ם [פט"ו ה"ו] מבואר שגם במין במינו בעינן שישים, וכן הביא הר"ן [דף לו. ד"ה גרסינן] בשם הראב"ד.

קנין הלכה

ב. מין בשאינו מינו אינו בטל אלא בשישים, והמעם שהצריכו שישים, כתב הרשב"א [דף צז: ד"ה אמר ליה] שהוא משום גזירה שמא יבשל את התערובת והאיסור יתן מעם בהיתר, דאסור מדין מעם כעיקר, ולכן הצריכו בכל גוונא שישים, 10, 11

ביאורים והערות

10. וכתב הרשב"א מקור לחילוק זה בין מין במינו למין בשאינו מינו, בגמ' [זבחים דף עט.] אמר רבא אמור רבנן ברובא ואמור רבנן בשישים, מין במינו ברובא מין בשאינו מינו בשישים, ופירש הרשב"א דמייירי בתערובת יבש ביבש, ומבואר דמין במינו בטל ברוב וא"צ שישים משא"כ מין בשאינו מינו. והוסיף הרשב"א דהטעם דבעינן שישים משום שאם בא לבשלו יחד הרי טעמו של האיסור ניכר בו, ולפיכך אף ביבש אינו בטל. והיינו דגזרינן שמא יבשל ויתן טעם, ולכן שיערו בשישים שאז אין נתינת טעם. ובספר או"ה [כלל כג דין ח] כתב טעם אחר להא דבמין בשאינו מינו הצריכו שישים, דזה הוה כדבר שיש לו תקנה שיכול קצת להכיר את האיסור ולהסירו, ומ"מ בטל בשישים מאחר שהוא כ"כ מועט ואינו מוצאו, נקרא שפיר דבר שאין לו תקנה.

11. תוספת עיון

בגדר ביטול יבש ביבש

עיי' בפת"ש [ס"ק א] שהביא מתשובת חינוך בית יהודה שעסק בדין תערובת ג' חתיכות מין במינו שבה יש ב' חתיכות קטנות ואחת גדולה, וידוע שאחת מהן טריפה ואין ידוע איזו, שדעת בעל החב"י שאין דין ביטול ברוב אלא אם שתי הקטנות יחד גדולות מהחתיכה הגדולה, דאם לא כן אין כאן ביטול ברוב, שהרי להך צד שהגדולה היא האיסור אין כאן ביטול ברוב. ודעת החכם השואל בתשובה הנ"ל שבכל גוויי יש דין ביטול ברוב.

ונחלקו החב"י עם החכם השואל בביאור לשון הש"ך [ס"ק ו] שכתב וז"ל ואפילו ליכא רוב אלא בהנך תרי שהם קטנים מהאיסור בטל עכ"ל, שהחב"י פירש דכונת הש"ך שהרוב נוצר מצירוף שתי החתיכות הקטנות שביחד הן מרובות מהחתיכה הגדולה [וקמ"ל שאין צריך שכל אחת מהחתיכות הקטנות תהיה שוה בגודלה לחתיכה האחרת, דבכה"ג ההיתר כפול מהאיסור, אלא סגי בזה שההיתר רבה על האיסור אפילו במקצת]. והחכם השואל ביאר דברי הש"ך דגם בצירוף שתי הקטנות אין רוב לגבי החתיכה הגדולה, ומ"מ יש ביטול ברוב משום דסגי ברוב מנין אף שאין רוב בשיעור הבשר.

ודעת החזו"א [סי' לז ס"ק כ] כשיטה זו של החכם השואל הנ"ל, והכנה"ג וכן הפמ"ג [ש"ד ס"ק ו] והחקרי לב [סי' צח] נקטו כדעת בעל החב"י דלא סגי ברוב מנין ובעינן רוב בשיעור הבשר. [דעת הכנה"ג דבעינן תרתי, רוב מנין ורוב בשיעור הבשר, ודעת החקרי לב דסגי ברוב בשיעור הבשר].

וכתב החזו"א לבאר את שיטתו, דס"ל דדין ביטול ברוב יבש ביבש נובע מזה שעל כל חתיכה בפני עצמה אנו מכריעים שהיא מן הרוב, ומדין כל דפריש מרובא פריש, וכלשון החזו"א [סי' לו ס"ק ב ד"ה טור]. עוד הוסיף החזו"א [סי' לז ס"ק כ] לבאר דיש כאן ג' מאורעות אשר הביאו את ג' החתיכות לכאן, ואם שנים מהמאורעות הם של היתר ומאורע אחד של איסור זהו דין רוב המכריע לנו שחתיכה זו מותרת, ואין נ"מ אם המאורע אירע בחתיכה גדולה או קטנה, ומאחר שכל חתיכה בפ"ע מותרת ממילא כולן מותרות, והיינו דסובר החזו"א שדין ביטול ברוב יבש ביבש הוא כעין דין הלך אחר הרוב, שנאמר על החתיכה בפני עצמה, ואינו דין כללי שנאמר מתחילה על כל התערובת.

ובעל הספר חינוך בית יהודה, הפמ"ג, והחקרי לב הסוברים שהשיעור של הבשר הוא הגורם את ההיתר, לומדים שדין ביטול ברוב הוא גזה"כ שאמרה תורה דבתערובת של איסור והיתר הרי אנו נותנים דין אחד לכל התערובת, והרוב קובע את הדין שאם האיסור הוא מיעוט הרי אנו אומרים שכל התערובת מותרת, ולפי הגדרה זו אין נ"מ במספר החתיכות רק בשיעור הבשר.

ומתשובת הרשב"א [סי' ערב] מבואר לכאורה דלא כהחזו"א, שהרי הרשב"א דן בתערובת של שתי חתיכות שהאחת גדולה והאחת קטנה אם אמרינן בה דין ביטול ברוב לענין שהחתיכה הקטנה תהא מותרת ממ"נ, שאם היא היתר הרי היא מותרת, ואם היא אסורה הרי היא בטילה ברוב, וכתב הרשב"א טעם למה אין בזה דין ביטול ברוב, [דכיון דאפשר שהגדולה איסור אין כאן ביטול], וראה להלן בסמוך ביאור דברי הרשב"א. ולפי החזו"א הנ"ל אין מקום לדון כלל על ביטול ברוב, דהא אין כאן אלא ב' חתיכות שבאו לכאן ע"י ב' מאורעות, ואין בכה"ג דין רוב כלל, וכבר העיר כן החזו"א [שם ד"ה ובתשובת] ונדחק בזה.

ולענין תערובת לח בלח לכאורה לא שייך לבאר את דין הביטול כהחזו"א, שהרי בכל משהו מעורב איסור והיתר ואין מקום להתייחס לכל משהו בפ"ע ולומר שהוא מותר, ועל כרחנו לומר שבזה גם להחזו"א דין הביטול הוא דין כללי על כל התערובת, שנקבע שם כולה

קנין הלכה

בענין הגזירה להצריך שישים בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש

בעיקר מה שכתבו ספר התרומה, הרשב"א והר"ן, דמה שהצריכו בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש שישים הוא משום גזירה שמא יבשלם והאיסור יתן טעם ויבוא לידי איסור דאורייתא, הקשה המ"ז [ס"ק ב] דהא כבר נתבטל האיסור ומה בכך שיתן טעם בהיתר. וכתב המ"ז שהוא משום שטעם האיסור ניכר, וכתב הפמ"ג דהיינו דהוי כאילו ניכר האיסור. והרא"ש [פ"ו סי' לז] נקט דלאחר שנתבטל האיסור אינו חוזר וניעור, ויתבאר להלן שנחלקו הפוסקים אם הרא"ש אמר דבריו גם בתערובת מין בשאינו מינו או רק בתערובת מין במינו. ולהב"ח [בסי' קב] גם במין בשאינו מינו שנתבטל כתב הרא"ש שאינו נאסר, [והפמ"ג והחזו"א לא נקטו כן]. ויש לשאול לדעת הב"ח למה גזרו שמא יבשלם יחד גם אם יבשלם לא יאסר כיון שכבר הותר, וצ"ל דגזרינן שמא יבשל קודם שנודעה לו התערובת, דכאופן זה עדיין לא נתבטל האיסור ביבש, ולכן כשנודעה התערובת יש בזה דין טעם כעיקר וה"ז אסור. [ובענין זה כתב הרא"ש עצמו שם לענין תערובת מין במינו].

איסור דרבנן שנתערב מין בשאינו מינו יבש ביבש

א [כתב הש"ך [ס"ק ט] שאם נתערב איסור דרבנן מין בשאינו מינו יבש ביבש הרי הוא בטל ברוב ולא הצריכו בו חכמים שישים, והטעם משום שגם אם יבשל את כל החתיכות לא יבוא לידי איסור דאורייתא. [אמנם להלן (סי' קי כללי ס"ם אות כב) הוסיף הש"ך שאם אין פסידא כולי האי יש להחמיר]. וכדברי הש"ך נקטו לדינא גם הפר"ח [ס"ק ז] והנוב"י [סי' ל ד"ה וגם], וכן פסק החכמת אדם [כלל נא סי"א].¹²

ב [ומלשון הרמ"א שכתב דאין חילוק בכל זה בין איסור דרבנן לאיסור דאורייתא, משמע שסובר שגם בדרבנן הצריכו שישים, [והש"ך נדחק בדבריו]. והפמ"ג הביא שגם בספר מנחת כהן ובספר מנחת יעקב הצריכו שישים [ורק בהפסד מרובה התיירו], ועיין בהגר"א [ס"ק ח] שהביא מדברי ספר התרומה והמור [הלכות חלה סי' שכב] שכתבו דבעינן שישים [גבי חלה שנתערבה באינה מינה].

ביאורים והערות

על שם הרוב.

ובעיקר דברי תשובת הרשב"א [סי' ערב הנ"ל בציוור של תערובת שתי חתיכות אחת גדולה ואחת קטנה] כתב הרשב"א שאין להתיר את שתי החתיכות מדין ביטול ברוב משום דיש לחוש שמא הגדולה היא האסורה. ונחלקו האחרונים בביאור דבריו:

א [הפמ"ג [פתיחה ח"א פ"א ד"ה הנה] ביאר דכוונת הרשב"א דלהך צד שהגדולה היא האסורה נהפכה גם החתיכה הקטנה להיות איסור, ולכן אם אכלה חייב אשם תלוי [להך צד שהגדולה מותרת הכל מותר].

ב [בהגהת רע"א [לעיל סי' קה על השו"ע ס"ט] כתב דהרשב"א סובר שדין ביטול ברוב נאמר רק כאשר ידוע לנו בכירור שיש רוב, אך בספק אם יש רוב לא נאמר כלל דין ביטול.

ובהגהת צמח דוד [לבעל המקדש דוד] על תשובת רע"א [סי' פב] הקשה על יסוד זה של רע"א מהגמ' זכחים [דף עב], דהפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן אינו לוקה דאי אפשר שלא ירבה מין אחד על חברו ויבטלנו, והיינו דאפשר שהפיגול נתרבה וביטל את הטמא, א"נ איפכא, ומבואר שגם בספק אם יש רוב אמרינן דיש ביטול ברוב. [ואולי רע"א אמר את דבריו רק בתערובת יבש ביבש, ולא בתערובת לח בלח שבזה ס"ל דהמיעוט נתהפך להיות כהרוב].

12. הדברים האמורים לעיל עוסקים בתערובת יבש ביבש, עד כמה גזרו חז"ל את גזירתם [דמבשא"מ בעי שישים] באיסור דרבנן, דלענין תערובת לח בלח במין במינו מצינו ג"כ גזירה דרבנן, דמן התורה סגי ברוב, וחז"ל הצריכו שישים. וכתב הרשב"א [תוה"א בית ד שער א דף יז]. דהוא משום גזירה אטו אינו מינו, ולענין תערובת זו באיסור דרבנן עיין בדברי רע"א שציין לדברי הפמ"ג בפתיחה [ח"ב פ"א ד"ה ואמנם] וכן בסי' צח [ש"ד ס"ק כג] שלענין תערובת מין במינו בלח בעינן שישים גם באיסור דרבנן, כמבואר ברמ"א [סי' עב ס"ג] גבי לב, וכן במקומות נוספים. ועיין בפמ"ג שהקשה דלפי מש"כ הרשב"א שהצריכו שישים מחמת גזירה, יש לשאול דמאי שנא ממה שהתיר הש"ך ביבש ביבש בדרבנן.

קנין הלכה

תערובת יבש ביבש מין בשאינו מינו אשר האיסור פוגם בטעמו את ההיתר

כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ט] דמדברי הש"ך [סי' קד ס"ק ג] משמע דאם טעם האיסור פוגם את ההיתר לא בעינן שישים וסגי ברוב, שהרי אם יבשלם ביחד ה"ו נותן טעם לפגם ואינו אוסר. וכן כתב הפר"ח [ס"ק ז, וציין הפמ"ג שבספר מנחת כהן הצריך גם בזה שישים].

תערובת יבש ביבש מין בשאינו מינו אשר תמיד מבשלים אותם באופן שיש שישים

בהגהת דגול מרובה ציין לדברי הש"ך [סי' קיד ס"ק כא] העוסק בעלים של כרכום שהגויים מערכים בהם חומי בשר יבש, שיש להקל בזה משום שהחומי בשר אלו בטלים ברוב. והקשה בנו של הש"ך [נקודות הכסף] דהא חומים אלו הם מין בשאינו מינו עם העלים, ולא סגי ברוב אלא בעינן שישים. וכתב הדג"מ דכיון שהטעם להא דבעינן שישים הוא משום גזירה שמא יבשלם ויתן טעם, הכא אין דרך לבשל עלים אלא באופן שיש שישים נגד חומי הבשר, ולכן לעולם לא יבוא לידי איסור תורה, ומוקמינן לה אדאורייתא דסגי ברוב.

נתערב מין בשאינו מינו יבש ביבש ואין שישים, ובישולם ברומב באופן שבצירוף הרומב יש שישים

כתב הש"ך [ס"ק ד] דכשאמרו שמיין כמינו בטל חד בתרי, משכח"ל דין זה גם כאשר בישל את החתיכות ברומב ועם הרומב יש שישים, שלגבי הרומב אין איסור כיון שבטל בשישים [ומטעם זה א"צ לחוש גם לפליטת איסור שנבלעה בחתיכות, דהא בסך הכל יש שישים], אך אם בא לאכול את החתיכות בעינן לדין ביטול חד בתרי, דאף שיש שישים בכל התערובת אין זה מועיל אלא לכך שטעם האיסור לא יאסר ורק להתיר החתיכה בעינן ביטול חד בתרי, דלענין החתיכות עצמן עדיין הוי כתערובת יבש ביבש.

ודנו הפוסקים בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש [שהצריכו בהן שישים משום גזירה שמא יבשלם], מה הדין כאשר אין שישים חתיכות של היתר, אך בישלן ברומב באופן שעם הרומב יש שישים:

- א. דעת המנחת כהן [ח"ב] דאף שהרומב מותר מ"מ החתיכות אסורות, כיון שלגבי החתיכות הוי כתערובת יבש ביבש מבשא"מ ובעינן שיעור ביטול דהיינו שישים חתיכות, וכן כתב הפר"ח [ס"ק ג].
- ב. המנחת יעקב [כלל לט אות ד] כתב דממשמעות הפוסקים לא נראה כן, אלא כיון שבסך הכל יש שישים יחד עם הרומב, ממילא בטילה חתיכת האיסור חד בתרי, אף שאין חתיכות שישים של היתר כיון שבסך הכל יש שישים לבטל את פליטת האיסור, וכ"כ החוות דעת [ס"ק ב].¹³

האופנים של תערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש

עיין בש"ך [ס"ק ח] שכתב שלשה אופנים של תערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש:

- א. נפרכו האיסור וההיתר לחתיכות דקות ולכן לא ניכר האיסור מן ההיתר.
- ב. שחט ג' מינים שונים ואח"כ נודע ששחיטה אחת היתה שלא כהוגן, דיש כאן ג' מינים חלוקים אשר אחד מהם אסור,

ביאורים והערות

13. בטעמו של הפר"ח שהצריך שישים חתיכות של היתר, י"ל דגור שמא יבשלם עתה בלי רומב, א"נ משום לא פלוג ובכל גווני הצריכו שישים חתיכות.

קנין הלכה

סובר הש"ך דזה נקרא תערובת ויש בזה דין ביטול מן התורה, ומדרבנן בעינן שישים.¹⁴
 ג. איסור והיתר השוים במראה ושונים בטעם, ומחמת השינוי במראה נוצרה התערובת. והפר"ח חלק על הש"ך בציוור זה וכתב דאין בזה דין ביטול ברוב כלל, כיון שאפשר לברר איזה חתיכה היא האסורה ע"י טעימת נכרי [כך מבואר בפר"ח סי' קב ס"ק ח]. עוד הוסיף הפר"ח דאין כאן ביטול, משום שכאשר ישראל יאכל את האיסור יטעמנו וירגישנו בפיו.

והפמ"ג כתב לחלוק על הפר"ח, דאי משום שאפשר בטעימת קפילא נכרי אגן לא סמכינן על קפילא נכרי לא לאיסור ולא להיתר, ואי משום שכאשר יטעם הישראל את האיסור יכירנו, מה בכך, כרגע יש ביטול ברוב, ואם אח"כ יטעם הישראל את האיסור ויכירנו יפלוט אותו מפיו. והביא הפמ"ג מהשו"ע [סי' סט ס"ד] דבשר שלא נמלח במל בבשר שנמלח אף שאפשר לטעום איזה בשר אינו מלוח.

היחס של היתר אל האיסור

הפוסקים נחלקו בדיני ביטול האיסורין דסני בהו ברוב [וא"צ שישים] אם בעינן שיהא בהיתר פי שנים מהאיסור [וכלשון הגמ' חד בתרי בטיל], או דסני ברוב אף שאין בו כפל על האיסור.

א. הרמב"ם [פמ"ו ה"ד] כתב חלב האליה שנתערב בחלב הכליות, אם היה בהיתר פי שנים מהאיסור ה"ז מותר מן התורה, ומשמע שמן התורה בעינן שיהא בהיתר פי שנים.

ב. בטור [סי' קיא ס"ד] מבואר דסני ברוב, אף שאין בהיתר כפל על האיסור, וכן לשון השו"ע [שם], וכן כתב הש"ך [כאן ס"ק ו], הפר"ח [ס"ק ד] 15 והגר"א [ס"ק ד] 16.

והכרתי ופלתי הביא רביה מהגמ' [מנחות דף כב.]. דא"צ כפל, עיי"ש שאמרו בגמ' הדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר וכו', והרי אין דם הפר כפול מדם השעיר, ומוכח דעכ"פ מדאורייתא סני ברוב כל דהו, [והוא דלא כמשמעות הרמב"ם הנ"ל דאף מדאורייתא בעינן כפל].

עוד הביאו האחרונים [פמ"ג פתיחה ח"א פ"א, והחת"ס שו"ת יו"ד סי' צט] ראייה מסנהדרין דסני בהו ברוב של יג מזכין כנגד יב

ביאורים והערות

14. תוספת עיון

ציוור זה שציייר הש"ך שונה משאר ציורים של תערובת, שבדרך כלל התערובת היא מכח זה שהחתיכות דומות, ונתערבה החתיכה האסורה ואי אפשר להכירה, אך בציוור זה אין החתיכות דומות כלל זו לזו, והספק לא נולד מכח החתיכה שנתערבה וא"א להכירה, אלא שנודע לנו שאחת מג' החתיכות [אשר הן שונות זו מזו בצורתן] אסורה. ועיין בהגהת דגמ"ר שצייין לדברי הש"ך [סי' קי סוס"ק יד] שהביא את דברי הב"ח בביאור דברי הטור, וכתב הדגמ"ר שלפי דברי הב"ח נראה שבציוור זה של הש"ך אין ביטול ברוב משום דהוי קבוע. ובתשובה שבסוף שו"ע הגר"ז [סי' יח] כתב דהציוור של הש"ך אינו נקרא תערובת כלל כיון שהחתיכות שונות זו מזו, ואין בזה ביטול ברוב מן התורה.

וכעין זה כתב הגר"ז מלצר זצ"ל [אבן האזל פ"ד איסורי מזבח הי"ז] דאין שם תערובת אלא כשנתערבו החתיכות וא"א להכיר איזו היא החתיכה האסורה, אבל כשהחתיכות ניכרות וידועות ורק נולד הספק על אחת מהן שמה היא טריפה אין בזה דין ביטול. וצייין הגר"ז לדברי החוות דעת [סי' קא ס"ק ה ד"ה והיה] במה שכתב בענין פסחים שנתערבו. ובספר הזכרון אבן ציון הובא מכתבו של החזו"א שנחלק על הסברא הנ"ל ופשוט לו דגם באופן זה יש ביטול ברוב, וכתב שכן מוכח בש"ך [כאן].

15. הפר"ח הביא מדיני מקואות דדוקא במחצה שאובין ומחצה בהמשכה לא מהני, הא ברוב כל דהו סגי, והפמ"ג [פתיחה] כתב ד"ל שבדרבנן מודים דסגי ברוב כל דהו.

16. עיין בגר"א שצייין לגמ' ב"מ [דף נג.]. דכמעט שגי ברובא ומשמע דא"צ כפל.

קנין הלכה

מחייבין, ומבואר דלא בעינן כפל.¹⁷

והמנחת יעקב [כלל ז ס"ק ו] כתב דמן התורה סגי ברוב וכלשון הטור [סי' קיא הנ"ל], אך מדרבנן בעינן כפל דבעינן רובא דמינכר.

להלכה: הפמ"ג, הפר"ח והגר"א נקטו דסגי ברוב כל דהו אף מדרבנן, וגם לא מחלקינן בין תערובת לח בלח לתערובת יבש ביבש.

אכילת תערובת מין במינו חד בתרי

הראשונים נחלקו אם בתערובת חד בתרי במין במינו דבטל בתרי אף מדרבנן, אם מותר לאדם אחד לאכול את כל החתיכות יחד:

א. הרשב"א [מה"ק בית ד שער א דף יב:] כתב שאין לאכול את כולן יחד, דמדרבנן החמירו שלא יאכל באופן שהוא

פוגע בודאי באיסור.¹⁸

ב. הרא"ש [פ"ז סי' לז] כתב דמותר לאכול את כל החתיכות יחד, דהואיל והאיסור נהפך להיתר אין סיבה לאסור לאוכלן

יחד.¹⁹

ג. בתוס' רי"ד [ב"ב דף לא:] כתב דאם אדם אחד יאכל את שלש החתיכות, אפילו בזה אחר זה, חייב הטאת.

להלכה: השו"ע פסק כהרשב"א שלא יאכלן אדם אחד יחד.²⁰

אכילת כל החתיכות בזו אחר זו לאדם אחד

עיין בתוס' [חולין דף ק. ד"ה ברית] שכתבו "ומיהו שמא אחד גברא היה אסור", ונקטו הפוסקים דהוי מדרבנן. והד"מ [ס"ק ב]

הביא מהאיסור והיתר דיש להחמיר כן, וכן פסק השו"ע, והרמ"א כתב ויש לנהוג כן לכתחילה.²¹

ועיין בפ"ת [ס"ק ב] שהביא בשם שו"ת נוב"י [תנינא סי' מז] שאם החמיר והשליך אחד [כפי שהביא הרמ"א דיש מחמירין כן],

יכול אדם אחד לאכול את כל הנשארים, ולא מחמירין לומר איסור ברובא איתא.

ביאורים והערות

17. הרלב"ח [הובא בפמ"ג שם] נקט בדעת הרמב"ם שיש לחלק בין תערובת לח בלח לתערובת יבש ביבש, דבלח בלח בעינן כפל, [ומשמע שזה מן התורה], וביבש סגי ברוב כדמצינו בסנהדרין.

18. החוות דעת [ס"ק ה] כתב שאם לועס את כל החתיכות יחד הרי זה נעשה כתערובת לח בלח דבעינן שישים, וכמבואר בגמ' [זבחים

דף עח] בפניגול נותר וטמא שבללן זה בזה. גם החזו"א [סי' לו ס"ק ב] כתב דע"י הלעיסה ה"ז כתערובת לח בלח, אך נקט שהאיסור לאוכלן

יחד הוא אף באופן שבולע את החתיכות ולא לועס, דמ"מ החמירו כאשר פוגע בודאי באיסור.

19. וגם אין לאסור מהטעם של החזו"ד המובא בהערה הקודמת שע"י הלעיסה נעשה כתערובת לח בלח, דהרא"ש סובר דאחר שנתבטל

האיסור מותר גם לבשלו אף שנעשה כתערובת לח בלח, [עכ"פ כתערובת מין במינו], וכמבואר להלן [סעיף ב].

20. תוספת עיון

החזו"א [סוף סי' לז] הקשה על הא דאסר הרשב"א לאכול את כולן יחד, מהמשנה בערלה דהצובע חוט מלא הסיט ונתערב בבגד ה"ז

בטל באחד ומאתיים, והרי לובש את כל הבגד יחד ומה לי חד בתרי ומה לי חד במאתיים, ומשמע בחזו"א דס"ל דלפי הרשב"א גם אם

נתערבה חתיכת איסור בשישים חתיכות היתר אסור לאכול הכל יחד, אף שבכה"ג בלח בלח מותר. [ולכאורה נראה מכח קושיא זו דלא

חמירא אכילת תערובת יבש ביבש הכל יחד מאכילת תערובת לח בלח, וכיון שבלח בלח הקלו בשישים ה"ה ביבש ביבש, וכן בערלה שרי

באחד ומאתיים, וגם בתערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש יהא מותר לאכול הכל יחד אם יש שישים בהיתר].

21. ולפי התוס' רי"ד [ב"ב דף לא:] הובא לעילן ה"ז איסור גמור לאכול כל החתיכות ואפילו בזאח"ז, ואם עשה כן חייב הטאת.

קנין הלכה

הצורך להשליך אחת מהחתיכות

הטור הביא את שיטת רש"י [ע"ז דף עד. ד"ה תרתי] שכתב דיש להשליך חתיכה אחת. אמנם בספר התרומה [סי' ג] כתב דא"צ להשליך, וראיה מזה שרק בתרומה שבטלה באחד ומאה הצריכו להרים מפני גזל השבט, וכמבואר בירושלמי, ואילו בערלה [הבטילה באחד ומאתיים] א"צ להרים.

ע"ינ במג"א [סי' שכב ס"ק יד והובא בכה"ט ס"ק ז] שכתב דהחמיר להשליך חתיכה אחת מותר לעשות כן אף בשבת, ואין זה דומה להא דבתרומה שבטלה בא' ומאה דאסור להרים בשבת, דההשלכה אינה אלא חומרא בעלמא.

תערובת מין בשאינו מינו יבש ביבש וספק אם יש שישים

בהגהות רע"א על הרמ"א [אות ב] הביא את דברי הפמ"ג [סי' קב ס"ק יד] שאם נתערבו ג' חתיכות מין בשאינו מינו, ואחת מהן שיעורה כזית והשתיים שיעורן ל' זיתים כל אחת, ואין ידוע איזו היא החתיכה האסורה דכתב הפמ"ג שהתערובת מותרת, דמן התורה יש כאן ביטול אף את"ל דאחת מהחתיכות הגדולות היא האסורה, דהא יש שלושים ואחד זיתים של היתר, ואף שמדרבנן הצריכו שישים ולהך צד שאחת מהחתיכות הגדולות היא האסורה אין כאן שישים כנגדה, מ"מ אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, ותלינן שמא החתיכה הקטנה היא האסורה. ועיי"ש בפמ"ג שכתב לבאר בזה את דברי הש"ך שם.

והפת"ש [ס"ק ג] הביא את תשובת רע"א [סי' פד] שדן לאסור בציור כעין זה. ומעמו דנהי דהוי ספק דרבנן, מ"מ יש כאן חזקת איסור המכרעת שחתיכת האיסור לא נתבטלה. [ולחלן סי' קי סובר הש"ך להחמיר בספק דרבנן בדאתחזק איסורא].

ואף שכתבו הפוסקים [סימן צח] להקל בתערובת מין במינו בלח, ויש רוב וספק אם יש שישים [ונשפך חלק מהתערובת באופן שא"א לידע אם יש שישים] מטעם ספיקא דרבנן לקולא, ולא החמירו מטעם חזקה שהאיסור לא נתבטל, כתב רע"א דיש לחלק דבתערובת לח בלח את"ל שהאיסור לא נתבטל וא"כ ההיתר נהפך ונעשה איסור²² וא"כ יש לנו גם חזקה על ההיתר שלא נאסר, והו"ל חזקה נגד חזקה ומקילין בדרבנן, אבל בתערובת יבש ביבש אף להך צד שאין שישים ואין האיסור בטל, מ"מ אין ההיתר נהפך לאיסור, אלא שאסור לאכול מהתערובת שמא פוגע באיסור, וא"כ לא שייכא בזה חזקה על ההיתר, רק חזקה על האיסור.

אמנם סיים רע"א שבש"ך [סי' קב ס"ק יד שהובא לעיל בתחילת הדברים] לא משמע כן, והיינו לפי ביאור הפמ"ג הנ"ל בדבריו.

תערובת קמח בקמח, האם הוי כלח בלח או כיבש ביבש

הפוסקים דנו אם קמח שנתערב בקמח חשיב כתערובת לח בלח ובעינן שישים אף במין במינו, או דהוי כתערובת יבש ביבש וסגי ברוב:

א. הרשב"א [תשובה סי' רפג] כתב דהוי כלח בלח ובעי שישים, והש"ך [ס"ק ג] כתב דגם התוס' [זבחים עג. ד"ה רבי] כתבו

דהוי כלח, והביא דכן כתב גם בתה"ד [סי' קיד] וכן כתב בב"ח.

ביאורים והערות

22. והוסיף רע"א לבאר מה שכתב שההיתר נהפך לאיסור, דאין זה תלוי במחלוקת הפוסקים אי אמרינן חנ"ג, דהמחלוקת היא לגבי חתיכה בלועה מטעם איסור שנפלה לתבשיל באופן שיש שיעור ביטול כנגד האיסור הבלוע, שבוה סוברים הרבה פוסקים שאין טעם החתיכה עצמה אוסר כיון שטעם האיסור בטל, אבל ביחס לחתיכה עצמה שיש בה טעם איסור, כו"ע מודו שגם ההיתר נהפך להיות איסור. וציין רע"א לשיטת רבינו חיים כהן הסובר דלוקה על אכילת כזית מהחתיכה אף שמסתמא אין הוא סובר שיש דין חנ"ג מהתורה, ועל כרחנו לומר שלגבי החתיכה עצמה כו"ע מודו שגם ההיתר שבה נעשה איסור.

קנין הלכה

ב. בתוס' [יבמות דף פב. ד"ה רבי] איתא שתי דיעות אם הוי בלח או ביבש, [ולתקן צד דחשיב ביבש כתבו תוס' דהוא משום שאין כאן נתינת טעם, אלא הפירושים נמצאים זה בצד זה, ולכן כתבו תוס' דאם הקמח רותח הוי בלח לכל הדעות כיון שנבלל היטב וגם נותן טעם זה בזה].²³
 ובהגהת רע"א ציין להרמב"ם [פי"ג תרומות ה"ד] שכתב דקמח בקמח הוי ביבש ביבש, וגם ציין להמל"מ [פ"א הי"ד מטמאי מו"מ] שכתב מכח הרמב"ם הנ"ל דאפר שנתערב באפר הוי כתערובת יבש ביבש.²⁴

להלפת: כתב הכרתי ופלתי להחמיר דהוי בלח, ולהצריך שישים, אמנם לגבי איסור דרבנן שנתערב כתב להקל דסגי ברוב. והפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] כתב דקשה להקל בדבר שהש"ך הכריע להחמיר ולהצריך שישים.²⁵
 והיד יהודה [ס"ק א ד"ה רבינו] הצריך ג"כ שישים היות והקמח מתערב היטב ולא שייך לומר בו שיתכן שאוכל מההיתר לבד, ובכל גווני אוכל מהאיסור עצמו, וכבר החמיר הרשב"א שלא לאכול כל החתיכות יחד. המשנ"ב [סי' תנג ס"ק יז] כתב [לענין דיני חוזר וניעור בפסח] דהסכמת הרבה אחרונים דחשיב לח ואינו חוזר וניעור, ובעל נפש יחוש.

תערובת קמח במצה

כתב הפמ"ג [או"ח סי' תמו מ"ז ס"ק יח] שתערובת קמח מצה חמירא מתערובת קמח גרידא, ודינה ביבש כיון שהפירושים גסים יותר, וחוזר וניעור בפסח. [ויש לדון לענין הנידון דסי' קמ אי בעינן שישים אם יחמיר הפמ"ג גם בקמח מצה].

תערובת קפה טחון בקמח

כתב הפמ"ג [או"ח סי' תסז מ"ז ס"ק יח] דאם נתערבו גרעיני חיטה בפולי קפה וטחנם הוי ביבש ביבש, וחוזר וניעור בפסח.

תערובת אפר באפר

המל"מ [פ"א מטמאי מו"מ הי"ד] כתב דהוי כתערובת יבש ביבש שהרי אף בקמח כתב הרמב"ם דהוי ביבש ביבש לענין דימוע, והמג"א [סי' תצה ס"ק כג, הובא בפמ"ג ש"ד ס"ק ג] כתב דהוי בלח בלח ובעי שישים.

ביאורים והערות

23. ועיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] שציין לדברי תוס' האלו שברותח הוי בלח לכל הדיעות.
24. והמג"א [סי' תצה ס"ק כח] כתב שאפר באפר הוי בלח בלח ובעי שישים.
25. והנה בנידון אם חשיב בלח או ביבש יש כמה נפק"מ חלוקות וכמבואר להלן [והפוסקים השוו העניינים ולמדו מנידון אחד לשני]:
 א] יבש ביבש מין במינו בטל חד בתרי משא"כ לח בעינן שישים.
 ב] דעת ר"ת [תוס' זבחים דף עג.] דמה שאמר ר' יהודה דמין במינו אינו בטל הוא רק בתערובת לח בלח, שהאיסור נמצא בכל מקום ולא ביבש ביבש.
 ג] חמץ שנתערב קודם הפסח באופן שיש שישים נגדו נחלקו בו הראשונים אם חוזר וניעור בפסח ואוסר במשהו, והרמ"א [סי' תמז] הכריע דיש לחלק בין יבש ביבש דחוזר וניעור בפסח ואוסר במשהו, לבין לח בלח.
 ד] בגמ' [ר"ה דף יג:] אמר שמואל לכל אין בילה חוץ מיין ושמן, והיינו שאם נתערב טבל בחולין יבש ביבש א"א לעשר מיניה וביה שמא אינו לוקח כמות מספקת מהטבל, ורק בלח יש בילה.
 ה] לענין דיני דימוע, אם נפל מהמדומע למקום אחר כתב הרמב"ם דיש חילוק בין לח ליבש, שבלח אזלינן בתר רובא, ואם הרוב תרומה מדמע לפי כולו, וביבש מדמע לפי חשבון.
 ו] המל"מ [פ"א הי"ד מטמאי מו"מ] דן לחשוש דמה שאמר בגמ' דבטומאה שנתערבה ונשא את כל התערובת מטמא במשא, הוי דוקא בתערובת יבש ביבש ולא בלח בלח.

קנין הלכה

תערובת חרדל בשומשמין

כתב הפמ"ג [ש"ד ס"ק ג] בשם המנחת כהן דאם נתערבו גרעיני חרדל או שומשמין אין דינם כלא כיבש וסני ברוב.²⁶

תערובת חמץ בפסח יבש ביבש

קיימא לן דחמץ בפסח אוסר במשהו כדעת רוב הפוסקים, ודלא כהשאלות [הובא בטור או"ח ריש סי' תמוז] הסובר דדין חמץ בפסח כדין שאר איסורין ובטל בשישים. ולענין תערובת יבש ביבש בחמץ, נחלקו הראשונים:

- א. הרשב"א [תוה"א בית ד שער א דף יז] כתב דגם יבש ביבש אוסר במשהו, דהחילוק בין לח ליבש הוא באיסורים התלויים בנתינת טעם, דבלח אוכל את האיסור יחד עם ההיתר ולכן הצריכו שישים גם במין במינו, משא"כ ביבש. אך באיסורי משהו, שאף אם היה מין בשא"מ לא היה טועמו, ומ"מ אסרו בלח במשהו, ה"ה ביבש [וכתב דכן הדין לגבי תערובת תרומה וערלה שגם ביבש הצריכו מאה או מאתיים].
- ב. הרא"ש [פ"ה ע"ז סי' ל] כתב דרק בלח החמירו לאסור במשהו, דמתוך דלא בדילי אינשי מיניה כל השנה חששו לאסור במשהו, שמא יבוא להקל גם כשאין שישים ויהא טעם האיסור ניכר, אבל ביבש שאין טעם האיסור ניכר לא החמירו כלל, והוה כשאר איסורין שמין במינו בטל חד בתרי.
- ג. לפי הרמב"ם [פמ"ו מאכ"א ה"א] והרמב"ן [מלחמות דף ז: מדפי הרי"ף] חמץ הוא דבר שיש לו מתירין, ולפי"ז גם יבש ביבש נאסר במשהו. [עיין לעיל סי' קב ס"ד שהארכנו בנידון זה אי חמץ חשיב כדשיל"מ].²⁷

להלכה: הפוסקים נקטו כהרשב"א דחמץ אוסר במשהו, ואף במקום הפסד מרובה לא התירו. אמנם במקום שיש צדדים נוספים להיתר פעמים שצירפו הפוסקים את השאלות הנ"ל להקל.

סעיף ב

תערובת יבש ביבש שנחבשלה

הראשונים נחלקו בתערובת יבש ביבש חד בתרי [דנתבטל האיסור] מה הדין אם בישלן עתה יחד:

- א. הרשב"א [תוה"א בית ד שער א דף יז:] והר"ן [דף לו. ד"ה גרסינן] כתבו דמעתה נאסרה התערובת, דהוי כדין לח

ביאורים והערות

26. והיד יהודה [ס"ק א] הביא את דברי המנח"כ, ותמה דכיון שרגילין ליטול מהשומשמין בחופניים ולאוכלן יחד, אי אפשר שלא יתערב מן האיסור עמה, ולכן יש להצריך שישים לפי הרשב"א שכתב שאין לאכול כל החתיכות יחד כיון שפוגע בודאי באיסור. והנה לפי טעם זה נמצא דאף את"ל שדינו כיבש דאינו ממש כלא, שהרי אין פירור זה נותן טעם בפירור שלצידו, מ"מ מצריכים שישים משום שאוכל הכל ביחד, אמנם מסתבר שלפי טעם זה אפשר להוסיף עד שישים, כיון שאין כרגע איסור ולא הוי כמבטל איסור לכתחילה, [וכמבואר כעין זה להלן סעיף ב].

27. לענין הא דהיקל הרא"ש דיבש ביבש בטל ולא אסר מטעם דשיל"מ, כתב הש"ך [לעיל סי' קב ס"ק יד] שתי דרכים: א] אולי אה"נ דבמין במינו יודה הרא"ש דאוסר במשהו משום דהוי דשיל"מ, ורק באינו מינו היקל. וכתב הש"ך דלכאורה צ"ע דהא במין בשא"מ גם בשאר איסורין בעינן שישים, וכתב לפרש דמיירי שיש שתי חתיכות פת שעורים שבכל אחת מהן ל' זיתים, וחתיכת פת חיטים שיש בה כזית, וידוע שאחת מהן חמץ ואין ידוע איזו היא, דבכה"ג אם הכזית הוא האיסור ה"ז בטל כיון שיש שישים נגדו, ואם יבשל הכל ביחד לא יהא טעם חיטים נוגש בשעורים. ועיי"ש בפמ"ג [ש"ד ס"ק יב] שהקשה דמ"מ אמאי מבטלינן להאיסור, הרי אפשר שהחתיכה הגדולה היא חמץ, ותיריך דהוי ספיקא דרבנן ולקולא, שמן התורה יש ביטול ברוב גם אם אחת מהחתיכות הגדולות הן האסורות. ב] עוד כתב הש"ך ד"ל דהרא"ש סובר כהמרדכי שחמץ אינו נחשב דבר שיש לו מתירין.

קנין הלכה

בלח דאסור אם ליכא שישים. והיינו דס"ל שהאיסור חוזר וניעור משעה שנתבשל ונתן מעם בהיתר, ואף בתערובת מין במינו אמרינן כן.²⁸

ב. הרא"ש [פ"ז סי' לז] כתב דאף שנתבשלו החתיכות יחד אינן אסורות, דכיון שנתבטל האיסור ברוב מעתה כאשר בישלו הוי כהיתר שנתן מעם בהיתר.²⁹

ונחלקו הפוסקים אם הרא"ש אמר דבריו רק בתערובת מין במינו או אף בתערובת מין בשאינו מינו.
א [הב"ח [סי קב ד"ה ובתשובת] כתב דאף בתערובת מין בשאינו מינו התיר הרא"ש דכבר הותר האיסור.
ב [הפמ"ג [סי' קכב ש"ד ס"ק ח] כתב דבתערובת מבשא"מ שבישולם חוזר ונאסרת מן התורה כיון שמעם האיסור נרגש והוי כאילו הוכר האיסור. וכן כתב בשו"ת חכם צבי [סי' כא] ובחזו"א [סי' לו ס"ק ב ד"ה מיהו].³⁰

להלכה: כתב הרמ"א שבמקום הפסד יש לסמוך על המתירין ולהתיר.³¹

ועיין בינת אדם [אות כב [לז]] שכתב דמלשון הרמ"א משמע שאינו מתיר לכתחילה לבשל תערובת זו של יבש ביבש אף במקום הפסד מרובה, ורק דיעבד התיר, וכן הוא להדיא בספר תורת חמאת [כלל לט אות ז]. אמנם הביני"א הביא שבספר מעדני מלך תמה על החכמ"א דהא ברא"ש מפורש דשרי גם לכתחילה, וכן כתב האו"ה [כלל כג ס"ט] והמג"א [סי' תמו ס"ק יא], לכן התיר הביני"א במקום הפ"מ לבשל החתיכות לכתחילה. והחזו"א [סי' לו ס"ק ב ד"ה ומיהו] כתב שגם הרא"ש לא התיר לבשל לכתחילה.

בדברי הש"ך [ס"ק יב] בבישול את ג' החתיכות בשתי קדירות

כתב הרשב"א [תוה"א בית ד שער א דף יז] דאם לא בישל את ג' החתיכות בקדירה אחת רק בשתי קדירות לא נאסרו. והש"ך [ס"ק יב] האריך לכאר דבריו:

ביאורים והערות

28. טעם זה שכתבנו שהרשב"א אוסר משום דחוזר וניעור, מפורש בשו"ת הרשב"א [סי תכה והובא בביאור הגר"א ס"ק ט בליקוט]. והגר"א שם כתב טעם נוסף, דמתוך שהרשב"א נקט שכל יסוד ההיתר של חד בתרי ובק' הוא משום שאני אומר לא זו היא החתיכה האסורה, ולכן אסר הרשב"א לאכול כולן יחד, א"כ כאשר בישלן יחד ה"ז כאוכל מכולן יחד.

29. בטעמו של הרא"ש שלא אסר מטעם חוזר וניעור צ"ל דס"ל דמתוך שלא חל שינוי בעצם התערובת שלא נתוסף איסור, ורק בישל את החתיכות יחד ונתנו טעם זה בזה אין זו סיבה לעורר את האיסור, דאין כאן אלא נתינת טעם של היתר. [ומצד הטעם הנוסף שכתב הגר"א בדעת הרשב"א, שיאסר לאוכלן אחר הבישול משום שנמצא אוכלן יחד, הא דעת הרא"ש דמותר לאכול כולן יחד, כמבואר לעיל סעיף א].

30. תוספת עיון

בלשון הטור מבואר דלפי הרא"ש המתיר כאשר בישל את כל החתיכות יחד, גם הרוטב מותר, וכן משמע בלשון הרמ"א שכתב "הכל שרי". ולכאורה צ"ע, לדעת הפמ"ג והחזו"א הסוברים שלא התיר הרא"ש כשבישול את החתיכות אלא בתערובת מין במינו, ולא בתערובת מין בשאינו מינו דזה הוי כמו הוכר האיסור, א"כ לגבי הרוטב הוי מין בשאינו מינו, והאיסור נותן בו טעם ויהוי כהוכר האיסור. וכתב החזו"א שם דאמרינן בזה סלק את שאינו מינו ומינו רבה עליו ומבטלו, והיינו דאף אם נפלו לרוטב חתיכות אשר שתיים מהן היתר והאחת איסור ואינן מעורבות אלא האיסור ניכר, ג"כ הרוטב מותר, וכ"ש בני"ד שהחתיכות מעורבות ואינן ניכרות. [ועיין לעיל (סי' צח ס"ק ח) שהש"ך נחלק על הטור בשם הרשב"א וסובר דלא אמרינן סלק את שאינו מינו ומינו רבה עליו ומבטלו, והט"ז (ס"ק ה) הסכים לדברי הטור והרשב"א].

31. עיין בפמ"ג [ש"ד ס"ק י] שהביא מהלבוש דהרמ"א התיר בהפסד מרובה, ובספר חמודי דניאל [הלכות תערובות אות יט] כתב דנראה שאף במקום הפסד קצת התיר הרמ"א, שהרי התורת חמאת והדרכי משה התירו לכתחילה.

קנין הלכה

- א. הטעם שאסר הרשב"א בבישול את כל החתיכות בקדירה אחת, הוא משום דמעתה הוי כשאר תערובת לח בלח דבעי שישים מדרבנן, וכל זה כאשר כל החתיכות בלולות כאן, ולא כאשר רק מקצתן נבללו, דעדיין בכל חתיכה שאוכל יכול לתלות שאין האיסור כאן, ולכן לא נתבטל הביטול הקודם.
- ב. ואפילו את"ל דמידי ספיקא לא נפקא, [פירוש דהא על צד שהאיסור בקדירה בה נתבשלו ב' חתיכות א"כ מדרבנן אין כאן רוב להיתר ונימא גם בזה דחוזר וניעור], מ"מ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, דהא להך צד שהחתיכה האסורה נתבשלה בפני עצמה נשאר לנו רוב להיתר.
- עוד הוסיף הש"ך דאפשר שעיקר הגזירה שגזרו חז"ל דמין במינו בלח בשישים נאמרה רק באופן שתחילת התערובת היתה בלח, אך כשתחילת התערובת היתה ביבש, וגם עכשיו לא נתבשלו כל החתיכות יחד, י"ל דלא גזרו כלל דמין במינו בשישים ואין לנו אלא דין תורה דחד בתרי בטל.

בישול את החתיכות בשתי קדירות קודם שנודעה התערובת

כתב הב"ח [סוף הסימן] שדינו של הרשב"א הנ"ל שאם בישל את ג' החתיכות בשתי קדירות ה"ז מותר, נאמר אף אם בישל את החתיכות קודם שנודעה התערובת.

והש"ך [ס"ק יב] חולק, דאם לא נודעה התערובת עד שבישול ב' חתיכות בקדירה אחת, א"כ כשנודעה התערובת ה"ז ספק דאורייתא אם האיסור בקדירה זו או בזו, ואין להקל. וכתב החוות דעת [חידושים ס"ק ז] שכוונת הש"ך דמעתה אין כאן רוב להיתר, דעל הצד שהחתיכה האסורה נמצאת בקדירה שבה נתבשלו ב' החתיכות א"כ שתיהן אסורות מן התורה.³²

וכדברי הש"ך כתבו גם הפר"ח [ס"ק י] והתכמת אדם [כלל נא סי' לח].

כתב השו"ע ומקורו בר"ן [דף לו. בשם הרא"ה] דאם נתערב איסור בהיתר יבש ביבש אחד בתרי מין במינו דבטל ברוב. אם רוצה לבשל את החתיכות יחד רשאי להרבות היתר עד שיהא שישים כנגד האיסור, ומעתה אף כאשר יבשל את כל החתיכות יחד לא יאסרו, דהא יש שישים כנגד האיסור.

ואין זה כמבטל איסור לכתחילה כיון שאין כאן איסור, שהרי במצב הנוכחי האיסור בטל, אלא שאם יבשל את הכל יחד יהא האיסור חוזר וניעור וע"י התערובת מונע זאת, ואין זה בגדר מבטל איסור לכתחילה.³³

ביאורים והערות

32. עיין בהגהת בית מאיר שכתב דמיירי באופן ששתי החתיכות שוות ולכן הבישול אוסר גם את חתיכת ההיתר מן התורה, דאם חתיכת ההיתר גדולה מהחתיכה האסורה אין היא אסורה מהתורה שהרי זה מין במינו ויש רוב להיתר, ורק מדרבנן בעינן שישים. והפמ"ג [ש"ד ס"ק י"ד] כתב דמש"כ הש"ך שיש כאן איסור תורה הוא לגבי הרוטב שהוא אינו מינו והוא קיבל טעם איסור קודם שנודעה התערובת, ולכן אף אחרי שנודעה התערובת והחתיכה הותרה כדין ביטול יבש ביבש חד בחד, מ"מ הרוטב נשאר באיסורו והוא בלוע בחתיכות, וכ"כ בהגהת אמרי בינה.

33. תוספת עיון

כתב הפמ"ג [סי' סט ש"ד סוס"ק נא] דאם יש בשר שלא נמלח, וכעת שרי לכוססו ולאוכלו כיון שהדם שבתוכו עדיין לא פירש, אין היתר לערב חתיכה זו בשישים חתיכות ולבשולן יחד, ואין זה דומה למה שהתיר השו"ע לערב עד שישים ולבשל, דהתם מתוך שאין רגילות כלל לאכול בשר חי ולבשל את החתיכה בפ"ע אינה ראויה שהרי תיאסר כשיפרוש הדם. נמצא שכל עיקר עירובו הוא לבטל את האיסור העתיד לחול כשיתבשל הבשר שלא נמלח, משא"כ הכא שמותר לבשל כל חתיכה בפ"ע, ואין עירובו גורם לבטל איסור רק מונע מהאיסור להיות חוזר וניעור. עוד הביא הפמ"ג את הדין שכתבו הפוסקים בדיני חמץ שאף קודם זמן איסורו אסור לערבו בשישים ולבטלו ע"מ לאוכלו בפסח, [והיינו דהתם נמי החמץ אסור לכשיבוא הפסח, והאדם מערבו ומבטלו כדי שיהא מותר בפסח ולכן מיקרי מבטל איסורו].

קנין הלכה

ביטול ברוב קודם שנודע האיסור

הראשונים נחלקו אם דין ביטול ברוב חל מיד משעה שנתערב האיסור בהיתר אף קודם שנודעה התערובת, או דרק משעה שנודעה התערובת חל הביטול [הובאו דבריהם בש"ך סי' צט ס"ק כא].

א. הרא"ש [פ"ז חולין סי' לז] והמרדכי [ב"ק סי' קיט-קכ] בשם הרשב"ם והראב"ן כתבו דביטול ברוב חל רק משעה

שנודעה התערובת.³⁴

ב. הראב"ד [הובא ברמב"ן ע"ז דף עג ובר"ן סוף ע"ז] נקט דיש דין ביטול ברוב גם לפני הידיעה.

והרמ"א [סי' צט ס"ו ובסי' קט ס"ד] נקט כהרא"ש דקודם הידיעה אין ביטול ברוב, והנפק"מ היא לענין דין חוזר וניעור, די"א דכל שנודעה התערובת אמרינן דקמא קמא במיל ואין חוזר וניעור. וכן יש נפק"מ לענין תערובת יבש ביבש שבישלה, שדעת הרא"ש דשרי ולא אמרינן דחוזר האיסור וניעור, דכל זה רק אם נודעה התערובת קודם שבישל דאז חל הביטול וכאשר מבשל הוי כמבשל היתר עם היתר, משא"כ אם לא נודעה התערובת עד אחרי שבישל מודה הרא"ש שדינה כתערובת לח בלח דבעינן שישים כדי לבטל את האיסור.

ידיעת התערובת

הפוסקים נחלקו אם ידיעת התערובת מעכבת את חלות הביטול מן התורה או רק מדרבנן:

א. הש"ך [ס"ק יב] והפר"ח [ס"ק י] כתבו דהידיעה מעכבת מן התורה, וכ"כ הפמ"ג [ש"ד ס"ק יב].

ב. המנחת יעקב [כלל כט סוף אות יח] והחיות דעת [סי' צח ס"ק ג ד"ה והשתא] כתבו דידיעת האיסור אינה מעכבת

את הביטול אלא מדרבנן, ולמד כן המנ"י מדברי הרא"ש הנ"ל, והובאו דברי המנ"י גם בדברי הגר"ז בתשובה [סוף

הספר סי' יח]. ובהגהת אמרי ברוך כתב שאכן ברא"ש מפורש שדין זה אינו אלא מדרבנן.³⁵

הידיעה לענין ביטול ברוב

א. עיין בהגהת רע"א [סי' צט ס"ו] שהביא שהירושלמי [פ"ב ערלה סוף ה"א] הסתפק אם רק ידיעת הבעלים קובעת או

גם ידיעת אדם אחר.

ב. הירושלמי [שם] מסופק אם ידיעת ספק השיבא ידיעה, וכגון אם היו לפניו ב' קופות, באחת יש מאתיים ובשניה אין

ביאורים והערות

34. הרא"ש והמרדכי הביאו ראייה לדין זה דקודם שנודעה התערובת אין ביטול מהמשנה [פ"ה תרומות], דאם נפלה סאה תרומה למאה ואח"כ נפלה סאה אחרת, לרבנן ה"ז אסור כיון שבתרומה בעינן הרמה, ור"ש אמר דשריא "ידיעתה מקדשתה". וכתב הרא"ש דמדר"ש נשמע לרבנן דבשאר איסורין דלא בעינן הרמה הכל תלוי בידיעה.

35. עיין בינת אדם [שער הקבוע אות ה] שכתב שאם נתערב יבש ביבש מין במינו חד בתרי ולא נודעה התערובת, ואח"כ נפלה סאה אחת למים ואח"כ נודעה התערובת, להסוברים שידיעה מעכבת את הביטול מן התורה נמצא שעכשיו אין לפנינו שיעור ביטול ואסור לאכול את שאר התחיתות הנתרות, אך להסוברים שידיעה אינה מעכבת אלא מדרבנן תלינן לקולא ואמרינן דאיסורא נפל, [ולפי פרטי הדינים המובאים בזה בסי' קי].

עיין שו"ת מהר"ם שי"ק [חיו"ד סי' קכב] שכתב להוכיח שידיעת התערובת אינה מעכבת מן התורה, מדברי שו"ת הרשב"א [סי' ערב] שנשאל למה יש אשם תלוי באוכל חתיכה אחת מב' חתיכות, נימא דהקטנה בטלה ברוב. ולא תירץ הרשב"א דכיון שבשעה שאכל לא ידע כלל מהתערובת לכן אין ביטול ברוב כלל, ומוכח מזה שמן התורה יש ביטול גם כשלא נודעה התערובת, וכדעת המנחת יעקב. [ולכאורה אפשר דהרשב"א אינו סובר כלל כהרא"ש שידיעת התערובת מעכבת בביטול].

קניין הלכה

מאתיים, ונפלה סאה ערלה לאחת מהן ואין ידוע לאיזו, זה חשוב ידיעת ספק, וה"ה אם היתה קופה לפניו ונפלה לתוכה סאה ערלה ולא ידוע אם יש בה מאתיים. [ונפק"מ שאם אח"כ נפלה סאה נוספת ומדרד ומצא שבזמן נפילת הסאה הראשונה היה שיעור מאתיים לבטלה, אך אין שיעור לבטל ב' הסאים].

ג. במקרה שנפלה חתיכה אשר יש עליה ספק אם היא אסורה, זה חשיב ידיעת ודאי וה"ז בטל, ואין זו ידיעת ספק ויש בזה ביטול ברוב [כ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת ח"ג סי' רמב].³⁶

יבש ביבש שנתבטל חד בתרי ונתבשלו החתיכות ואח"כ הוכרה החתיכה האסורה, כתב בשו"ת חכם צבי [סימן כא הובא בפמ"ג מ"ז סוס"ק ב] דאם נתבטל האיסור ביבש חד בחד ונתבשלו החתיכות יחד ואין שישים כנגד האיסור, דלפי הרא"ש שרי וכן הורה להלכה במקום הפ"מ. מ"מ אם כעת הוכר האיסור הרי אנו אוסרים כל מה שנתבשל עמו ואין שישים כנגדו, דנהי שכל זמן שהיה האיסור מעורב נתבטל ברוב וגם פליטתם הותרה, מ"מ כעת שהוכר האיסור גם פליטתו אסורה. והפמ"ג כתב דבמקום הפ"מ צ"ע אם לאסור. אמנם גם הפמ"ג מסכים שאם האיסור היה פולט עכשיו ה"ז אוסר את החתיכות האחרות.

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש אלול תשע"ו
יו"ד הלכות תערובות סימן קז – קט
מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן קז סעיף א

- א. המבשל הרבה ביצים בקליפתן, או הרבה דגים קטנים, מה הטעם שלא יוציאם עד שיצטננו?
- ב. אם עירה אותם לקערה לפני שנצטננו ונמצא ביצה אחת טריפה או דג טמא;
(1) אלו דעות הובאו בטור בזה?
(2) מהי דעת המחבר?
(3) אלו ב' דעות הביא הרמ"א?
(4) מה הטעם של כל שיטה?
- ג. (1) מה הדין אם עירה כל הקדירה בבת אחת?
(2) ומה הדין אם יש ספק אם עירה הכל בבת אחת?
- ד. באר שיטות הפוסקים באופן שהשאיר הביצים או הדגים בקדירה ועירה רק הרוותחין, מה הדין ומה הטעם?
- ה. ומהן שיטות הפוסקים שהובאו בב"י ובש"ך באופן שעירה הדגים מעט מעט עם הרוטב, האם נאסר וכמה נאסר?
- ו. (1) מהן הטעמים של הרב בתורת חטאת שהקל לדינא?
(2) האם הרב מיירי במינו או בשאינו מינו, ומנין ההוכחה לכך?
(3) ולפי"ז באר דברי הטור שכאן עומד בשיטת רבינו ברוך ובסימן קיא פסק כהרשב"א?
- ז. (1) אלו טעמים מצינו לדעת המתירין להוציא הדגים מהקדירה אפי' בעודם רותחים, ולא חישינן שיאסרו כשלא יהיה ששים?
(2) האם טעמים אלו שייכים גם בביצים?
(3) ומה הנפק"מ בדגים עצמן בין שני הטעמים?
- ח. (1) כאיזה טעם נקטו הטור והרמ"א?
(2) באר לפי זה מה הדין בביצים ובדגים כשנשאר מעט מים או רוטב עמהם לבסוף, ועירה אותן לקערה?
- ט. הרמ"א הקל דלא מחזקינן איסור לומר שהיה איסור בסוף, דלא גרע מאילו נסתפק לן בנשפך הרוטב.
(1) מה כתב ה"ט"ז לחלק בין הך דהכא להא דספק בנשפך הרוטב?
(2) מה הקשה ה"ט"ז על הא דאמר דלא מחזקינן איסורא?
(3) ואיך נוקט ה"ט"ז להלכה?
- י. (1) בישל הרבה ביצים בקדירה והיתה ביניהם אחת אסורה, והוציא כל אחת בכף אחת, מה דין כל הביצים ומה הטעם?
(2) למה לא אמרינן דם ביצים דרבנן וספיקא דרבנן לקולא?
- יא. לדעת האוסרים, האם גם הכלים שנתבשלו בהם הדגים או הביצים נאסרים, לפני מעת לעת או אחר כך, ומה הטעם?

סעיף ב

- יב. (1) זבוב או נמלה - שהם דברים מאוסים ופגומים - שנמצא בקדירה והוציאווהו בכף, האם צריך ליזהר שלא לשוב ולתחוב הכף בקדירה, ומה הטעם?
(2) מה דין התבשיל אחרי שהוציאו את הזבוב או הנמלה?
- יג. אם חזר ותחב את הכף בקדירה, האם צריך ששים נגד הכף או נגד הזבוב או שסגי ברוב היתר?
- יד. (1) אם הוציא עם הכף מן הקדירה דג טמא או דבר אחר שאינו פוגם, מה הטעם שאסור להחזיר הכף לקדירה אף כשיש בכף ששים נגד האיסור?
(2) אם החזיר הכף, האם צריך ששים בקדירה נגד כל הכף או רק נגד האיסור - בכלי עץ, מתכת או חרס - ומה הטעם?
- טו. אם היה בכף עם האיסור גם קצת מהתבשיל, והחזיר את התבשיל לקדירה - לבדו או עם הכף - האם צריך ששים נגד התבשיל או נגד הכף או נגד שניהם ביחד, ומה הטעם?
- טז. (1) זבוב האם אוסר בטעמו?

- (2) ומה הדין במקום הפסד מרובה או שעת הדחק?
(3) ומה הדין בחלא ושיכרא?

סימן קח סעיף א

- יז. מה הדין לצלות לכתחילה בשר כשרה עם בשר נבילה בתנור אחד, ומה הטעם;
(1) כששניהם שמנים?
(2) כששניהם כחוישים?
(3) כשהאיסור כחוש והכשרה שמנה?
(4) כשהאיסור שמן והכשרה כחושה?
- יח. (1) למ"ד ריחא מילתא, מה הדין לצלות לכתחילה בתנור אחד כבד עם תבשיל, ומה הטעם?
(2) ומה הדין לצלות לכתחילה בתנור אחד בשר שנאסר מחמת דם עם תבשיל, ומה הטעם?
- יט. (1) מה הדין לצלות לכתחילה היתר עם איסור בתנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים?
(2) והאם צריך גם שיהיה פיו פתוח - בבשר בחלב ובשאר איסורים, לכתחילה או אף בדיעבד?
(3) ומה הדין כשהוא פתוח רק מעט?
- כ. (1) בכל הנ"ל, באופנים שאסרו לכתחילה, מה הדין בדיעבד אם צלאן בתנור אחד, ומה הטעם?
(2) פת שאפה עם בשר, האם מותר לאכלו בכותח, ומה הטעם?
- כא. (1) מהי המנהג שהביא הרמ"א להחמיר או להקל בתנור גדול ובתנור קטן?
(2) אם אפה בתנור אחד פת עם בשר, ויש לו פת אחר, האם מיקרי לכתחילה או בדיעבד?
(3) לקנות מגוי פת שנאפה עם בשר בתנור אחד, כשיש לו פת אחר או כשאין לו, האם מיקרי לכתחילה או בדיעבד?
(4) ומה הדין לקנות מגויים דברים המבושלים בכליהם, והטעם?
- כב. אם האיסור או ההיתר הוא דבר חריף או דבר שנעשה לריח, האם בדיעבד מותר או אסור, ומה הטעם;
(1) כששניהם מגולים?
(2) כשאחד מכוסה בכלי?
(3) כשאחד מכוסה בבצק?
- כג. (1) מה הדין אם אפו או צלו איסור והיתר תחת מחבת אחת מגולין?
(2) ומה הדין אם אפו בכה"ג פת - מועט או מרובה עם היכר או מרובה בלי היכר - עם בשר, בבת אחת?
(3) ומה הדין אם אפו אותם זה אחר זה, והזיע המחבת משניהם או לא הזיע, ומה הטעם?
(4) ומה הדין אם אפו קודם האיסור תחת המחבת ולא הזיע המחבת ממנו, ואח"כ אפו ההיתר והזיע המחבת?
- כד. (1) במקום דאמרינן ריחא מילתא, האם מועיל כשיש ששים מן ההיתר לבטל האיסור, במקום הפסד ושלא במקום הפסד?
(2) והאם מצרפים לששים כל מה שבתנור אפי' הבלוע? ומאי שנא מצליה?
- כה. איסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח, שנאפה בתנור אחד עם מצה או תבשיל;
(1) מה הדין בדיעבד בתנורים גדולים, ומה הטעם?
(2) מה הדין בדיעבד בתנורים קטנים סתומים, ומה הטעם?
(3) ואיך הכריע הרמ"א בזה?

סעיף ב

- כו. (1) אם כל דבר מונח בקדירה נפרדת, ופי הקדירות מגולה, האם בכה"ג מותר לאפותם בתנור אחד או אסור?
(2) איזה טעם נתן הרשב"א לדבר זה, ומאי טעמא השמיטו המחבר בשו"ע?
(3) האם צריך שיהיה התנור פתוח קצת?
(4) ומה הדין אם הוא סתום מכל הצדדים כמו שמטמינים החמין לצורך שבת, לכתחילה ובדיעבד, ובמקום הפסד מרובה?
(3) והאם יש נפק"מ בין בישול לצלי?

סעיף ג

- כז. אם יש שמנונית של איסור על המרדה, אסור להשתמש אתה בו ביום להיתר;
(1) אם הוציא אתה כמה דברים של היתר, האם כולם אסורות או רק הראשונה?
(2) ומה הדין אם אינו מכירו?
(3) כשאינה בת יומה, מה טעם התירו להשתמש בה ולא גזרו אטו בת יומה?

כח. כשהיא בת יומה, האם מהני בה הגעלה או קליפה או הגעלה אחר קליפה, ומה הטעם?

סעיף ד

- כט. פת שמונחת על גבי חבית של יין נסך, האם מותר לאכלה, ומה הטעם ;
(1) בפת חמה על גבי חבית פתוחה נגד המגופה?
(2) בפת צוננת על גבי חבית פתוחה?
(3) בפת חמה על גבי חבית סתומה?
ל. ומה הדין בפת שעורים, האם מותר לאכלה, ומה הטעם ;
(1) בפת חמה וחבית סתומה?
(2) בפת צוננת וחבית פתוחה?

סעיף ה

- לא. (1) האם מותר לשאוף בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית לידע אם הוא טוב?
(2) והאם מותר לטעום ממנו בלי לבלוע, ומה הטעם?
לב. (1) סתם יינם האם מותר בהנאה?
(2) ומה הדין לזלף יין נסך או סתם יינם?
לג. האם מותר לשאוף טאבאק הניקח מן העכו"ם באופן שמזלפים אותו בסתם יינם לריחא או לחיזוק הטאבאק, ומה הטעם?

סעיף ו

- לד. (1) האם מותר להריח פלפלין וזנגביל שמשימין בקנקני יין נסך, ומה הטעם?
(2) והאם מותר להריח בהם לבשמים להבדלה, ומה הטעם?
(3) סתם פלפלין, האם מותרים להבדלה, ומנין ההוכחות?

סעיף ז

- לה. בשמים של עבודה זרה וכלאי הכרם וערלה, האם מותר להריח בהם, ומה הטעם?
לו. (1) האם ריחא מילתא בדבר שעיקרו עומד להריח ובדבר שאין עיקרו עומד להריח?
(2) לאיזה צד בשאלה זו אפשר להוכיח מהגמ' דסוכה דהדס ואתרוג?
לז. שאר איסורים שאינם איסורי הנאה, ועיקרם להריח, האם מותר להריח בהם?

סימן קט סעיף א

- לח. (1) חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה באחרות מין במינו יבש ביבש, האם בטלה חד בתרי או בעינן ששים?
(2) מנין הוכיחו הרשב"א והר"ן כדבריהם?
(3) לאלו הסוברים דבעינן ששים, באופן שאין ששים ונפל אחד מהם לים, האם השאר מותרים?
לט. (1) מהו ההגדרה של יבש ביבש?
(2) קמח בקמח האם מיקרי יבש ביבש או לח בלח?
(3) איסור בעצם שנתערב עם אחרים ואינו מכירו ונתבשל, האם מיקרי יבש?
(4) כשנתבשל האם צריך ששים נגד האיסור או סגי ברוב?
מ. (1) מהן דעות הראשונים לאכול אדם אחד כל חתיכה בפני עצמה או שנים ואחד או שלשתן כאחת, ומה הטעם?
(2) איך פסק השו"ע בזה, ומה כתב הרמ"א לנהוג לכתחילה?
מא. הא דאמרינן חד בתרי בטיל, האם תרי דוקא, והאם בעינן כפל, ומה הדין טפי ממחצה?
מב. חמץ בפסח שנתערב עם מצות, האם בטל ברוב ומותר באכילה או רק בהנאה או אסור לגמרי?
מג. (1) חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה באחרות שאינן מינה ואינו מכירה, האם בטל ברוב או צריך ששים?
(2) מה הטעם בזה, ומה הנפק"מ בין מין במינו לבשאינו מינו?
מד. (1) דבר שאינו אסור אלא מדרבנן שנתערב בשאינו מינו, האם סגי חד בחד או דבעינן רוב או צריך ששים?
(2) מה הפי' בדברי הרמ"א שכתב: ואין חילוק בכל זה אם האיסור הוא מדרבנן או מדאורייתא?
מה. איך משכחת לה איסור שנתערב יבש ביבש לא במינו ואינו ניכר?

מו. הא דבעינן ששים באינו מינו, האם הוא מדאורייתא או מדרבנן?
מז. כשנתערב מין בשאינו מינו יבש ביבש ונאבד קצתו ולא ידעינן אם היה בו ששים, האם אפשר להקל כמו במין במינו ונשפך, או שיש סברא לחלק ביניהם ומהו?

סעיף ב

- מח. 1) באר דעת הרשב"א ודעת הרא"ש באופן שבישל החתיכה אחר שנתבטל ברוב, מה דין החתיכה והרוטב, האם מותר לאכלן בפני עצמן או צריך ששים נגד האיסור, כשנודע תערובתו לפני שנתבשל או שלא נודע?
2) איך פסקו השו"ע והרמ"א בנידון זה?
מט. אם רוצה לבשלם יחד ואין שם ששים, האם מותר להרבות עליהם עד שיעור ששים או שנקרא מבטל איסור, ומה הטעם?
נ. 1) מה הדין לבשל מקצתן לצד זה ומקצתן לצד אחר?
2) ומה הדין לבשלן בשתי קדירות?

שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד בחודש אלול תשע"ו יו"ד הלכות תערובות סימן קז – קט

סימן ק"ז

א. ביטול קומפוט מכמות גדולה של כמה מיני פירות. אחרי הביטול סיננו את כל המים לכיור, ושפכו חלק מהפירות ללא המים שלהם בשתי שלבים לכמה כלים, ואח"כ שפכו שוב את השאר לכלים הנ"ל, ונודע אח"כ שהצימוקים שבקומפוט היו של ערלה.

- מה דין כל הפירות שבכל הכלים.
- האם שונה הדין כאשר ברור שאת הצימוקים עצמם לא העבירו לשום כלי.
- האם יש הבדל אם ביטלו את הצימוקים עם כמה מיני פירות, או רק עם כמות גדולה של מין אחד של פירות כגון תפוחים או אגסים וכדו'.
- האם יש חילוק בזה אם ברור שבכל כלי אין ס' כנגד הפירות שהכניסו לתוכו בפעם השניה.
- האם יש חילוק בזה אם ידוע לנו בבירור מה כמות הפירות שנשארו בקדרה בין השפכה הראשונה לשניה.
- מה הדין בציורים הנ"ל אם ביטלו מרק ירקות מכמה מינים, ואח"כ נודע שהתירס היה של שביעית.

[ס"א, ט"ז סק"ד, ט"ז סק"א, ביאור הגר"א סק"ג]

א. גם אם בכלים האחרים שלתוכם שפכו את הקומפוט לא נכנסו בכלל מהצימוקים האסורים ולא מהמים כלל, אלא רק משאר הפירות, אבל שפכו וחילקו את הקומפוט בכמה שלבים בכל שפכה לכלי אחר, אם יש חשש שאחרי כמה שפיכות כבר נתמעטו הפירות בקדרה הראשונה שבה התבשלו, וכבר לא היה בכל הפירות ס' כנגד הצימוקים האסורים, נאסרו כל הפירות שנשארו בקדרה, וכששופך אח"כ את הפירות שנאסרו לשאר הכלים, גם אם הכמות ששפכו והוסיפו בפעם השניה הוא פחות מהפירות שכבר היו בכלי אבל אין ס' כנגדם והאם לא ממין הפירות שכבר בכלי, אפ"ל שהם בכלי שני, מ"מ מאחר ואין בשאר הפירות שבכל כלי ס' כנגד הפירות שהוסיף אח"כ מאלו שנשארו בקדרה ונאסרו מספק, הכל אסור.

אבל אם נתבשלו הצימוקים רק עם כמות מרובה של מין אחד של פירות, ולא עם כמה מיני פירות, ומוזה חילקו לכמה כלים, ויש חשש שאחרי שכבר הוציא חלק מהפירות מהקדרה נשארו הצימוקים האסורים ביחד עם מעט פירות שכבר לא היה בהם ס' כנגד הצימוקים, מ"מ אם אפשר לתלות שאחרי שחילקו את הפירות שנשארו לתוך כמה כלים יש בפירות שכבר היו בכל כלי רוב כנגדם, או ששפכו את כל הפירות בכמה שלבים לסיר אחר גדול, וכשהכל חזר ונתערב בכלי השני, יש רוב כנגדם, אפילו שאותם פירות שנשארו לבסוף נעשו חנ"נ, מאחר ואינם יכולי לאסור את הפירות שכבר היו בכלי וגם אפשר לתלות שיש רוב כנגדם, בטלים ברוב. כמבואר בט"ז סק"ד, ובש"ך סק"א. (אבל אם שפכו אותם ביחד עם המרק שלהם, או שמעורב בהם גם הפירות האסורים בעצמם יבואר בשאלה ב').

אבל לדעת הש"ך [סק"א] אם הצימוקים יהיו אסורים באיסור דאורייתא של ערלה וכדו', מאחר ועל הצד שבשלב מסויים כבר לא היה בפירות שנשארו בקדרה ס' כנגד הצימוקים האסורים, נאסרו אותם פירות מה"ת, כשאח"כ העבירו אותם לכלים שהיה בהם פירות היתר מאותו מין למרות שבפירות המותרים יש רוב כנגד הפירות שהאסורים שניתוספו אח"כ, והם מינו, מאחר ואותם פירות שנאסרו בלוע בהם מהצימוקים האסורים שזה אינו מינו של הפירות המותרים, והוא אסור מדאורייתא, אפילו שאין לבליעות של הצימוקים שבתוך הפירות כל אפשרות להפלט כי הם מונחים בכלי שני וגם ללא רוטב כלל, מ"מ לדעת הש"ך מאחר והבליעות הם אינו מינו ואיסור דאורייתא, צריך ס' כנגדו, ולא סגי במה שיש רוב כנגד הפירות עצמם שהם מינו של שאר הפירות.

אבל לדעת הרמ"א כל שלא ידוע לנו בודאי שהיה שעה אחת שהצימוקים היו בכמות כזאת שלא היה ס' כנגדם, תלינן לעולם שהם היו תמיד מעורבים עם יותר מס', ולא אסרו כלל, דאפילו באיסור דאורייתא לא מחזקינן איסורא.

וכן אם בישלו מרק ירקות, ונודע אח"כ שהתירס, או האפונה, היה של שביעית, וחילקו את המרק לכמה כלים, והתירס האסור לא נכנס שם, חיישינו שאחר כמה שפיקות כבר לא היה בסיר הראשון ס' כנגד התירס, ונאסרו כל הירקות, וכשאח"כ עירב את הירקות שנשארו עם שאר הירקות ונתערבו ביחד, מאחר ואפשר שאין רוב כנגד אותם ירקות שנאסרו, אוסרים את כל שאר הירקות.

ואפי' שהתירס האסור הבלוע בירקות שנאסרו אינו יוצא מתוכו, מ"מ מאחר שאין רוב כנגדם, אינם בטלים ואוסרים הכל, ורק באופן שמאותו מין שנשאר בסוף עם האיסור וחוששים שנאסר יש כמות מרובה, כגון שבישלו כמות מרובה של אפונה עם קצת אפונה תירס של שביעית, אפילו שהיא אסרה חלק מהאפונה, תלינו שיש בשאר הכלים בכל אחד בפני עצמו רוב כנגד האפונה שנאסר, ובטל.

ואפי' שהתירס האסור שבלוע בתוך האפונה המותר הוא אינו מינו של כל האפונה, מ"מ באופן שאיסורו הוא רק דרבנן, אם אפשר לתלות שיש רוב כנגד האפונה שנאסר, גם לדעת הש"ך הוא בטל ברוב של מינו כדין מין במינו, ולא צריך ס' כנגד האיני מינו שבלוע בו.

ב. בישלו קומפוט מכמה מיני פירות. חילקו את כל הקומפוט בפעם אחת לכמה כלים, ונודע אח"כ שהצימוקים היו של ערלה.

1. מה דין כל מה שבכלים.
2. האם יש הבדל אם העבירו את הפירות לכלים עם מי הבישול, או ששפכו את המים תחילה לכיור.
3. האם יש הבדל באיזו צורה העבירו את הפירות לכלים הקטנים.
4. האם יש הבדל אם הפירות האחרים מלבד הצימוקים היו מרובים או מעטים.
5. האם יש הבדל אם התערבו גם מהצימוקים האסורים בתוך הכלים או לא.
6. באופן שהצימוקים היו בחשש שביעית, או שבישלו מרק ירקות והתירס היה של שביעית, האם משתנה הדין בכל פרטי מקרים אלה.

[ס"א, ש"ך סק"א, שפ"ד סק"ג, יד יהודה ארוך סק"ג, קצר סק"ז]

ב. גוש נחלקו האם גם בכלי שני דינו ככ"ר, וכן יש אומרים שכאשר הוא תתאה יבש ושפכו עליו רוטב צונן נחשב הגוש כמאכל עם רוטב שבכוחו גם להפליט ולהבליע, וי"ש שגם אינו נחשב מחמת כן שיש עמו רוטב, אבל הרוטב עצמו אם הוא רותח למרות שהוא רק מגיע ע"י עירוי אבל כשנופל על הגוש הרוחה נבלע ומתפשט בכולו ולא רק בכד"ק שלו, וכן גם אם גוש בכ"ש אינו בככ"ר, אבל בשעת נפילתו נחשב ככ"ר, לפי"ז אם חילקו את הקומפוט או את המרק אחרי הבישול לאיכסון בכמה כלים קטנים, אם באותם כלים יש גם צימוקים או זויפים, ויש לחוש שמעורב בהם גם מאותם שאסורים מחמת ערלה וכדו', מאחר והאיסור הוא גוש, והם אסורים מחמת עצמם לא מצד הבליעות שבהם, להסוברים שגוש בכוחו לאסור גם בכ"ש, יאסרו פירות אלו את הפירות הסמוכים לו ממש ונוגעים בו, למרות שלרוטב אין כח לאסור כי הוא כלי שני.

וכ"ש להסוברים שכ"ש אוסר, שגם לרוטב שבכלי יש כח לאסור, וממילא לא רק הפירות הנמצאים סמוך לפירות האסורים יאסרו אלא גם אלו שלא נגעו בהם ממש, ואפי' שכלי שני אינו מפליט ומבליע, מאחר ויש גם כמות קטנה של רוטב, והרוטב נאסר, חוזר הרוטב ונבלע בתוך הפירות המותרים ונאסרים.

וכ"ש אם העבירו את הפירות ע"י עירוי שנאסר הכל בשיעור כד"ק, [כמבואר בש"ך סק"א]. ולדעת המנח"י [הביאו השפ"ד סק"ג] מאחר והכלי שני הוא חם, אפי' שאין בכוחו להפליט ולהבליע, מ"מ עירוי על כלי שני חם בכוחו לאסור בכולו, וא"כ כשהעבירו ע"י עירוי יאסר כולו.

וגם לדעת הפמ"ג והחולקים שגם בכה"ג שהתתאה שבכ"ש עדיין בדרגה שהיס"ב גם אין העירוי נבלע בכולו, אם גוש רותח תתאה נחשב ככלי ראשון, כשמערים עליו רוטב נחשב מחמת התתאה שגם הרוטב שנשפך עליו רותח לענין זה שמחמתו יוכלו הבליעות להפלט ולהבלע בכולו, [כמבואר ברע"א סימן צ"א סק"ט, משב"ז ק"ה סק"ה].

ואפילו להחולקים וסוברים שתתאה רותח שנפל עליו רוטב צונן אינו נחשב מחמת כן התתאה כדבר שיש עמו רוטב לענין שמחמת כן יהיה בכוחו להפליט את הבלוע שבו לתוך חתיכה הסמוכה לה, מ"מ מבואר ביד יהודה [ארוך סק"ג, קצר סק"ז] שלהסוברים שלגוש רותח יש מעלה ודין כלי ראשון, כשנשפך עליו המים האסורים אפילו שהמים הגיעו רק ע"י עירוי, מ"מ נבלעים בתוך הגוש הרוחה שנחשבים לכ"ר, וממילא כל אותם פירות יאסרו לגמרי מחמת המים, ולא רק כד"ק.

יתירא מכך אפילו באופן שודאי שאין באותם כלים כלל מהשזיפים האסורים, אם הוציאו וחילקו את הפירות בכמה שלבים, מאחר ויתכן שיש שם פירות של היתר שנאסרו מחמת שהיו ביחד עם הצימוקים במצב שכבר היה בהם פחות מס' כנגד הצימוקים האסורים, ונבלע בהם מהצימוקים האסורים ונהיו לחנ"ג, אלא שאין בכח אותם הפירות שנאסרו להפליט את הבלוע בהם ולאסור, מאחר והם גוש רותח, אפילו שהם כבר בכלי שני, הרוטב והמרק שנשפך עמם ועליהם יוכל להחשב לרוטב כזה שבכוחו להפליט ולהבליע מהם, והכל יאסר.

ואפי' למאן דאינו אוסר גוש בכ"ש זה רק אחרי שכבר נח בכ"ש, אבל מאחר ושפכו את הפירות האסורים שהם גוש, בשעה שהם נופלים לתוך הכלי כל שעדיין לא נחו בתוך הכלי שני, לכו"ע גוש אוסר [כמבואר בבאור הגר"א סק"ג].

אמנם כל זה רק אם הפירות של היתר הם גדולים, שודאי שעל הצד שהם היו בקדרה זמן מה עם הצימוקים האחרים באופן וצורה שלא היה אז ס' כנגדם, אין רוב מהמין ההיתר שלהם בעצמם כנגדם כדי לבטלם, אבל אם יש צד שיש במין שלהם עצמם רוב כנגדם לבטלם, בזה תלוי אם האיסור שלהם הוא דאורייתא מחמת ערלה וכדו', לא יועיל שנתלה שיש רוב מהמין שלהם כנגדם דצריך שיהיה גם ס' כנגד האיני מינו האיסור שבלוע בהם לבטלם, אבל אם הם אסורים רק מחמת שביעית וכדו' שאיסורם רק דרבנן, מספיק שנתלה שיש רוב כנגדם במינם לבטלם, ולא צריך שיהיה גם ס' כנגד הבלוע בהם לבטלם, [כמבואר בש"ך סק"א].

אבל לדעת הרמ"א, בכל אופן בין באיסור דאורייתא ובין באיסור דרבנן, כל שלא ידוע שיהיה זמן ומצב בכלי בשעה שרוקנו אותו חלקית שהאיסור היה עם מינים המותרים ולא היה ס' כנגדו, לא חיישינו שאירע כן, והכל מותר ואפי' באיסור דאורייתא.

ג. בישלו כמה מיני פירות, ואחד מהם היה של ערלה, ובאמצע הבישול נתמעטו הרבה מהמים.

1. מה דין כל הפירות.
2. האם יש חילוק בזה אם העבירו חלק מהפירות לכלי אחר.
3. האם שונה הדין כאשר בישלו מרק מכמה מיני ירקות, וראה אח"כ על הקופסא של התירס שהוא של היתר מכירה, ובאמצע הבישול נגמר חלק מהמים.
4. האם יש הבדל בהנ"ל אם באמצע הבישול כבר העבירו חלק מהירקות לכלי אחר או לא.

[ס"א, ט"ז סק"ד, נקוה"כ].

ג. כשבישלו כמה מיני פירות ואחד מהם היה של ערלה, וכנגדו היה ס', אלא שיש ספק שמאחר ובאמצע הבישול נגמר חלק מהמים או שהוציאו חלק ממנו למקום אחר, שמא רק חלק מהפירות נשארו עם המים ונאסרו, וכנגד כל אותם פירות שנאסרו אין ס', לדעת הט"ז והש"ך מאחר והוא חשש דאורייתא לכו"ע הכל אסור. אבל אם בישלו ירקות מכמה מינים והתירס היה של היתר מכירה, ונגמר חלק מהמים, לדעת הט"ז [סק"ד] בזה הוה ספיקא דרבנן יש יותר צד להתיר, דמאחר ובכל הסייר יש ס' כנגד התירס האסור, אלא שיש חשש שמא יש חלק שנאסר מחמת שהיה סמוך אליו, כי לא היה מספיק מים שיכול להתפשט לעוד מקומות בסיר וממילא בצירוף הכל ביחד יהיה ס' כנגדו, והחשש הוא שמא אחרי שנאסר חלק נתערב באחרים, בזה מאחר והוא ספק דרבנן יש יותר מקום להתיר.

ובפרט באופן שלא ידוע בכלל באיזה מקום בסיר היה התירס האסור, ואפשר שמעולם הוא לא היה במקום שנאסר רק מעט מים, וממילא יש צד שלא אסר כלל שום ירק, שודאי יש ס' יותר להתיר.

וכ"ש אם העבירו חלק מהירקות כבר באמצע הבישול לסיר אחר, והתירס נמצא רק בסיר הראשון, שבאופן זה אפי' אם ודאי שהתירס האסור היה חלק מהזמן עם קצת מים סביבו ואסר עד פחות מס', אבל לא ידוע אם אותם ירקות שהוציאו מהסיר והעבירו לסיר אחר היו בכלל בתוך אותם הירקות שהיו סמוך לתירס ונאסרו, מאחר ויש כאן ספק אם בכלל היו עם האיסור, הם מותרים.

אבל לדעת הנקוה"כ, רק אם הוציאו חלק מהירקות לסיר אחר, ובנוגע לכל מה שיש בסיר השני יש צד שאולי כל מה שאותו סיר מותר, כי יתכן שממה שבסיר השני לא היה בכלל בתוך המעט מים שהיה ע"י התירס האסור, ואין בהם מאותם הירקות שהיו בתוך פחות מס' של התירס, הרי זה ספק איסור דרבנן שמוותר. אבל לגבי הירקות שבסיר הראשון, באופן שודאי שסביבות התירס האסור שנשארו עם קצת מים היו קצת ירקות ולא היה בהם ס' כנגד התירס האסור, ונאסרו, בזה לדעת הנקוה"כ מאחר ויש כאן בתערובת ודאי איסור, אלא שכל השאלה והצד להתיר אינו בכללות על כולם אלא רק על כל אחד בפנ"ע האם הוא מאלו שנאסרו, אפילו שזה הכל ספיקות של איסור דרבנן, חמיר טפי דלא אמרינן בזה שדינו ככל ספק נשפך באיסור דרבנן שמוותר.

אבל לדעת הרמ"א נראה שבין בדאורייתא ובין בדרבנן לעולם לא חוששים שבדיוק באזור האיסור נשאר קצת מים בשיעור כזה שלא יהיה בכל מה שנמצא סביבו ס' כנגדו, דלא מחזיקינן לומר שנהיה כאן איסור.

ד. בישל כמה ביצים ביחד.

1. האם יכול להוציא חלק מהן מהסיר כשעדיין רותחות.
 2. מה הדין אם הוציא כמה ביצים אחת אחת עם כף, ואח"כ נמצא דם באחת מהן.
 3. אם בשעה שהכל היה עדיין רותח, שפך את המים לכיור, ואח"כ מצא דם באחת הביצים, מה דין כולן.
 4. האם יש הבדל בזה בכמה פעמים שפך את המים.
 5. מה הדין בהנ"ל אם במשך בישול הביצים נגמר חלק גדול מהמים, ואח"כ מצאו בחלק מהביצים דם=ס"א, ט"ז סק"ב, סק"ה, ס"ד סק"א, סימן ס"ו ס"ד נט"ז וס"ך, זילאור הגר"א סק"ג, יד יהודה קל"ק סק"ג.
- ד. קיי"ל שביצה שיש בה דם במינה בטלה ברוב, [כמבואר בט"ז סק"ה, ש"ך סק"א, ובארוכה בסימן ס"ו ס"ד בט"ז וש"ך עיי"ש] לכן כל זמן שהביצים לא נתצטננו לא יוציא מהם, שמא יש דם באחד מהם או בכמה ביצים, שעכשיו בטלים ברוב, ואם יוציא חלק בעודם רותחים, לא יסאר רוב כנגד הביצה שיש בה דם, ותאסור הביצה עם הדם את השאר.

ואם הוציא עם כף כמה ביצים כל אחד בפני עצמו, ומצאו אח"כ שאחד הביצים שהוציא היה עם דם, מאחר ואותה ביצה נמצאת ואסורה, ובשעה שהוציא אותה עם הכף נאסר הכף שהוא אינו מינו של הביצה, וכל הספק הוא רק אם הוציא את הביצה האסורה בהתחלה ונאסר הכף, ואח"כ כשהוציא עוד ביצה רותחת עם מעט מים גם אותה ביצה נאסרה וכן הלאה, וכן שמא כשתחב את הכף שוב לתוך הסיר וכבר לא היה ס' כנגדה הכל נאסר, בזה לדעת הט"ז [סק"ה] כבר הוה ספק דאורייתא ולא שייך בזה לא מחזיקינן איסורא.

אמנם כל זה אם הוציא את הביצה בכף עם קצת מים, אבל אם הוציא את הביצה עם מזלג, או שהוציאה בלי מים כלל, אפילו שהביצה רותחת, אפילו לדעת הסוברים שגם מצקת ללא מים נחשבת עדיין לכ"ר, מ"מ הביצה שנמצאת בתוך קליפתה נחשבת לבלוע שלכו"ע אינו אוסר בלא רוטב, וא"כ הכף לא נאסר.

ואם ישפוך את המים תחילה לכיור, לדעה קמייטא ברמ"א האוסרים, גם בזה צריך לחשוש שבשעה ששופך את המים לכיור, יהיה זמן מה שהמים יהיה רק במקום שיש ב' ביצים, ובאחת מהם יהיה דם ותאסור אחת את השניה, ולכן כל שאין שש ביצים אסור לעשות כן.

ואפילו אם יהיה שש ביצים, לדעה זו כל שאינו ודאי שלא שפכו את כל המים בבת אחת, גם יאסור, דחיישינן שמא כל פעם ששפכו היתה ביצה אחת אחרת לבדה עם הביצה האסורה ונאסרה, ונמצא שיש עכשיו כמה ביצים אסורות ואין רוב כנגדם להתיר, [כמבואר בט"ז סק"ב-ג]. ולדעה הראשונה ברמ"א, גם בדיעבד אם אירע שמצאו אח"כ דם באחת הביצים ושפכו בכמה פעמים את המים הכל אסור.

וכן באופן שבישלו ביצים ובמשך הבישול נגמר חלק מהמים, ומצאו אח"כ דם באחת מהביצים, והיה רק רוב כנגדה, חיישינן שהביצה האסורה נשארה למטה לבדה עם עוד ביצה אחת ונאסרה, ואח"כ נתערבו שתי הביצים עם האחרות ואין רוב כנגדם, והכל אסור.

אבל לדעת הרמ"א לעולם לא מחזיקין איסורא ותלינן שהאיסור היה במקום שהיה רוב כנגדו, ולא נאסרו, ולדעת הט"ז לא אמרינן הכי וכל שאין רוב כנגד ב' ביצים הכל אסור, וכן מבואר בביאור הגר"א [סק"ד] דלהלכה קיי"ל דלא אמרינן שאיסורא ברובא איתא, וממילא א"א לתלות שהביצה האסורה היתה עם הרוב ולא נאסרה.

ה. בישלו בקדרה קומפוט מכמה מיני פירות. העבירו חלק מהקומפוט בכף לקדרה אחרת, ונודע אח"כ שחלק מהתפוחים היו של ערלה, ולא ידוע איזה מהם.

1. מה דין הקומפוט שבקדרה השניה.
2. מה דין הקומפוט שנשאר בקדרה הראשונה.
3. האם יש חילוק בזה איזה כמות פירות העבירו לקדרה השניה, ובכמה שלבים העבירו אותם.
4. והאם משנה בהנ"ל איזה כמות פירות נשאר עדיין בקדרה אחרי שכבר העבירו חלק מהפירות.
וט"ז סק"ה, משב"ז סק"ה, חו"ד נילאויס סק"ד, חכמ"א ס"א ס"ה, יד יהודה קל"ר סק"ד.
ו. אם הוציאו בכף את הקומפוט מהסיר והעבירו אותו לתוך הסיר השני, ואח"כ נודע שאחד מהפירות היה של שביעית, ערלה, וכדו', לדעת הט"ז אם אין בכל הסיר כמות של מאה עשרים כנגד הפירות האסורים, הכל ודאי אסור. דחיישינן שבתחילה הוציא גם חלק מהפירות האסורים עם הכף, וכשהיו עמו בכף נאסר הכף, וכשחזר והוציא עוד קצת פירות חזרו גם הם ונאסרו, דכל פעם שמוציא עם הכף ודינו של הכף ככלי ראשון אוסר מה שבתוכו. ולא רק מה שהוציא נאסר אלא גם כל מה שבקדרה נאסר, דמאחר וחיישינן שבכל פעם שהוציא נאסר הכף, כשתוחבו שוב לתוך הקדרה אם אין ס' כנגד הכף נאסר כל מה שבקדרה.
ואפי' שבכל מה שבתוך הקדרה יש והיה ס' כנגד האיסור, מ"מ באופן שאחרי שמוציאים חצי כבר אין ס' כנגד האיסור, נמצא שעל הצד שהפירות האסורים עדיין בסיר הראשון אין ס' כנגדם, שוב נאסר הכל.
ולדעת הט"ז [כפי המבואר בדבריו במשב"ז סק"ה, ובחו"ד ביאורים סק"ד, ובחכמ"א ס"א ס"ה] אפי' באופן שאחרי שיוציא יותר מס' כנגד האיסור ישאר עדיין בסיר ס' כנגד האיסור, מ"מ אם כבר הוציא יותר מחצי מכל הכמות שהיה בסיר, תלינן שכבר הוציאו גם את האיסור, וממילא אם האיסור כבר יצא ע"י הכף, נאסר הכף בהוצאתו, וממילא כל מה שכבר הוציא נאסר מספק, דבכה"ג גם לדעת הרמ"א לא אמרינן איסורא ברובא איכא.
אמנם במשב"ז נשאר בצ"ע אמאי לר"ש אסור, נימא איסורא ברובא איכא, וממילא כל מה שהוציאו בתחלה עם הכף מדין כל דפריש נימא שהוא מהרובא דהתירא עד האחרון וממילא הכף לא נאסר וגם לא הפירות שבכלי השני, וכן נשאר בצ"ע החכמ"א [כלל ס"א ס"ה].

ובחו"ד [ביאורים סק"ד] כתב שלא אמרינן איסורא ברובא איכא, מפני שכשהוציא רוב לקדרה השניה אמרינן שאיסורא איכא בקדרה השניה, ובשעה שהעבירו את האיסור לקדרה השניה אסרה את הכף, והכף אסר את כל מה שנשאר בקדרה הראשונה, וביד יהודה [קצר סק"א] כתב, שבאמת יש לאסור רק באופן שכשהוציא בכף מחצה אין במה שנשאר בסיר ס' כנגד האיסור, שבאופן כזה ממ"נ אסור, אבל אם יש עדיין בקדרה הראשונה ס', תלינן שהאיסור נשאר בו ונתבטל.

אמנם דעת הרמ"א עצמו מבואר שכל שיש לתלות שנעשה באופן המותר לא אסרינן, וגם כאן אפשר לתלות שהאיסור לא יצא בהתחלה כלל רק אחרי שכבר העבירו את רוב המאכל, וממילא אסר רק את מה שנשאר בקדרה, ואותו מיעוט שנאסר חוזר ומתבטל ברוב. ובחו"ד כתב [חידושים סק"ב] שלהלכה יש להקל, וכמו שביאר בביאורים [סק"א] שלר"ש גם בהוציא בכף הכל מותר עיי"ש בארוכה.

ז. בישלו כמות גדולה של ארבעס. אחרי ששפכו אותם עם המים שלהם לתוך סיר אחר, או לתוך מסננת, מצאו שחלק מהארבעס היו מתולעים.

1. מה דין כל הארבעס.
2. האם יש הבדל אם שפך את הארבעס עם המים לתוך כלי שכבר היו בו מים.
ס"ה, ע"ד סק"טא

ז. אם שפך בכמה שלבים בזה אחר זה את הארבעס בעודם רותחים ביחד עם המים לתוך מסננת, אפי' אם יבררו אח"כ ויוציאו את כל אלו שהם מתולעים, מ"מ מאחר ואפשר שבאחד משלבי השפיקה נשאר כמות מהמתולעים בקדרה ביחד עם עוד ארבעס ומים במצב שביחד עם המים לא היה ס' כנגדם, נאסרו עוד ארבעס ומים, ובשעה שהוא מערה את הארבעס שנאסרו ביחד עם המים שלהם לתוך המסננת, אפי' שהארבעס עצמם מאחר וכל האיסור שלהם הוא רק מחמת הבלוע שבהם, אין בלוע יוצא בלא רוטב, ואינם יכולים לאסור, מ"מ המים עצמם שנאסרו ג"כ מחמת התולעים, כשמערה אותם אוסרים לפחות הכל כדי קליפה, מדין עירוי. [כמבואר בש"ך סק"א].

וכ"ש להסוברים שדבר גוש גם בכ"ש מבשל, ואפי' אם יש עליו לחלוחית ורטיבות עדיין יש לו מעלת דבר גוש, ולא עוד אלא שמחמת הגוש הרוחה יכולים גם המים שעליו להחשיבו כעם רוטב, ולכן לא רק המים נבלעים בכלול מחמת הגוש הרותח, אלא שהמים בכוחם להפליט את הבלוע ולהבליעות באחרים ולאסרם.

ומאחר וכל הארבעס שהיו ביחד עם המתולעים בפחות מס' נאסרו ונהיו חנ"ג, אלא שאין בכוחם לאסור מחמת עצמם, דאין הנאסר תמור מהאוסר, אבל אם המים יכולים להפליט מהתולעים המוגדרים לבלוע, אפילו שכנגד הבלוע יש ס', מ"מ מדין חנ"ג צריך עכשיו ס' כנגד כולו.

אבל אם העבירו את הארבעס לתוך סיר שהיה בו מים קרים, בזה אפילו אם העבירו אותם ע"י עירוי בשפיקה, לדעת המהרש"ל אפי' כד"ק לא נאסרים, כי בכח המים שלמטה בכלי לצנן את המים העליונים שלא יוכלו לאסור אפילו כד"ק.

וביותר שאפי' להסוברים שגם כלי שני בכוחו לאסור, מ"מ בכה"ג שיש מים בכלי למטה, מאחר והמים המותרים הם מרובים, מנטלים את המים האסורים שלמרות שהיו ביחד עם הארבעס האסורים ונאסרו, לא יוכלו לאסור, כי יתבטלו במים המותרים, ומצד זה שיפליטו מהאיסור הבלוע בארבעס התמים, בזה קיי"ל שכ"ש אין בכוחו להפליט ולהבליע כאחד, ולכן הכל מותר.

סימן ק"ח

א. דגים ובשר.

1. האם מותר לכתחילה לאפות אותם יחד בתנור, או לחמם אותם יחד במיקרוגל.
 2. ומה הדין בערב שבת, או כשאין לו אפשרות אחרת.
 3. מה הדין בדיעבד, כשכבר אפו או חיממו אותם יחד.
 4. האם יש הבדל אם חיממו את הבשר והדגים זה על יד זה או שתבנית אחת היתה על גבי השניה.
 5. האם יועיל בחימום יחד לכסות את הבשר או את הדגים.
- [ס"א, ט"ז סק"ב, ט"ז סק"ג, ביאור הגר"א סק"ו, אש"א סימן תמ"ז ד"ה במקומות, מ"ב סימן תמ"ז סק"ג, שפ"ד סק"ה, חכמ"א ס"ח ס"א, יד יהודה ארוך סק"ז]

א. לדעת המחבר בכדי להתיר ריחא גם לכתחלה, זה רק אם התנור גדול וגם פתוח קצת. ולדעת הרמ"א לדעת הט"ז כדי להתיר לכתחלה צריך שיהיה גם גדול וגם פתוח, בין לענין לצלות איסור והיתר ביחד, וכן לענין להתיר לצלות בשר וחלב ביחד. אבל בש"ך מבואר שהרמ"א חולק על המחבר לענין לכתחלה וסובר שצריך שיהיה פתוח לגמרי, וכן בביאור הגר"א כתב שלדעת הרמ"א גם פתוח לגמרי אסור אלא דאנו קיי"ל בזה להיתר כדעת המחבר, ובחכמ"א [ס"ב ס"א] כתב שלדעת המחבר בפתוח קצת סגי, ולדעת הרמ"א גם בפתוח לגמרי אסור, ובמ"ב כתב שבגדול ופתוח לגמרי מותר אפילו לכתחלה ואפילו בחמץ.

אבל בדיעבד אם כבר אפו, כל שאינו קטן וסתום לגמרי גם לדעת הרמ"א מותר, ורק אם הוא קטן וסתום לגמרי כגון שחיממו אותם ביחד במיקרוגל, לדעת הרמ"א רק בהפס"מ מותר.

אלא שגם אם התנור גדול, אם הניח תבנית אחת ממש מעל גבי השניה, לא במרחק, מבואר באש"א שאם תבנית אחת דחוקה ע"ג השניה, נחשב לתנור קטן, וא"כ אם הוא סתום לגמרי רק בהפס"מ בדיעבד מותר.

וכל זה אם שניהם מגולים, אבל אם שניהם מכוסים ממש, או אפי' כיסה רק אחד מהם בניר כסף וכדו', מותר אפי' לכתחלה לאפות אותם ביחד. – אלא שמבואר ברמ"א אין בסכנה משום ריחא, אבל לדעת הש"ך גם בסכנה יש משום ריחא. ובחכמ"א אסור בנצלו ביחד בתנור קטן אפילו בדיעבד.

ב. הפרשת חלה.

1. האם מותר לשורפה בתנור ריק, או בשעה שאופה בו חלות, או בשעה שאופה בו בשר, לכתחילה, ובדיעבד.
 2. האם מותר לשרוף את הפרשת החלה באותה תבנית שאופה בה את החלות, לכתחילה, ובדיעבד.
 3. מה הדין אם הפרשת החלה נגעה בחלה בשעת האפיה.
 4. האם יש חילוק בהנ"ל בין שרפו את הפרשת החלה בשעה שאפו חלות בלולות בשמן, לבין שרפו אותה כשאפו עוגיות משוחות בשומן.
 5. וכן מי שנמצא במקום של נכרים, או שאינם שומרי תומ"צ, האם יכול לאפות את הלחם שלו בתנור בשעה שאופים שם פת שלהם, או בשעה שאופים עוגיות משוחים בשמן או שומן, או בשעה שאופים שם את הבשר שלהם.
- [ס"א, ט"ז סק"א, משכ"ז ס"ז, ט"ז סק"א, פליתי סק"ו, מ"ב סימן תס"א סק"ב, שעה"ל ס"ז]

ב. בריחא לאפות בזה אחר זה מבואר ברמ"א שכל שלא הזיע ואפילו במחבת אין בכח הריחא להפליט דברים הבלועים ומותר, וכ"ש בתנור. ולדעת הט"ז והש"ך בשני דברים כחושים, ובפת מיהת לכו"ע מאחר שהוא כחוש גמור, בין באיסור דאורייתא ובין באיסור דרבנן מותר אפי' לכתחלה לאפות אותם ביחד באותו תנור, ומ"מ גם בזה כתב בשפ"ד שהמחמיר תע"ב.

ואפי' באותה תבנית עצמה, כל שאינם נוגעים זה בזה, רק במקום שנאפה ההפרשת חלה עצמה בתבנית עצמה נבלע בה מהחלה ויאסר, אבל אינו מתפשט בכל התבנית כולו ללא רוטב. [כמבואר במ"ב בסימן תס"א סק"ב]

אבל אם לשו את הבצק עם שומן, לדעת הפמ"ג אין לפת מעלה ושוני משאר מאכלים לענין דיני ריחא, ולכן גם בתנור גדול ופתוח קצת לדעת הרמ"א לכתחלה אסור לאפותם ביחד, ובקטן וסתום גם בדיעבד רק בהפס"מ מותר. אבל במ"ב מבואר שהטעם שפת מותר לכתחלה ואינו אסור, אינו מפני שהוא כחוש, אלא הוא דין מיוחד בפת, שמאחר שהוא דבר יבש, בדבר יבש אין ריחא. – אבל עם בשר שהוא ברוך שמן, חוזר להיות דינו ככל ריחא שבגדול ופתוח לגמרי מותר לכו"ע, פתוח קצת, רק לדעת המחבר, קטן וסתום, מותר רק בהפס"מ. [כמבואר בט"ז סק"א ובש"ך סק"א].

ג. אפו לשבת חלות יחד עם בשר בתנור.

1. האם החלות מותרות באכילה.
 2. האם מותר לאכול אותן בסעודה שלישית עם חלבי.
 3. האם שונה הדין כאשר כל הסעודה שלישית היא ממוצרים חלביים.
 4. האם שונה הדין כאשר יש לו סלטים חלביים שכל הרגילות הוא לאוכלם עם פת.
 5. וכן קוגל פרווה שנאפה בערב שבת לאכלו עם בשר, ואפו אותו בטעות יחד עם עוגה חלבית, האם מותר לאכול עם בשר
- [ס"א, ט"ז סק"א, שפ"ד סק"ב, ביאור הגר"א סק"ט]

¹ בדינים של סימן זה משתנה הרבה מהפרטים במקרים שיש זיעה כמבואר בסימן צ"ב וסימן צ"ג

ג. פת שנאפה עם בשר, ואפילו בתנור גדול, מאחר ואפשר שלא לאכלו בחלב, לכן גם לאחר האפיה נחשב לכתחלה ואסור לאוכלו עם חלב. [כמבואר ברמ"א] ומבואר בש"ך שאם נאפה פת מרובה ביחד עם בשר, אפילו שכל איסורו הוא רק משום ריחא ולכתחלה, מ"מ דינו כפת שנילוש עם בשר, נאסר לגמרי באכילה. אבל לדעת המנח"י, הפ"ח [סק"י], והיד יהודה [ארוך סקי"ד] אין לו דין נילוש עמו. אמנם אפשר שכל מש"כ הש"ך שנאסר לאכול גם לבדו ומקבל דין פת מרובה זה רק כשנאפו תחת מחבת שאז איסורו הוא מדין בדיעבד, אבל בתנור קטן וכ"ש בגדול אפילו שפת שנאפה בו עם בשר אסור לאכלו עם חלב, כל איסורו הוא רק מפני שנחשב לכתחלה, אבל ע"ז אין ראייה שמקבל גם דין של פת שנילוש עמו. וכן מבואר להדיא בחכמ"א, אבל בהגהות מהרש"ק על הפמ"ג מוכח שאינו מחלק בזה. אבל לדעת הרמ"א כשאין לו אחר מותר, אמנם בשפ"ד הגביל את מה שכתב הרמ"א שבאופן שאין לו אופן אחר מותר, רק אם יש לו מאכלים חלביים כאלו שכל הרגילות הוא לאוכלם רק עם פת. אבל בביאור הגר"א נשאר על עיקר דינו של הרמ"א שמחלק בין יש לו פת אחר או אין לו פת אחר בצ"ע.

ד. מי שנמצא בבית חולים וכדו', והכניס למיקרוגל עוף יבש וכדו' לחמם בתוך סיר או צלחת עמוקה, והכניסו באותו זמן למיקרוגל גם מאכל לא כשר.

1. מה דין המאכל שהכניס.
2. האם יכול לכתחילה להכניס באופן כזה לתוך טוסטר קטן, ולהשאיר את מכסה הטוסטר פתוח מעט.
3. ואם הכניס עוף גריל יבש בתוך צלחת עמוקה לחמם ביחד עם פשטידא או קוגל חלבי, מהדינם.
4. והאם מותר לכתחילה להכניס לתוך מיקרוגל או טוסטר לחמם תבנית מלאה עם קוגל בשרי, ביחד עם תבנית מלאה בקוגל חלבי, ומה הדין בדיעבד.
5. האם ישנה עצה שיוכל לחמם מאכלים שלו במיקרוגל לכתחלה עם מאכלים של אחרים, וכל שכן אחרים.

[ס"ב, ע"ד סק"ז, ע"ד ס"ז, חו"ד סקי"ד, כנפי יונה, פר"ת, מג"א סימן תמ"ז סק"ד]

ה. מבואר בשו"ע שכל הדין של ריחא אינו אלא בצלי אבל בבישול אין כלל לכל הנידון של ריחא, ומותר לכתחלה לבשל ב' מאכלים הפכים ביחד בתנור, ולדעת הרמ"א מותר לכתחלה אם פתוח קצת מהצד, ובביאור החילוק שביניהם נאמרו ב' טעמים, או מפני שבבישול יש ריח פחות מבצלי [כמבואר במג"א סימן תמ"ז סק"ד], או מפני שבישול הוא בתוך קדרה, וכשיש קדרה המפסקת אין את המעלה של ריחא. [כמבואר בש"ך סק"טו]. והנפק"מ בין הני טעמים הוא בצלי יבש הנמצא בתוך כלי, שאם הכלי הוא זה שמפסיק את הריח א"כ אפילו צלי הנמצא בתוך כלי ג"כ אין לו ריחא, ואפילו אם רק אחד מהמאכלים יהיה בתוך כלי מותר לכתחלה, אבל אם המעלה הוא הבישול א"כ צלי אפילו בכלי ג"כ אסור. וכן להיפך אם ב' המאכלים הם מאכלים המתבשלים, אבל הם בתוך סיר ושניהם מלאים עד למעלה ממש, אם מעלת בישול הוא ההפסק כלי ולא מחמת שכאשר המאכל שבתוכו מתבשל יש בו פחות ריח, בכה"ג שהכל מלא גם בישול אסור. [כמבואר בפרי תואר, ובכנפי יונה]

ובש"ך [סק"טז] נקט להלכה שעיקר הטעם שבבישול מותר אפי' לכתחלה בקטן וסתם אינו מפני שבישול קל מצלי שיש בו פחות ריח, אלא שכשיש קדירות מפסיקות אין ריחא מזה לזה.

ה. אולם שמחות שיש לו כמה סירים עם מאכלים שצריך לשמורם חמים לשבת.

1. האם, וכיצד, יכול להכניס לתוך התנור קוגל חלבי לסעודה שלישית, יחד עם סיר של מרק עוף לליל שבת סיר של טשולנט בשרי לשבת בבוקר.
2. מה יעשה אם יש באולם שמחות של כמה משפחות, וחלק מהמשפחות אינו אוכל מההכשר של האחרות.
3. ומה הדין בכל הנ"ל בדיעבד אם הטמינם יחד באותו תנור.
4. וכן אם הטמין בתנור קוגל חלבי לסעודה שלישית, ומצא אח"כ שנשארה מלפני שבת בתנור חתיכת בשר, או חתיכת בשר של הפועל הזר.
5. וכן בשבת שחל בערב פסח ורוצים להטמין מרק עם גריסים לליל שבת או קוגל אטריות לשבת בבוקר, יחד עם טשולנט לפסח, כיצד אפשר להתיר לכתחילה, ומה הדין בדיעבד.
6. האם שונה הדין כאשר מטמין טשולנט עם גריסים לשבת בבוקר יחד עם המרק של ליל הסדר.
7. ואם הטמינו קוגל בתנור של אולם שמחות לצורך שבת בבוקר, ואח"כ מצאו שם גרעינים שקלו העובדים שם לפני שבת, והיו של שביעית, או שהטמינו בתנור דגים ונודע שאחד מהם דג טמא.

[ס"ב, ע"ד סקי"ה, ע"ד סקי"ד, וסקי"ה, ביאור הלכה סימן תמ"ז ד"ה ע"ד, מ"ב ע"ד סקי"ג]

ה. מבואר ברמ"א [ס"ב] שאם הטמינו ב' מיני מאכלים בתנור והתנור היה סתום מכל צד, ושניהם היו מגולים, לא רק באפיה אלא אפילו בבישול שבסתם לא חוששים לריחא ומותר אפילו לכתחלה לבשל ב' מינים בתנור אחד, בהטמנה יש אוסרים אפי' בהפס"מ, ובהפס"מ אפשר להקל, ובש"ך [סקי"ח] הביא חולקים לאסור אפי' בהפס"מ. ובשפ"ד [סקי"ד וסקי"ח] מבואר כהמג"א [סימן תמ"ז] שהטמנה לשעה או שתיים אינו נחשב להטמנה, ולכן מותר גם שלא במקום הפס"מ. ולענין חמץ, במ"ב [שם סקי"ג] הביא בזה מחלוקת אחרונים אם אפשר להקל בשעת הדחק לצורך שמחת יו"ט. אבל אם הוא פתוח קצת מבואר בשפ"ד [סקי"ד] שמותר אפי' לכתחלה.

1. עוגה שהשכבה התחתונה שלו חלבית, והשכבה העליונה מבצק לא חלבי
1. האם מותר לאפות אותה עם פשטידה שהשכבה האמצעית שלה היא בשר.

2. והאם מותר לאפות אותה עם חתיכת בשר בעין.
 3. האם יש הבדל אם השכבה העליונה של הבצק נלוש עם חלב, או עם בשר, או שנלושו ללא תערובת של בשר או חלב.
 4. וכן אם אפו חצילים עם כמות גדולה של שום ובצל, יחד עם פשטידה שהשכבה העליונה מבצק, או עם עוגה ממולאת שרק השכבה העליונה מבצק, ונודע אח"כ שהשום והבצל היו של שביעית, מה דין הפשטידה או העוגה.
- [ס"א, ס"ד סק"י, ס"ד ס"ס, כע"א, יד יהודה ארוך סק"א, וסק"ג, לגול מרצבה, יד יהודה סוף הסימן דין ד', חכמ"א ס"ה ס"ב]

ו. כשאחד מהמאכלים מכוסה מותר אפי' לכתחלה לאפות איסור והיתר ביחד ואפי' בתנור קטן [כמבואר ברמ"א], ומבואר בפמ"ג שמבלוע אין ריחא, ומדבר שנלוש עמו נראה מדבריו שיש ריחא, ונחלקו בזה הפוסקים, ויש מחלקים בין אם נבלל עם דבר שמן או עם דבר כחוש, ויש אומרים שגם בכלול עם שמן אין ריחא, ומ"מ מבואר ביד יהודה שזה רק ביחס לבצק עצמו אבל ביחס למה שתחתיו נחשב כמכוסה וממילא רק השכבה של הבצק יאסר אבל מה שתחתם מותר, דכלפיהם נחשב ככיסוי, אבל באו"ה מבואר [וכ"כ הפר"ח סק"ט, והכרית סק"א, והחכמ"א ס"ב ס"ה] שכשהבצק נלוש עם דבר שמן אין לו מעלת כיסוי, ולכן שתיים יאסרו לגמרי. אבל אם הבצק מלמעלה משוח בשומן ודאי שנחשב לבעין.

ז. נהנה מריח של מוצרים שנאפים.

1. האם מותר בפסח לעבור ליד מקומות שאופים שם חמץ, כגון בעיר העתיקה, ולהנות מהריח.
 2. וכן מי שבטויל עובר על יד עצי פרי וחושש או יודע שהם של ערלה, האם מותר לו להריח מפירות אותם עצים.
 3. האם יש חילוק בזה בין מיני פירות.
 4. וכן מי שתולה בסוכה לקישוט מיני עשבים, האם מותר לו להריחם בסוכות.
 5. האם תלוי בזה איזה מיני עשבים תולה.
- [ס"ה, ס"ז, ס"ד סק"ז, ביאור הגר"א סק"ז, ס"ד סק"ז וסק"ו, ביאור הלכה סימן תמ"ג ד"ה אפילו].

ז. בטעם שמותר לשאוף דרך פיו ריח של יין נסך למרות שאסור בהנאה, [כמבואר בשו"ע ס"ה] נחלקו הראשונים האם טעמו הוא מפני שאינו עומד להריח, וכל שאינו עומד להריח, אפי' באופן שמריח ונהנה מריחו, אין חשיבות לריח שלו, או שהטעם שמותר הוא מפני שנכנס לפיו בחוזק ומזיקו, אבל ללא זה גם דבר שאינו עומד להריח נחשב ריחו להנאה.

ובש"ך [סקכ"ז] כתב שנחלקו בזה, אם צריך שיהיה עומד להריח בו או לא, ולהלכה לדעת הש"ך רק ביי"נ מחמיר שאפי' שאינו עומד להריח אסור להריח בו, אבל לא בשאר איסורי הנאה, אבל בביאור הגר"א [סקל"ז] ובשפ"ד [סקכ"ד וסקכ"ו עי"ש היטב] מבואר שלהלכה בכל הדברים האסורים בהנאה, אפי' שאינם עומדים להריח, כגון חמץ או מיני פירות שאינם עומדים להריח, ג"כ נחשב ריח שלהם להנאה.

ולא עוד אלא אפי' בפירות ערלה, שאין לוקין בערלה על שלא כדרך הנאתו, מ"מ אסור להריח בהם, ורק יין חזק דרך פיו מותר מפני שמזיקו.

אבל בביאור הלכה [סימן תמ"ג ד"ה אפילו] דן אם מותר להריח בפסח מפת של עכו"ם, דמאחר ואינו עומד להריח לא חשיב הריח שלו להנאה, אלא שמסתפק דאפשר שפת נחשב שעומד ג"כ להריח, ומבואר בדבריו דס"ל שהעיקר להלכה שאסור רק אם עומד להריח.

ח. מי שנהנה מריח של מנגל או צלי בשר וכדו'.

1. האם מותר לו להריח במקומות שצולים בשר וכדו' מבשר שאינו כשר.
2. וכן האם מותר להכנס למאפיה או מסעדה שאופים ומבשלים שם מאכלות אסורות, להתעכב שם ולהנות מהריח.

[ס"ה, ביאור הגר"א סק"ג, וסק"ז, פ"ת סק"ה, פ"ח סק"ה, מנחת יעקב כלל ל"ה סק"ה, ביאור הלכה סימן רט"ז ד"ה המוסק].

יא. מבואר [בס"ה] שלשאוף בפיו ריח יין נסך מותר, ואפי' שיי"נ אסור אפי' בהנאה, ובטעם ההיתר נאמרו כמה שיטות, ולדעת חלק מהראשונים הטעם הוא רק מפני שנכנס בחוזק לתוך פיו ומזיקו, כמבואר בביאור הגר"א [סקל"ג, וסקל"ז].

ויש לדון באופנים שאין נכנס בחוזק ומזיקו, האם אסור רק בדברים שאסורים בהנאה, דכל האיסור להריח הוא משום הנאה, או שכל ריח שנכנס לתוך פיו נחשב לאכילה, ולכן אפי' דברים האסורים רק באכילה אסור להריח בהם. [וכן מבואר בשלטי גיבורים מביאו הפ"ת סק"ה].

אבל בפ"ת שם הביא חולקים, וכן בפר"ח [סקכ"ה] חולק שודאי לא חשיב אכילה, וכל הנידון הוא רק לענין דברים האסורים בהנאה, ובמנח"י [כלל ל"ה סקל"ה] הביא מחלוקת בדבר שאסור רק באכילה האם מותר להריח. ובביאור הלכה [סימן רט"ז ד"ה המוסק] מבואר כדעת המתירין, זולת באופנים מסוימים שיש לחשוש שמא יבוא עי"ז לאוכלו.

ולדברי השלטי גיבורים מי שנהנה מריח של מנגלים וכדו' אסור לו לעמוד סמוך למקומות שצולים בשר או עושים מנגל מבשר שאינו כשר, ואפילו אסור רק באכילה, ולהחולקים מותר.

ט. מאכלים שמעורב בהם דברים העשויים לתת ריח טוב במאכל.

1. אם מרכיב הריח עשוי מפירות של ערלה, או מיין ללא הכשר, האם מותר באכילה.
2. מה הדין אם מרכיב הריח עשוי מעשבים או תבלינים האסורים מחמת שביעית.

3. אם כבר הוציאו את התבלינים או הירקות, ונשאר הריח הטוב, האם מותר באכילה.
 4. האם יש חילוק בזה במקום הפסד מרובה.
- וס"ו, ט"ז סק"י, ט"ד סק"ו, סקכ"א, זילוח הגר"א סק"ל.

יב. פלפלין וזנגביל שהכניסו לתוך חביות י"ג מותרים [כמבואר בס"ו], והטעם מפני שלא נותנים אותם בחבית כדי שהיין יתן בהם טעם, אלא להיפך שהבשמים יתנו ריח ביין, [כמבואר בט"ז סק"י, ובש"ך סקכ"ו].
 ולדעת הש"ך [סקכ"א] אפי' שלענין ריחא אם אפו בתנור קטן וסתום בהפס"מ מתירין בכה"ג [כמבואר בס"א], מ"מ פת חמה וחבית פתוחה חמיר טפי, ואסור לגמרי. אבל בדעת הגר"א [סק"ל] נראה שפת חמה וחבית פתוחה דמי ממש לתנור קטן וסתום, ולפי"ז בהפס"מ אפשר להתיר בכה"ג.

סימן ק"ט

א. הכין סלט פירות מכמה מיני פירות, ונודע שאחד המינים שבסלט קנה ילד בחנות שיש בה פירות ערלה ושביעית אחר הביעור, ואין ידוע איזה מהמינים.

1. אם ברור שיש בשאר הפירות רוב או ס' כנגד אותו המין, האם מותר לאכול את סלט הפירות.
2. האם אחרי שכבר הכל מעורב, ואין ידוע איזה הוא המין האסור, יכול להפריד כל מין ולאכלו בפני עצמו.
3. אם יודע שאחד מהפירות, כגון האגסים, נקנו בחנות שאין בה השגחה, אלא שכבר חתכו את כל הפירות לחתיכות קטנות מאוד, האם צריך ס' כנגד האגסים, או מספיק רוב, או שגם ס' כנגדם לא מהני.
4. האם מותר לו בצירוף זה לאכול את כל הסלט יחד.
5. כשיש ס' כנגד האגסים, ובשעה שאוכל מרגיש את הטעם של האגס, האם צריך להפסיק לאכול.
6. מה הדין בשאלות הנ"ל אם ידוע איזה מין הוא של ערלה, אבל כבר הוציא חלק, וספק אם נשאר ס' כנגדו, וכן בצירוף של האגסים רק חלקם אסורים וחלקם של היתר, ויש רוב כנגד הכל, אבל ספק אם יש ס' כנגד הפירות האסורים.
7. ואם על הפירות ללא הכשר יש רק חשש איסור שביעית, או מי שעשה סלט ירקות ונודע שאחד מהירקות הוא של שביעית, ולא ידוע איזה מהירקות, ואין ס' כנגדו.

וס"א רמ"א, ט"ד סק"ח, וסק"י, טפ"ל סק"ט, וסק"י, טפ"ל סימו' ל"ח סק"ו, ובפתיחה ח"ג פ"ג, חו"ד זילוחים סק"ה, פ"ת סק"ג, זילוח הגר"א סק"ח, חמ"א נ"א ס"א, רע"א סק"ד, יד יהודה קלר סק"ל.

א. לדעת הרא"ש [כמבואר ברמ"א ס"ב] תערובת של יבש ביבש ויש רוב בהיתר, בין מין במינו ובין באינו מינו, האיסור נהפך להיות היתר, ולכן מדינא מותר לאכול הכל ביחד, וכן לבשלם ביחד ולאכלם כאחת. אלא שבאינו מינו אפי' שהאיסור נתבטל ונהפך להיות היתר, כשמבשלם ביחד וניכר טעם האיסור, חוזר האיסור וניעור ואסור מדאורייתא. וכן כשאוכלם ביחד אם ניכר טעם האיסור, הרי הוא חוזר וניעור, ואסור מדאורייתא. – אבל לדעת הפר"ח בכל מקום ואופן שודע מי הוא האיסור אלא שמחמת התערובת אינו נראה וניכר, מאחר וכשיטעמנו יכירנו וידע שזהו האיסור, מעיקרא לא בטיל, ורק כשאינו יודע מי הוא האיסור בטיל.

ולדעת הש"ך [סק"ח] כדי שיחשב שניכר האיסור אינו דוקא כשודע איזה מין הוא האיסור אלא שאינו ניכר, אלא גם כאשר הכל ניכר אלא שאינו יודע איזה מין הוא האיסור נחשב לתערובת יבש שאינו ניכר שבטל, ואם כאשר יאכלנו יהיה ניכר כל מין בפני עצמו למרות שגם אז לא יהיה ניכר מהו האיסור כי אינו יודע מיהו האיסור, מ"מ במהותו נחשב לניכר שחוזר וניעור ויאסר מדאורייתא, אבל בדגול מרבבה כתב שכל שהחתיכות ניכרות אלא שאין ידוע מי הוא האיסור, לדעת הב"ח ודעימיה שסוברים שגם כל תערובת של חנויות שכל אחת ניכרת בפני עצמה במקומה אלא שאין ידוע איזה מהם מוכרת איסור נחשב קבוע, ה"ה חתיכות שכל אחת ניכרת אלא שאין ידוע מי הוא האיסור, נחשב לקבוע ואסור, וכ"כ בשו"ע הגר"ו [בסוף הספר תשובה י"ח] לחלוק על הש"ך שבכה"ג שניכר כל אחד מי הוא אלא שאינו יודע מה הוא, אינו נחשב לתערובת אלא לקבוע ולא בטיל.

אמנם זה רק לדעת הש"ך ודעימיה, שהטעם שבאינו מינו יבש ביבש צריך ס', הוא מפני שכשיבשלנו יתן טעם ויאסר מדאורייתא, אבל לדעת האו"ה [הביאו הש"ך כאן ובסימן צ"ח סק"ו] שהטעם שיבש ביבש אינו מינו צריך ס' זה מפני שנחשב קצת לניכר האיסור, אם לא ידוע מי האיסור ורק ידוע שמעורב כאן איסור אפילו אינו מינו א"א להגדיר כניכר קצת האיסור, ולדעת הסוברים שגם זה מוגדר לתערובת ולא לקבוע, ברוב כנגדו סגי. [כמבואר בשפ"ד סימו' צ"ח סק"ו, ובפתיחה ח"ג פ"ג, ועיי' מש"כ על הדגול מרבבה בחו"א יור"ד סימן ל"ז כ"א ובארוכה באבן האזל פ"ד מאיסורי מוצה פי"ז ובהשמטות ובחילופי מכתבים עם החו"א בספר אבן ציון, ובשער"י ש"ד פי"ד ד"ה ולענ"ד.]

ולכן מי שעשה סלט פירות מכמה מיני פירות, שחתכם לחתיכות קטנות מאד, ונודע לו שהאגסים הם של ערלה, אלא שמחמת גדלם אינו יכול להבחין ולחלק בינו לבין התפוחים או שאר מיני הפירות, אבל כשיאכלם יכיר וידע שזה האיסור ויהיה ניכר לדעת הש"ך ודעימיה צריך ומהני ס', לדעת הפר"ח לא בטיל. ואם נתערבו כמה מיני פירות, ונודע לו אח"כ שאחד מהם נקנה בחנות ללא השגחה, ומוכרים באותה חנות פירות של ערלה, שביעית, וכדו', אבל אינו יודע איזה מין פרי זה היה, לדעת הש"ך צריך ס' אבל כל עוד שמעורב בטל, אבל לאכול כל פרי לבד נחשב לניכר האיסור, לדעת האו"ה ברוב סגי, ולדעת הגר"ו אין כאן ביטול כלל.

ולדעת החו"ד בתערובת של אינו מינו אפי' שלא בישלם ביחד אלא רק מעורבים זה בזה, וגם יש רוב כנגד האיסור, מ"מ כשאין ס' כנגד האיסור מאחר ומעורב בו טעם בדרגה הניכרת וכשיאכלם יהיה ניכר טעמו, אסור מדאורייתא לאכול כולו כאחד, [כמבואר בחו"ד ביאורים סק"ה].

ואם כבר הוציא חלק מהפירות מתוך התערובת, וודאי שעדיין יש רוב כנגד התפוחים של ערלה, ורק ספק אם היה ס' כנגדו, לדעת הש"ך [סק"י דלא כהחולקים עיי"ש] אינו מינו יבש שצריך ס', זה רק מדרבנן, ומדאורייתא לכו"ע

ברוב סג, ולכן בספק אם היה ס' מותר, [כמבואר בשפ"ד סק"י], אבל הרע"א [הביאו הפ"ת סק"ג] מסתפק שבכל יבש ביבש שיש חשש שמא כשיבשלנו יתן טעם, מאחר וכשיבשלנו ויהיה ניכר טעמו איסורו הוא מה"ת, גם ספק בחשש של שמא יבשלנו נחשב לספק דאורייתא ואסור, אבל ברע"א [כאן סק"ג] הביא מהפמ"ג שבכה"ג נחשב לספק דרבנן, ובטל.

ולפי"ז אם נתערבו כמה מיני פירות חלק מהאגסים הם של ערלה וחלק לא, ולא ידוע כמה אגסים אסורים אבל רוב ודאי שיש כנגד האיסור, והספק רק אם יש ס' כנגד האגסים האסורים, או שכבר הוציא חלק מהפירות מתוך התערובת, וודאי שעדיין יש רוב כנגד התפוחים של ערלה, ורק ספק אם היה ס' כנגדו, לדעת הש"ך הוה ספק דרבנן ומותר ופ"ת הוה ספק דאורייתא ואסור.

כל זה אם הפירות היו של ערלה, אבל אם הפירות שנתערבו היו של שביעית שאיסורו רק מדרבנן, לדעת הש"ך [סק"ט], מאחר וכל הטעם שביבש אינו מינו צריך ס' זה רק שמא יבשלנו ויתן טעם ויאסר מדאורייתא, רק באיסור דאורייתא גזרינן, אבל באיסור דרבנן יבש ביבש אינו מינו, כגון פירות או ירקות של שביעית, שנתערבו עם היתר, אפי' שנתערבו באינו מינו, ברוב כנגדו סג, [וכן מבואר בחכמ"א נ"א ס"א]

אבל בביאור הגר"א [סק"ח] חולק, שבאינו מינו יבש, אפי' איסור דרבנן, כגון ירקות של שביעית שנתערבו במינים אחרים, צריך ס' כנגדם [וכן מבואר בשפ"ד סק"ט, יד יהודה קצר סק"ד], וברע"א [סק"ד] הביא שגם לדעת הש"ך כשאין הפסד, יש להחמיר גם באיסור דרבנן אינו מינו להצריך ס'.
בבישול, מ"מ צריך ס' כנגדו.

ב. קנו תפוחים בשלש חנויות, ואחת מהן ללא השגחה, ונדוע שיש בה תפוחים של איסור שביעית.

1. נתערבו שלשה תפוחים אחד גדול ושנים קטנים, מה דין הכל.
2. האם יש חילוק בזה אם שני התפוחים הקטנים יחד גודלם מעט יותר מהתפוח הגדול, או פחות ממנו.
3. וכן שלשה דגים, שנים קטנים ואחד גדול, וידוע שלאחד מהם לא היה סימני טהרה, וכבר הסיירו מכולם את העור, מה דינם.
4. מה הדין בזה אם חתכו את התפוח הגדול או את הדג הגדול לכמה חתיכות, או שהיו לו שלשה דגים או תפוחים שוים וחתך אחד או שנים מהם לכמה חתיכות קטנות.
5. וכן מי שקנו לו לצורך שמחה שקדים או גרעינים וכדו' בכמה חנויות, ונדוע שכמות אחת מהם נקנתה בחנות ללא השגחה, ולא ידוע איזו, מה דין הכל.
6. וכן אם נתערבו רק שני תפוחים, אחד גדול ואחד קטן, ואחד מהם של שביעית ולא ידוע איזה, מה דין הקטן, וכן אם נתערבו שני דגים, אחד מהם אסור, ולא ידוע אם הגדול או הקטן, מה דין הקטן.

ש"ד סק"ו, גליון מהכ"ט, חזו"א יור"ד סימן ל"ג סק"כ, פ"ת סק"א, ביאור הגר"א סק"ד, שפ"ד סק"ו, יד יהודה קצר ולחון סק"ו

ג. בהגדרת רוב ומיעוט בשו"ע כתב שכשיש חד בתרי בטל, ובש"ך כתב [סק"ו] כלומר ברוב, ואפי' אם הרוב הוא ע"י שנים שהם קטנים מהאיסור. ופשטות דבריו הוא, שאפי' אם בגודלם שניהם קטנים מהחתיכה הגדולה, מ"מ אזלינן בתר רוב החתיכות. וכן מבואר בגליון מהרש"א, ובחזו"א [סימן ל"ג סק"כ] שלעולם הולכים אחר מנין החתיכות, ואין הולכים אחר גודלם, ולכן תערובת של תפוח אחד גדול ושנים קטנים, אפי' אם שני הקטנים ביחד לא מגיעים לגודל של התפוח הגדול, וידוע שתפוח אחד שנתערב כאן הוא מחנות שמוכרת ערלה, שביעית וכדו', בטל. וכן אם נתערבו צימוקים עם אגסים וכדו', או מיני פיצוחים קטנים עם אגוזים וכדו' וידוע שאחד מהם נקנה בחנות ללא הכשר, מדאורייתא הכל מותר, ונפק"מ לספיקו.

אבל בשפ"ד [סק"ו] מבואר שאפי' אם רוב נמדד במשהו יותר, ולא צריך כפל ממש, מ"מ לא מספיק שיהיה במנין רוב כנגד כל אחד ואחד, אלא צריך שיהיה ברוב שבמנין גם משהו יותר [וכ"כ בתשובת חינוך בית יהודה הביאו הפ"ת סק"א], כלומר שאם שני התפוחים הקטנים ביחד הם קטנים מהתפוח הגדול, וכן אם שני הדגים הקטנים ביחד הם קטנים מהדג הגדול, ולא ידוע מי האיסור, אפילו אם דג טמא וטהור הם מב"מ הכל אסור.

אמנם גם אם שתי הדגים ביחד הם במשהו יותר גדולים מהדג הגדול, וכן ב' התפוחים הם גדולים משהו יותר מהתפוח הגדול, לדעת המנח"י ודעימי' לא בטל דצריך שיהיה כפל ממש, אבל לדעת הפר"ח [מובא בפ"ת סק"א] הביאור הגר"א [סק"ד] החו"ד [חידושים סק"ג] במשהו יותר סג' ולא צריך כפל ממש. ובשפ"ד [סק"ו] נשאר בצ"ע, ובפתיחה לעיל [ח"א פ"ג] כתב שבאיסור דרבנן ודאי שבמשהו יותר סג', ובאיסור דאורייתא המיקל במשהו יותר אין לגעור בו.

ולדבריו אם התפוח האחד שנתערב אסור באיסור שביעית וכדו', לכו"ע אם בכל שתי תפוחים יש משהו יותר סג', ואם הוא אסור באיסור ערלה וכדו', רק המיקל אין לגעור בו, ולדעת הש"ך ודעימי' לעולם במשהו יותר סג'.

ומ"מ מבואר בפמ"ג [לעיל בפתיחה ח"א פ"א] שגם להסוברים שמועיל מה שהם רוב במנין, כלומר שאם ב' תפוחים קטנים הם רוב כנגד התפוח הגדול מהני, זה רק אם הם שלמים והם שנים מצד עצמם, אבל אם לקחו תפוח אחד גדול או דג אחד שלם וחתכו אותו לב' חתיכות, אינו נחשב לרוב כנגד התפוח השלם או כנגד הדג הטמא, אלא נחשב להד בחד. אבל בחזו"א הנ"ל כתב, שאם נחתך לחתיכות ואין ידוע וניכר מי ומה נחתך, דנים אותו כשתים, ומאחר ועכשיו יש רוב של חתיכות כנגד חתיכה אחת של איסור, הכל מותר.

ובאופן שנתערב רק תפוח אחד גדול ואחד קטן, וידוע שאחד מהם נקנה בחנות כשירה והשניה בחנות לא כשירה, או שנתערבו דג גדול וקטן יותר, וידוע שאחד לא היתה כשירה, ולא ידוע מי, בשפ"ד [סק"ו] מסתפק בזה האם הקטנה מותרת ממ"נ, ולעיל בפתיחה [ח"א פ"א, וסוף פ"ג] כתב שתלוי אם כשהרוב איסור אמרינן שההיתר נהפך לגמרי לאיסור, ולכן א"א להתיר את הקטנה ממ"נ, וברע"א [לעיל ק"ה סק"ז] הביא ג"כ דברי הרשב"א הנ"ל וביארו מטעם אחר] וכתב דכל שאינו ודאי שיש כאן רוב היתר, לא שייך בזה ביטול ברוב. וועיין בשער"י ש"ג פ"ב שביאר טעמו דלא אמרינן ביטול ברוב רק במקום שהמיעוט מעכב את הרוב מלהיות מותר, משא"כ במקום

שהרוב אסור מ"מ"ג, לא אמרינן ביטול ברוב, וביד יהודה [קצר סק"ו, וארוך סק"ו] כתב שכל שאחד גדול ואחד קטן ולא ידעינן מי האיסור, נחשב כשקולין לפנינו שלא שייך בזה רוב.

ג. קנו פירות או ירקות או פיצוחים בכמה חנויות, ובעודם בשקיות נפרדות נודע שהסחורה של אחת החנויות היא של שביעית, ואין ידוע איזו שקית היא מאותה חנות.

1. מה דין כל הירקות והפירות שבשקיות.
2. וכן כמה אנשים שמתארחים בדירה וכל אחד קנה כמה עגבניות, ואחרי שהגיעו והניחו הכל יחד בדירה כל אחד במקומו, נודע שאחד מהם קנה את העגבניות בחנות שמוכרת של שמיטה וכדו', ולא ידוע מי, מה דין הכל.
3. האם יש חילוק בהנ"ל אם נמצאים באותה דירה או שמתארחים בדירות נפרדות.
4. אם אין להם מספיק כלים, ורוצים לבשל לכולם יחד באותה קדרה ולחלק אחרי הבישול לכולם, האם יכולים.
5. אם התערב פרי אחד בשנים אחרים דומים, ולקחו או זרקו אחד מהפירות, ונשארו רק שנים, האם הם מותרים, והאם מותר לאכלם בבת אחת.
6. אם יש חילוק בזה בין נודע שחלק מהפירות נקנו מחנות ללא הכשר לפני שלקחו או זרקו חלק מהם, לבין נודע רק אחרי שכבר זרקו.

ו"ש"ך סק"ו, וסק"ז, וסק"ז, גליון מהכ"ס"א, חזו"א סימן ל"ג סק"כ, שפ"ד סק"ו, פ"ת סק"א, פמ"ג לעיל בפתיחה ח"א פ"א, וח"ג פ"ג, רע"א סק"ה, ולעיל סימן ק"ה סקט"ז, יד יהודה הל"כ סק"ו ולכו"ך סק"ו.

ד.. הגדרת מה נכלל בתוך התערובת של יבש ביבש, לדעת הפמ"ג והחזו"ד, אינו רק אם מעורבים ביחד, אלא גם אחד בבית ואחד בעליה כל שהוא בכלל הספק נחשב ביחס לזה לחלק מהתערובת, ובבינת אדם האריך לחלוק עליהם שאינו נחשב לתערובת אחת. ולדעת הפמ"ג גם של כמה בנ"א מצטרף לספק.

ולדעת הש"ך כדי להתיר לאכול ביחד או לבשל ביחד, לא צריך דוקא שיקח מיעוט מהתערובת, אלא אפי' אם יפריד את רוב התערובת מהמיעוט, כל שבמיעוט ישאר כשיעור האיסור הכל מותר, כלומר בין אם נתערב עגבניה אחת של שביעית בב' של היתר, בין אם נתערבו חמשה עגבניות של שביעית בתוך עשר עגבניות של היתר, יכול לחלקם חמש לצד אחד ועשר לצד אחר ולבשלם בב' קדירות, דכל שיכול לתלות ששיעור האיסור נמצא בנפרד, ואפשר לתלות שאינו אוכל אותו כאחת עם ההיתר, מותר. ולא אמרינן שתולין שהאיסור נמצא במקום שיש רוב ונמצא שאוכלם כאחת, [כמבואר בש"ך סק"ז ושפ"ד שם], דלא כהפ"ת [סק"ג] שחולק.

ובפמ"ג [לעיל בפתיחה ח"ג פ"ג] כתב שכאשר היו ב' היתר ואחד איסור, אפילו אם נאבד אחד מהם או נזרק אחד מהם ועכשיו נשארו חד בחד, מ"מ נשאר ההיתר של ביטול ומותר, ולפי"ז מאחר וכבר חל היתר וגם נאבד אחד ולא אוכל את כל התערובת ביחד מותר גם לאכלם כאחת.

אמנם כל זה רק אם כבר נודע תחלה התערובת כשעדיין היו ג' חתיכות, אבל אם נודע רק אחרי שלקחו חתיכה אחת, ונשארו רק ב' חתיכות, מאחר והידיעה גורמת הביטול, בשעת חלות ההיתר אין כאן רוב, ולדעת הש"ך [סק"ג] יאסר מדאורייתא.

ד. נתערב לו קמח מחומץ שעבר עליו הפסח, בקמח של אחרי פסח.

1. כמה צריך שיהיה בקמח המותר כנגד האסור כדי להתירו.
2. האם יש הבדל בין חימומו את הקמח המעורב לבין לא חימומו, וכן בין אפו כבר עוגה או חלות מהקמח המעורב ויש לו חלות אחרות לשבת, לבין אין לו חלות ועוגות אחרות לשבת.
3. וכן מי שיש לו פולי קפה מחו"ל, חלקם ללא הכשר ויש חשש שמוטבלים ביין נסך, ונתערב עם פולי קפה כשרים, מה דין הכל.
4. האם שונה הדין בזה כאשר כבר טחנו את כל פולי הקפה יחד.
5. האם יכול לכתחילה לחלק את פולי הקפה הנ"ל לשתי חבילות כדי לאפות בהם עוגה, לשתות קפה וכדו'.
6. וכן מי שקנה חבילת קמח מצה לפסח, ונודע לו שחלק מהקמח הוא ממצות כפולות או נפוחות, האם יכול לאפות מזה עוגה לפסח לפני פסח, והאם יכול כמו לעיל לחלקו לשני חלקים ולאפות, או להוסיף עליו ולאפות.
7. וכן מי שנתערבו לו גרעינים, או גרעיני אפונה, וחלקם היו מחנות שמוכרת שביעית וכדו'. מה דינו.
8. וכן מי שקנה שומשמן לחלות בב' חנויות ונתערבו, וחנות אחת ללא הכשר, האם יכול לחלק אותם לכמה חלות.
9. האם שונה הדין כאשר כבר הניחו אותם באפיה על חלה אחת או שתיים.

וס"א רמ"א, ש"ך סק"ג, שפ"ד סק"ג, פרי"ח סק"ג, חכמ"א נ"א כ"א-כ"ב, מ"ז תנ"ג סק"ז, יד יהודה הל"כ סק"ג.

ו. בגדר לח ולח, לח ויבש, לענין מין במינו שברוב סגי, כתב הרמ"א דהינו כל שאין נבלל והאיסור עומד בעצמו, אלא שנתערב ואינו ניכר, ולפי"ז גם באופן שאם היה ניכר מ"מ מחמת קטנותו ודקותו אין כל אפשרות להפריד אחד מהשני, מ"מ כל שאין מתערב ונבלל ממש כל משהו עם השני, אלא הם רק נמצאים ביחד, לא נחשב ללח [כמבואר בפ"ח סק"ג, חכמ"א נ"א כ"א-כ"ב].

ואפי' שגם לח בלח צונן נחשב לתערובת של לח בלח, כלומר שלא צריך שבכל משהו יהיה טעם של השני, מ"מ מאחר ובלח ממש קי"ל שיש בילה, בלח ממש נחשב שבכל משהו מעורב משני המינים ביחד.

ובש"ך [סק"ג] כתב שקמח בקמח נחשב כלח בלח, וברע"א [סק"א] חולק ע"ז שנחשב ליבש ביבש, ובשפ"ד [סק"ג] חילק שקמח רותח שנחשב ללח אבל קמח צונן קשה להחשיבו ללח, כלומר דדרגת דקותו אינו מספיק כ"כ שיתערב מצד עצמו ממש לגמרי אחד עם השני, ורק כשהוא רותח מתערב יותר.

ולכן מי שאפה עוגה וכדו' וחלק מהקמח היה מלפני פסח, אם נתערב הקמח כשהוא צונן לדעת הרע"א והפמ"ג, נחשב ליבש ביבש ובטל ברוב [וכן מבואר במ"ב תנ"ג סק"ז], אבל אם הרתיחו קודם את הקמח, בזה לדעת השפ"ד נחשב ללה וצריך ס' כנגדו וזולת הסוברים שחמץ שעבר עליו הפסח בטל ברוב] וכ"ש לדעת הש"ך שנחשב ללה. ובשפ"ד [סק"ג] כתב שחרדל, שומשמיץ, נחשבים ליבש, ובמנח"כ [שוהו מקורו] כתב שה"ה אורז ודוחן, וקפה שנטחן.

אמנם כל הנפק"מ בזה זה רק בדברים שרגילים לאכלם חיים, כגון מי שנתערבו לו גרעיני אפונה קטנים שחלקם היו של שביעית, או גרעינים שחלקם היו של שביעית וכדו', אבל אם נתערב קמח, וכן קמח מצה שחלקם ממצות כפולות, נפוחות, ונתערבו, וכן פולי קפה שחלקם מובאים מחו"ל ומוטבלים ביי"ג, ואפי' אם כבר טחנו אותו, למרות שמאחר ואינו כ"כ דק מבואר בפמ"ג [משב"ז סימן תס"ז סק"ח, ובשפ"ד כאן סק"ג] שנחשב עדיין ליבש, מ"מ מאחר ודרך כל אלו לאכלם רק ע"י בישול, אפי', וכדו', ונמצא שלעולם אוכלים אותם כאחת, ואפי' בעוגה, וכדו', שאינו אוכלם כאחת, מ"מ מבשלים כאחת, ואחרי שנתבשלו כבר לא סגי ברוב. [כמבואר במחבר והרמ"א ס"א-ב]

אלא שמ"מ יש נפק"מ לענין הפס"מ שלדין אם נתבשלו כבר ואין לו חלות אחרות, או שעשה עוגה וכדו' מהקפה, או מהקמח מצה ואין לו אחר, וזה הפס"מ מותר.

וכן נפק"מ אם חילקו אותם לשנים, שמבואר בש"ך [סק"ב] שבכ"ה לכו"ע מותר לאוכלו כאחת, מאחר שאינו ודאי שאוכל האיסור, ובכ"ה מבואר שאפי' לכתחילה מותר לחלקם לב' קדירות ולבשלים [ועיין היטב בש"ך הנ"ל וצ"ע], ולפי"ז בקפה שחור טחון וכ"ש פולי קפה שיש בו תערובת של כאלו שאסורים, וכן קמח מצה שמעורב בו מכפולות וכדו' לפני הפסח, אפילו שכל צורת השימוש שלהם הוא ע"י בישול, מאחר ובעצם נחשב ליבש וכבר נתבטל אם אח"כ יחלקנו לב' מותר לכתחילה לאפות ממנו כמה עוגות, וכ"ש לשתות בזה.

וכן נפק"מ שמאחר ונחשב ליבש ביבש, מותר גם לכתחילה לפני שאופה את העוגה מהקמח שמעורב בו גם קמח של חדש, או קמח שעבר עליו הפסח, לערב ולהוסיף בו עוד קמח של היתר, או עוד קפה ממקו"א, כדי שיהיה ס', וכ"ש מי שרוצה לבשל אפונה, וכל מיני קטניות דקים שמעורב בהם קצת של שביעית שיכול להרבות עליו עד ס' כדי שיוכל לבשלים.

אבל ביד יהודה [קצר סק"ג] כתב שכל שאפשר לקבל כל קורט בפנ"ע, אפילו שקשה לקבל, נחשב ליבש, כלומר שפחות מזה כבר נחשב לה, וכן קמח כתב שנחשב ללה בין לקולא ובין לחומרא. ומ"מ מבואר ביד יהודה [שם] שלענין מש"כ המחבר שאסור לאכלם כאחד ויכול לחלקם לב', דברים הקטנים מאוד כגון קפה שנטחן וכדו', אפילו שאינם נבללים לגמרי להחשיב שבכל משהו מעורב גם טעם השני, מ"מ א"א לסמוך על מה שמחלק לשנים שאינו אוכל האיסור, כי בודאי לענין זה מחשיבים שהאיסור מעורב בכל משהו, אלא שמ"מ גדרו הוא יבש ולא ללה, ולכן אפילו שלא יועיל לחלקו, מ"מ מותר להוסיף עוד קפה עד ס', כי באמת הוא כבר התבטל.

ה. קנו כמות עגבניות בכמה חנויות, וחלק קטן מהעגבניות היו מחנות שמוכרת גם של שביעית, ונתערבו, ונודע לו הדבר רק אחרי שחילק אותן לשתי קדרות, וכבר התחיל לבשולן עם מרק וכדו'.

1. מה דין כל המרק.
2. האם יש חילוק אם בכל קדרה יש ודאי רוב כנגד העגבניות האסורות.
3. אם נודע לו לפני שבישול, האם לכתחילה יכול לחלקן לב' קדרות כדי לבשול.
4. האם יכול אח"כ לערב את המרק משתי הקדרות ביחד.
5. האם יכול לרחוץ את שתי הקדרות יחד במים רותחים.
6. אם לא חילקן לב' קדרות, אלא בישלן בקדרה אחת, אבל יחד עם המרק יש ס' כנגד העגבניות האסורות, האם יכול כשהכל עדיין רותח להוציא חלק מהעגבניות.
7. מה הדין אם הוציא חלק מהעגבניות כשהכל רותח.

וס"ב, ש"ך סק"ב, מנחת יעקב כלל ל"ט סק"ז, חכמת אלם נ"א י"ח, חמודי נדאל הלכות תענובת ח"א לוח א', פ"ח סק"י, שפ"ד סק"י, כע"א סק"ה, יד יהודה לכו"ך סק"ב.

ז. מבואר בשו"ע שתערובת של יבש ביבש שנחלק ונתבשל בב' קדירות מותר. ובש"ך הביא מהב"ח שאם נתבשלו בב' קדירות אפילו לפני שנודע שרי, אבל לדעת הש"ך [סק"ב] מאחר ולפני שנודע מדאורייתא לא היה כאן כלל ביטול, לכן אם נתבשל לפני שנודע אפילו שנתבשל בב' קדירות, הרי זה ככל ספק איסור דאורייתא והכל אסור. ובמנחת יעקב האריך לחלוק על הש"ך שרק מדרבנן לא בטיל, ובחכמ"א כתב שהעיקר כהש"ך שמדאורייתא לא בטיל. ובחמודי דניאל כתב שלדעת הש"ך אפילו אם ודאי שבכל קדרה יש רוב כנגד האיסור כגון שנתערבו שלשה עגבניות של שביעית בכמות גדולה של היתר וחילקו אותם לכמה קדרות, שודאי שבכל אחד יש רוב כנגד האיסור, מ"מ כל שנודע רק אחרי הבישול הכל אסור.

ובב"ח נראה שאפילו לכתחילה מותר לבשלים בב' קדירות, כלומר שאפשר לכתחילה לחלק את הירקות לשני קדרות ולבשלים, ובדעת הש"ך יש לעיין בזה כי כתב ב' טעמים שאם נתבשלו בב' קדירות מותר או מפני שזה ספק דרבנן או שבכ"ה שאין כאן ודאי איסור לא גזרו רבנן כלל.

ובפר"ח [סק"י], וכן מבואר במנחת כהן ריש חלק ב] כתב שאסור גם לערב ביחד את המרק ירקות שהתבשלו בשתי הקדרות, וכן כל תוך מעל"ע ממתו שבישלו את הירקות בשתי הקדרות אסור להדיח אותם ביחד בכלי ראשון במים חמים. אבל ביד יהודה [קצר סק"ו] כתב שזה חומרא יתירה.

ואם לא חילקם לב' קדירות אבל היה בעגבניות המותרות רוב כנגד האסורות ונודע לפני הבישול, אבל בישראל עם מרק וכדו' והיה ס' כנגד העגבניות המותרות הכל מותר.

ומ"מ אם כשהקרה היתה עדיין רותחת הוציא חלק מהעגבניות ועכשיו אינו ודאי שיש ס' כנגד האיסור, בשפ"ד [סק"ג] נסתפק בזה, אבל ברע"א [סק"ה] כתב שודאי שמותר, דמאחר ויש רוב וחסר מהתערובת, כך שאינו ודאי שהכל כאן, ואפשר שגם האיסור לא נמצא כאן כולו, הרי זה כנתבשל בב' קדירות שלא צריך בכלל ס' כנגד הכל.

וביד יהודה [ארוך סק"ב] כתב שאפילו לכתחילה מותר להוציא חלק מהירקות בעוד שהקדרה עדיין רותחת, ואפילו שממשיך עדיין להתבשל, הרי כנתבשל בב' קדירות שלא צריך ס' כנגד.